T.C.
RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU

MÜLTECİ, SIĞINMACI VE GÖÇMEN STATÜLERİNİN ULUSAL VE ULUSLARARASI DÜZEYDE GÖRSEL MEDYAYA YANSIMALARI ÜZERİNE İNCELEME VE AHLAKİ PANİK İLİŞKİSİ

UZMANLIK TEZİ

ZEYNEP KAMAN

ANKARA
ARALIK, 2022

RTÜK
RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU

T.C.
RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU

MÜLTECİ, SIĞINMACI VE GÖÇMEN STATÜLERİNİN ULUSAL VE ULUSLARARASI DÜZEYDE GÖRSEL MEDYAYA YANSIMALARI ÜZERİNE İNCELEME VE AHLAKİ PANİK İLİŞKİSİ

UZMANLIK TEZİ

ZEYNEP KAMAN

DANIŞMAN: ÜST KURUL UZMANI
UĞUR BOĞA

ANKARA
ARALIK, 2022

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanlığına,

Zeynep Kaman adlı Üst Kurul Uzman Yardımcısının hazırladığı "Mülteci, Sığınmacı ve Göçmen Statülerinin Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Görsel Medyaya Yansımaları Üzerine İnceleme ve Ahlaki Panik İlişkisi" başlıklı bu çalışma Tez Değerlendirme Komisyonu üyelerince oy birliği / oy çokluğu ile **Uzmanlık Tezi** olarak kabul edilmiştir.

	Komisyon Üyeleri	İmza
Başkan	Ebubekir ŞAHİN Üst Kurul Başkanı	……..
Üye	Deniz GÜÇER Üst Kurul Üyesi	……..
Üye	Dr. İbrahim USLU Üst Kurul Başkan Yardımcısı	……..
Üye	Deniz GÜLER Daire Başkanı	……..
Üye	Uğur BOĞA Üst Kurul Uzmanı (Tez Danışmanı)	……..

ONAY

Bu tez Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Uzmanlığı Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca …/…/20... tarihinde kabul edilmiştir.

Ebubekir ŞAHİN
Üst Kurul Başkanı

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Bu tez çalışmasında;

Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,

Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,

Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,

Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,

Sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 20/12/2022

Zeynep KAMAN

Üst Kurul Uzman Yardımcısı

TEŞEKKÜR

"Mülteci, Sığınmacı ve Göçmen Statülerinin Ulusal ve Uluslararası Düzeyde Görsel Medyaya Yansımaları Üzerine İnceleme ve Ahlaki Panik İlişkisi" isimli bu tezin hazırlanma sürecinde öncelikle Üst Kurul Başkanı Sn. Ebubekir ŞAHİN, Üst Kurul Üyeleri ve Tez Değerlendirme Komisyonu Üyeleri ile yöneticilerim Sn. Orhan ÖZDEMİR ve Sn. İbrahim USLU'ya,

Tez yazım sürecinde desteklerini esirgemeyen ve süreci kolaylaştırıcı yaklaşımda bulunan birim yöneticilerim Sn. Aydın DEMİR, Sn. Muhammet Fatih TURGUT ve Sn. Ali KAPTAN'a,

Bilgisinden ve tecrübesinden yararlandığım, sürecin bütün aşamalarında yol gösteren, değerli tez danışmanım Sn. Uğur BOĞA'ya,

Bu süreçte her zaman yanımda olan oda arkadaşlarım Nuran YENİ, Safiye OLCAY, Büşranur AKTAŞCI ve Neslihan KOÇ AKÇAY'a,

Yanımda olduğunu ve arkamda durduğunu hep hissettiren ve bana güç veren yol arkadaşım Meriç'e,

Ve teşekkürün en büyüğünü edebildiğim, bana her zaman sonsuz destek olan ve katettiğim yolda belki de benden daha çok emeği olan canım aileme teşekkürü borç bilirim.

ÖZET

MÜLTECİ, SIĞINMACI VE GÖÇMEN STATÜLERİNİN ULUSAL VE ULUSLARARASI DÜZEYDE GÖRSEL MEDYAYA YANSIMALARI ÜZERİNE İNCELEME VE AHLAKİ PANİK İLİŞKİSİ

KAMAN, Zeynep
Uzmanlık Tezi
Tez Danışmanı: Üst Kurul Uzmanı Uğur BOĞA
Aralık, 2022, 101

Bu tez çalışmasında söylem yönünden oldukça karıştırılan uluslararası koruma statülerinin görsel medyadaki yansımalarının kitle iletişiminde izleyiciler üzerindeki etkisi esas alınmıştır. Bu kavramların hukuki niteliklerini incelemek, farklılıklarını dile getirmek ve medyanın gerek doğrudan gerekse dolaylı yoldan sunduğu ahlaki panik yaklaşımının göçmenler ve mülteciler temelli ele alınmasına odaklı bir fikir anlayışıyla yazılmıştır. 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ne Türkiye'nin koyduğu şart sebebiyle Türk Hukuku'nda farklı uluslararası koruma şekillerinin ortaya çıktığı belirlenmiştir. Yapılan analizler sonucunda elde edilen veriler, hem mültecilerin hem de ev sahibi ülke vatandaşlarının büyük bir kısmının kendi ihtiyaçları ve yaşam alanları ile ilgili konuları ilk sırada gördüklerini ve iki tarafın da kendileri ve aileleri için tedirgin hissedebildiklerini göstermektedir.

Göç ve Mülteci Hukuku'na ilişkin ulusal ve uluslararası hukuk kaynakları kullanılmıştır. Ahlaki panik terimini ilk kez ele alan, Walter Lippmann ve Stanley Cohen'in çalışmalarından yola çıkılarak medyanın abartma ve sembolleştirme yöntemlerini kullanarak toplumu belli konuları düşünmeye sevk ettiği görülmüştür. Ayrıca hukukun da üçlü sac ayağı olan değer, değer yargısı ve normların toplumsal algı yönetimindeki etkisi vurgulanmıştır.

Ortaya konulan problemler, görsel medyadan içerikler seçilerek toplumsal ve insani değerler açısından ahlaki panik kavramının suç, sosyal hayat ve ekonomiyle medya arasındaki ilişki temelinde yorumlanmıştır. Çalışma neticesinde mültecilik olgusundan en fazla etkilenen kesimin çocuklar olduğu ve göç konusunun siyasi politikalara yön verdiği görülmüştür. Bununla birlikte bireylerin her zaman temel yaşam ve güvenlik ihtiyaçlarının sağlanması sonrasında saygı duyma ve önyargılarından kurtulma haline erişebileceği

gözlemlenmiştir. Bireyin temel ihtiyaçları gerçekleşinceye kadar medyanın diliyle yarattığı tedirginlik hissinin devam etmesi, söylem gücündeki başarısının günden güne artması kaçınılmazdır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Koruma, Görsel Medya, Ahlaki Panik, Değer, Toplumsal Algı.

ABSTRACT

EXAMINATION ON THE REFLECTIONS OF REFUGEE, ASYLUM-SEEKER AND MIGRANT STATUS ON THE VISUAL MEDIA AT NATIONAL AND INTERNATIONAL LEVEL AND THE RELATIONSHIP OF MORAL PANIC

KAMAN, Zeynep

Master Thesis

Thesis Advisor: Supreme Council Specialist

Uğur BOĞA

December, 2022, 101

In this thesis, the effect of the reflections of the international protection statuses, which are quite confused in terms of discourse, in the visual media on the audience in mass communication is based. It is written with an understanding focused on examining the legal qualities of these concepts, expressing their differences, and focusing on the moral panic approach presented by the media, both directly and indirectly, on the basis of immigrants and refugees. It is written with an idea that focuses on the. It has been determined that different forms of international protection have emerged in Turkish Law due to the condition Turkey has set in the 1951 Geneva Convention on the Legal Situation of Refugees. The data obtained as a result of the analyzes show that both refugees and host country citizens see the issues related to their own needs and living spaces in the first place and both parties may feel uneasy for themselves and their families.

National and international legal sources on Immigration and Refugee Law have been used. Based on the works of Walter Lippmann and Stanley Cohen, who first discussed the term moral panic, it was seen that the media used exaggeration and symbolization methods to induce society to think about certain issues. In addition, the effect of value, value judgment and norms, which have three pillars in law, on social perception management has been emphasized.

The problems presented were interpreted on the basis of the relationship between the concept of moral panic, crime, social life and the economy and the media in terms of social and human values by selecting content from visual media. As a result of the study, it has been seen that the most affected part of the refugee phenomenon is children, and the issue of migration shapes political policies.

It is inevitable that the feeling of uneasiness created by the language of the media will continue until the basic needs of the individual are fulfilled, and the success in the power of discourse will increase day by day.

Keywords: International Protection, Visual Media, Moral Panic, Value, Social Perception.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI iii
ÖZET v
ABSTRACT vii
İÇİNDEKİLER ix
TABLOLAR DİZİNİ xii
ŞEKİLLER DİZİNİ xiii
GİRİŞ 1
Problem 1
Amaç 2
Önem 3
Sınırlılıklar 3
Yöntem 4
BİRİNCİ BÖLÜM
ULUSLARARASI HUKUK VE TÜRK HUKUKUNDA KORUMA USULLERİ
1. Uluslararası Koruma 5
1.1. Göç 5
1.1.1. Göçmen 10
1.2. Sığınma 10
1.2.1. Sığınmanın Devletler Açısından İncelenmesi 12
1.2.2. Sığınmanın Bireyler Açısından İncelenmesi 12
1.2.2.1. Sığınmacı 12
1.2.2.2. Mülteci 12
1.2.2.3. Vatansız statüsü 14
2. Türk Hukukunda Koruma Usulleri 15
2.1. Şartlı Mülteci 15
2.2. İkincil Koruma 15
2.3. Geçici Koruma 16
3. Geri Göndermeme (*Non-Refoulement*) 19
4. Mülteci, Sığınmacı, Göçmen Arasındaki Kavram Karmaşasının Giderilmesi 19

İKİNCİ BÖLÜM

AHLAKİ PANİK KAVRAMI VE İLGİLİ TERİMLER

1. Medya Nedir? 21
1.1. Medyanın Gücünü Ortaya Atan Teoriler 22
1.1.1. Suskunluk Sarmalı Teorisi 22
1.1.2. Sihirli Mermi/Hipodermik Şırınga Teorisi (Şırınga Etkisi) 23
1.1.3. Gündem Belirleme ve Saptama Teorisi 23
2. Algı, Toplumsal Algı ve Algı Yönetimi 25
3. Ahlaki Panik 25
3.1. Kalıp Yargı (Stereotip) 28
3.2. Etiketleme Teorisi 29
3.3. Abartma ve Çarpıtma 29
3.4. Önceden Tahmin Etme 30
3.5. Sembolleştirme 31
4. Değer Kavramı 32
5. Norm Kavramı 32
6. Değer Yargısı 33
7. Toplumsal Olgular 33
8. Haber Değeri Kuramı 33
8.1. Ritim 34
8.2. Eşik 35
8.3. Açıklık/Tek Anlamlılık 35
8.4. Anlamlılık 35
8.5. Uygunluk (Uyumluluk) 36
8.6. Beklenmedik Olma 36
8.7. Kompozisyon (Değişkenlik) 36
8.8. Devamlılık/Süreklilik 37
8.9. Seçkin Uluslardan Olma 37
8.10. Seçkin Kişilerden Olma 37
8.11. Kişiselleştirme 38
8.12. Olumsuzluk 38
9. Türkiye Açısından Ahlaki Panik 38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MEDYA VE AHLAKİ PANİK İLİŞKİSİNİN BİREYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ
1. Ahlaki Panik Kavramının Suçla İlişkisi Bakımından Bireyler Üzerindeki Etkisi 41
1.1. Suç ve Suçluluk 41
1.2. Suç ve Medya İlişkisi 43
1.3. Suç ve Ahlaki Panik İlişkisinde Haber Programları Örnekleri 43
1.4. Suç ve Ahlaki Panik İlişkisinde Dizi Örnekleri 52
2. Ahlaki Panik Kavramının Toplum Hayatı Açısından Bireyler Üzerindeki Etkisi 55
2.1. Toplum Hayatı ve Ahlaki Panik İlişkisine Ait Haber Örnekleri 55
2.2. Toplumsal Hayat ve Ahlaki Panik İlişkisi Temelinde Çocuk Göçmenlerin Durumu 70
2.3. Toplum Hayatı ve Ahlaki Panik İlişkisinde Tartışma Programı Örnekleri 78
3. Ekonomi ve İşgücü-İşsizlik Açısından Bireyler Üzerindeki Ahlaki Panik Etkisi 81
SONUÇLAR VE ÖNERİLER 92
Sonuçlar 92
Öneriler 95
KAYNAKLAR 97
ÖZGEÇMİŞ 101

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo **Sayfa**

Tablo 1. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriye Vatandaşlarının İlk On İle Göre Dağılımı 87

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 1 08.12.2022 Tarihi İtibariyle Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı... 7
Şekil 2 Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvurusu 2022 Yıl Sonu Raporu 8
Şekil 3 AB ve EFTA Ülkelerinde 2021 Yılında Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancılar 9
Şekil 4 08.12.2022 Tarihi İtibariyle Yıllara Göre Geçici Korumaya Dahil Suriye Vatandaşları 18
Şekil 5 Göçmenlerin Bulunduğu Yerlerde Suç Oranlarının Artış Gösterdiğine İlişkin Haber Görseli 44
Şekil 6 Müslümanlara Karşı İşlenen Suçlarda Artışa İlişkin Haber Görseli..... 44
Şekil 7 Melilla Şehrinde Yaşanan İzdihama İlişkin Haber Görseli 46
Şekil 8 Melilla Şehrine Geçiş Sırasında Yaşanan İzdihama İlişkin Haber Görseli 46
Şekil 9 Polonya Güvenlik Birimlerinin Göçmenlere Müdahalesini İçeren Haber Görseli..... 47
Şekil 11 Köln Saldırısına İlişkin Habere Ait Görsel..... 49
Şekil 12 Köln Saldırısı Sonrası Yapılan Eylemleri Konu Alan Haber Görseli 50
Şekil 13 Almanya'da Yaşanan Irkçı Saldırıyı Konu Alan Haber Görseli 51
Şekil 14 Hollanda'da Yaşanan Irkçı Saldırıyı Konu Alan Haber Görseli 51
Şekil 15 "Stateless" Dizisi 2. Bölümden Bir Sahneye Ait Görsel 52
Şekil 16 "Yalnız Kurt" Dizisi 12. Bölümden Bir Sahneye Ait Görsel 54
Şekil 17 Almanya'daki Göç Akışına İlişkin Haritayı Konu Alan Haber Görseli..... 55
Şekil 18 Danimarka'da Yapılan Yürüyüşlere İlişkin Haber Görseli 56
Şekil 19 Kandel'de Yaşanan Cinayet Olayı Sonrasında Yapılan Yürüyüşe İlişkin Haber Görseli..... 57
Şekil 20 Kitle Halinde Göç Eden Mültecilere Ait Bir Görsel..... 59
Şekil 21 Moria Kampı'nda çıkan yangına ilişkin haber görseli..... 60
Şekil 22 Moria Kampı Yangını Sonrasındaki Kamp Alanının Görüntüsü 60
Şekil 23 Moria Kampı Yangını Sonrası Yapılan Eylemleri Konu Alan Haber Görseli 61
Şekil 24 Rohingya Kampı Yangınına Ait Görsel..... 62
Şekil 25 Şariya Mülteci Kampı Yangını Sonrası Kamp Alanın Görüntüsü..... 63

Şekil 26 Sığınma Merkezi Çalışanı Bir Kadının Öldürülmesine İlişkin Haber Görseli 64
Şekil 27 Müslüman Ülkelerden Mülteci Gelmeli Mi? Sorusuna İlişkin Anket Çalışması Sonuçları 65
Şekil 28 Göçmenlerin Ördek Çaldıkları İddiasına İlişkin Haber Görseli 66
Şekil 29 Suriye Vatandaşlarına İlişkin Haber Görseli 67
Şekil 30 "Human Flow" 2017 Yılı Almanya Yapımı Belgesel Filmden Bir Görsel 68
Şekil 31 Göçmen Kanal Geçişlerine İlişkin Görsel 69
Şekil 32 "Başka Bir Öykü/Kampın Çocukları" Belgeseline Ait Görsel 70
Şekil 33 Halep'te Çatışma Sonrası Enkazdan Çıkarılan Çocuğa Ait Haber Görseli 71
Şekil 34 "Mülteci/Cerablus" Belgeseline Ait Bir Görsel 72
Şekil 35 "Mülteci/Cerablus" Belgeseline Ait Bir Görsel 72
Şekil 36 Polonya Sınırındaki Ukraynalı Çocuklara ilişkin Haber Görseli 73
Şekil 37 "Born ın Syria" İsimli Filmden Bir Görsel 74
Şekil 38 Ukrayna'da Savaşta Ölen Çocuklar İçin Yapılan Eylem Haberinden Bir Görsel 75
Şekil 39 Ukrayna'da Savaşta Ölen Çocuklar İçin Yapılan Eylem Haberinden Bir Görsel 75
Şekil 40 Ukrayna'daki Savaşın İstanbul'da Oluşturduğu Etkilere Dair Haber Görseli 76
Şekil 41 Aylan Bebeğe Ait Resimleri İçeren Gazete Örneklerinin Kullanıldığı Haber Görseli 77
Şekil 42 Göçmenler Üzerine Konuşulan Tartışma Programı Görseli 78
Şekil 43 Türkiye'deki Göçmenlere İlişkin Tartışma Programı Görseli 79
Şekil 44 Suriyeli Sığınmacıların Yararlandığı Hizmetlerin Konu Alındığı Tartışma Programı Görseli 80
Şekil 45 Mülteci Akışının Ev Sahibi Ülkelerin Ekonomisine Olan Etkisini Konu Alan Görsel 82
Şekil 46 Ukraynalı Mültecilerin Ekonomiye Etkisine Dair Haber Görseli 83
Şekil 47 Göçün Ev Sahibi Ülkelerin Ekonomilerine Olan Etkisini Konu Alan Haber Görseli 84
Şekil 48 Mültecilerin Ev Sahibi Ülkelerin Ekonomisine Olan Etkisinin İncelendiği Haber Görseli 85
Şekil 49 Suriye Vatandaşlarına Verilen Sağlık Hizmetine İlişkin Haber Görseli 89
Şekil 50 Gaziantep'te Suriye Vatandaşlarının Durumuna İlişkin Haber Görseli 90

GİRİŞ

Bu bölümde; problem, amaç, önem, sınırlılıklar ve yöntem yer almaktadır. Mevzuata dayalı incelemelere geçmeden önce somut duruma ilişkin verilerin ortaya konulması için Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'nün yaptığı çalışmalara göz atmakta fayda olduğu görülmektedir.

İlk Dünya Göç Raporu 2000 yılında yayınlanmıştır. Rapor yirmi iki yıl önce ilk yayınlandığında genel olarak tek seferlik bilgilendirme amaçlı oluşturulmuştur. Ancak daha sonrasında değişen dünya şartları ve göç olgusunun uluslararası alanda ciddi bir boyuta ulaşması iki yıl aralıklarla rapor yayınlanması sonucunu doğurmuştur. IOM tarafından her iki yılda bir yayınlanan göç raporlarının en son veri yüklemesi 20.01.2021'de yapılmış bulunduğundan raporda büyük çoğunlukla 2020-2022 arası verilere ulaşılmaktadır. Bununla birlikte 2022 yılı Dünya Göç Raporu'nda, 2022 yılındaki tahmini göçmen sayısı 281 milyon olarak belirtilmiştir ve bu sayı dünya nüfusunun %3.6'sına tekabül etmektedir. Raporun ilk kez yayınlandığı 2000 yılında bu oran %2.8 iken, göçmen sayısının 173 milyon olduğu ve bu göç verilerine göre 2000 yılı dünya mülteci sayısının ise 26.4 milyon olduğu görülmektedir.

2022 yılı raporuna göre uluslararası alanda göçmen oranının en yüksek olduğu bölge Avustralya bölgesidir. Tezin ilerleyen bölümlerinde de Avustralya'da yaşanan göç yoğunluğunun etkileri Stateless isimli dizi özelinde incelenecektir.

Problem

Hukuki anlamda göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramları farklı anlam ifade etmelerine rağmen genellikle pratikte birbirleri yerine kullanılabildiği görülmektedir. Bu karışıklık sadece Türk literatüründe değil birçok ülkede yaşanmaktadır. Ancak özellikle Türkiye'nin Cenevre Konvansiyonuna koyduğu şart doğrultusunda Türk Hukuk Sistemi'nde şartlı mülteci, ikincil koruma gibi statülerin yer almasının karışıklığı artırdığı görülmektedir.

Bunun yanı sıra göçmenlerin gittikleri her toplumda karşılıklı olarak olumlu veya olumsuz etkilerinin görülmesi kaçınılmaz hale gelmektedir. Keza toplumlarda iki yönlü bir kabul etme ve kabul edilme sorunu yaşanmaktadır. Çoğunlukla da yaşanan gelişmelerden medya aracılığıyla bilgi edinilmektedir. Ancak bu bilgi edinme sürecinde karşılaşılan

olumsuz tablolar sebebiyle kişilerde toplumsal düzenin bozulma kaygısı ve göçmenlere karşı çok fazla önyargı duyulduğu görülmektedir. Kaldı ki, bu durum toplum içerisinde sadece bir karışıklığa yol açmakla kalmayıp aynı zamanda görünenin arka yüzündeki gerçekliklerin kaçırılmasına sebep olmaktadır. Savaş çok ciddi ve ağır insani sonuçlar doğuran bir eylemdir. Esasında insanların yerlerinden edilmesi, birinci kuşak haklar[1] arasında yer alan ve en temel insan hakkı olan yaşama hakkının tehlikede olması toplumlarda geri dönüşü çok da mümkün olmayan durumları ortaya çıkarmaktadır. Özellikle de çocukların bu durumun içerisinde yer almaları ve gelecek kaygılarının bulunması savaşın yarattığı tahribatın açık örneklerinden birisini oluşturmaktadır. Ortada bütün yıkıcı etkileriyle böylesine bir savaş gerçeği var iken medyanın madalyonun görünmeyen yüzünü ortaya çıkarmak yerine gerek kasten gerekse farkında olmadan kullandığı dil ve gösterim şekli dolayısıyla toplumlarda bir panik etkisi oluşturduğu görülmüştür. Üstelik bu etkinin sadece ev sahibi ülkelerde değil göçmenler üzerinde de yaşandığı aşikârdır.

Amaç

Toplumda ve hatta zaman zaman literatürde, göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramlarının birbiri yerine kullanılması sonucu oluşan karışıklığın, ne kadar küçük bir detay gibi duruyor olsa da bu statülere sahip kişilerin ayrı ayrı farklı haklara sahip olmaları sebebiyle birbirleri yerine kullanılmasının, olaylara ve durumlara getirilen yorumların ve bakış açılarının da farklı olmasına yol açmasının önüne geçmek üzere inceleme yapılması gerekliliği doğmuştur. Bu tez çalışması hazırlanırken öncelikle mevcut lafzi karışıklığı gidermek ve konuyu hukuki açıdan ele almadan ve gerekli incelemeleri yapmadan evvel kavramların hukuki statüsünün belirlenmesi ve açıklanması gerektiği düşünülmüştür.

Ayrıca, her ne kadar bu karışıklık sebebiyle birtakım sorunlar yaşanıyor olsa da medyanın panik oluşturma süreci de yadsınamaz niteliktedir. Tez çalışmasıyla, ahlaki panik adı verilen bu kavramın medya tarafından bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde oluşturulduğu noktasında farkındalık sağlayarak hem göçmenlerin hem de göç alan toplumdaki her bir bireyin kaygılı bir tavır sergilemesinin önüne geçilmesi hedeflenilmiştir.

[1] Hukukçu Jellinek'in yaptığı ayrıma göre, birinci kuşak haklar; kişinin temel hak ve özgürlükleri ile siyasi haklarını ifade eden haklardır.

Önem

Gelişen ve değişen dünyada medya organlarının, yazılı, sözlü ve görsel basının hitap ettiği kitlenin büyüdüğü ve hayatın içinde daha fazla yer ettiği görülmektedir. Kaldı ki göçmenlik/mültecilik gibi olguların uluslararası bir sorun haline geldiği günümüzde, basın-yayın organlarının rolünün ne denli büyük olduğu yadsınamayacak bir gerçektir.

1900'lü yıllarda ilk kez kullanılmaya başlanan ve Marshall McLuhan, Walter Lippmann, Stanley Cohen gibi düşünürler tarafından gerek teorik gerekse deneysel yöntemlerle ele alınan ahlaki panik kavramına ilişkin yapılan incelemelerde, konuya dair literatürde çok az çalışmaya rastlanılmıştır. Her ne kadar mülteci ve göçmen olgularına ilişkin birçok çalışma yapılmış olsa da yapılan çalışmalar bu terimlerin farklı yönlerden ele alındığını göstermekte ve tüm bu bilgiler ışığında gerekli incelemeler yapıldığında medyanın ahlaki panik etkisinin mülteci ve göçmenler özelinde işlenmesi noktasında literatürde boşluk olduğu görülmektedir. İşbu sebeplerle bu tez çalışmasının, daha sonraki zamanlarda benzer konuda yapılacak olan çalışmalar için bir çerçeve çizdiği düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

Bu tez çalışmasının kapsamı ulusal ve uluslararası alan olarak belirlenmiş ve sadece Türkiye özelinde değil ulaşılabilen kaynaklar doğrultusunda uluslararası alanda farklı ülkelerdeki görsel kaynaklar incelenmiştir. 2011'de Suriye'deki iç savaşın başlamasıyla Türkiye'yi ilk sıralarda etkisi altına alan bir göç dalgası yaşanmasıyla birlikte, her ne kadar Suriye ağırlıklı olsa da bu süreçte farklı ülkelerde yaşanan savaşlar veya yönetimsel değişiklikler dünya genelinde farklı ülkelerden göç hareketliliği yaşanmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda, tezde sadece Suriye'den gelen göçmenler değil uluslararası alanda göç olgusuyla karşılaşan diğer ülke vatandaşları da incelenmiştir.

Ayrıca, veri elde etme kolaylığı sağlanması açısından son on bir yılın verileri incelenmiş ve farklı yıllarda yaşanan gelişmelerin yazılı ve işitsel medya organları temelinde değil, sadece görsel medya alanındaki yansımaları üzerinde çalışılmıştır. Bu doğrultuda görsel medya organları açısından haber bültenleri, tartışma programları, yerli ve yabancı dizi ile belgesel filmler incelenerek görsel incelemeler yapılmıştır.

Değinilmesi gereken başka bir konu da tezin iki yönlülüğüdür. Tez çalışmasında yararlanılan görseller hem ev sahibi ülke halkı açısından hem de göçmenler/mülteciler

penceresinden incelenmiştir. Bunun sebebi ahlaki panik etkisinin insanların zihninde sadece ev sahibi ülkeler için önem arz ettiğinin algılanması, halbuki görsel medyanın bu gücünün göçmenleri de tedirgin ediyor olmasıdır. Diğer türlü sadece ev sahibi ülkeler açısından yapılan değerlendirmelerin taraflı olacağı, doğal olarak tezin de taraflı bir tez olacağı düşünülmüştür. Bu sebeple özellikle her iki grubu da etkileyen ahlaki panik örnekleri seçilerek tarafsızlık hedeflenmiştir.

Yöntem

Bu tez çalışmasının birinci bölümünde göç ve mülteci hukukuna ilişkin literatür taraması yapılmıştır. Konu daha çok hukuki boyutlarıyla incelenmiş ve nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Ayrıca elde edilen bulgular mültecilere ilişkin sayısal verilerin kullanılmasıyla oluşturulan grafiklerin yanı sıra nicel araştırma yöntemleriyle de desteklenmiştir. Verilerin toplanması aşamasında Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuku kaynaklarından yararlanılmıştır.

İkinci bölümde, ahlaki panik terimi ve ilişkili kavramlara ilişkin çoğunlukla sosyoloji ve iletişim alanlarına ait literatür kısmına yer verilmiştir. Metin analizi yöntemiyle ahlaki panik oluşturabilecek içerikler incelenmiş buna ilişkin bulgular elde edilmiştir.

Üçüncü bölümde ise çoğunlukla görsel veriler yorumlanmıştır. Nitel araştırma yöntemleri kullanılmış, veri toplama yöntemlerinden içerik ve söylem analizi yapılarak sinema filmleri ile görsel medya yayınlarının araç olarak kullanılması planlanmıştır. Keza bu bölümde de elde edilen bulgular nicel verilerle desteklenmiştir. İnceleme kapsamında toplanan veriler için ulusal ve uluslararası haber kaynakları, Uluslararası Göç Örgütü ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün verileri ile konuya ilişkin dizi ve belgesellerden yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUK VE TÜRK HUKUKUNDA KORUMA USULLERİ

1. Uluslararası Koruma

1.1. Göç

İnsan göçü ve hareketliliği yüzyıllardır her toplumu etkisi altına alan bir konudur. Göçe en temel sebep olarak ekonomik faktörler gösterilebilir. Kıtaların keşfinden sanayileşmeye, sanayileşme sonrasından II. Dünya Savaşı sonrası döneme gidildiğinde bu dönemler, ekonomiye ve emeğe bağlı göçlerin artış yaşadığı dönemlerdir. Bu yenileşme ekonomik faktörleri beraberinde getirmiş ve gittikçe artan bir emek piyasası oluşturmuştur.

İkinci olarak, göç veren ve alan yerlere bağlı itme-çekme faktörlerinin önemli olduğu görülmektedir. Örneğin bir ülkenin ekonomik olarak güçlü durumda olması, refah seviyesinin yüksekliği o ülkeye olan göçü çeken bir durum iken, aynı ülkenin siyasi yönden karışık veya belirsiz bir ortamının olması itici bir güçtür. Dikkat çeken diğer bir husus ise aynı zamanda beyin göçü olarak da tabir edilen, nitelikli insanların kendilerine daha uygun çalışma koşulları arayışında oldukları göçlerdir. Tüm bu tarihsel sürece, yukarıda bahsedilenler ve daha fazlası sebeplere bakıldığında çok eskiye dayanan bir kavram olan göç, esasında bir yer değişikliği olarak özetlenebilir. Zamanla bu yer değişikliğinin sebepleri çoğalmıştır ve günümüzde farklı göç tanımları ortaya atılmıştır.

IOM Göç Terimleri Sözlüğü göç terimini tanımlarken, kişi veya grupların bir devletin sınırları içerisinde veya uluslararası bir sınırı geçmek suretiyle yaptığı yer değişikliği olarak belirtmiş ve bu yer değişikliğinin süresi, türü ve nedeni fark etmeksizin yapıldığını ifade etmiştir. Bu kapsama, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, ekonomik amaçlarla yer değiştiren göçmenler, aile birleşimi gibi farklı gayelerle hareket eden kişiler de dâhildir (Perruchoud&Redpath-Cross, 2013).

Türk Dil Kurumu yaptığı göç tanımında göç terimini, ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerden ötürü kişilerin bir ülkeden başka bir ülkeye bireysel veya kitlesel halde gitmesini, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine taşınma işi olarak ifade etmektedir (TDK, 2022). 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)'nun 3. maddesinde ise göç, yabancıların Türkiye sınırlarına yasal yollarla girişi, Türkiye'de kalışı ve Türkiye'den çıkışı olarak tanımlanan düzenli göç ile yasa dışı yollarla

Türkiye sınırlarından girişi, Türkiye'de kalışı, Türkiye'den çıkışı ifade eden düzensiz göç ve uluslararası korumayı ifade etmektedir. Bununla birlikte Kanun'a göre bir yabancının Türkiye'de izinsiz çalışması da göç kapsamına dahildir.

Kısacası göç, bir kişi ya da kişi topluluğunun genel anlamda daha iyi yaşam olanaklarına sahip olabilmek için kendi iradeleriyle veya zorunlu sebeplerle bulundukları yerden başka bir yere geçmeleridir. Göç hareketi temelinde bir yer değişikliği olsa bile, yaşamın birçok yönünü etkisi altına almıştır. Sadece göçmenleri değil, göç alan ve göç veren ülkeleri hem ekonomik hem sosyal yönden etkilemektedir. Göç, konu itibariyle en temel haliyle düzenli-düzensiz göç olarak ayrılmaktadır[2]. Göçün zorunlu veya gönüllü olması hususu ise mülteci ve göçmen terimlerinin ayrımını yaparken önem arz etmektedir.

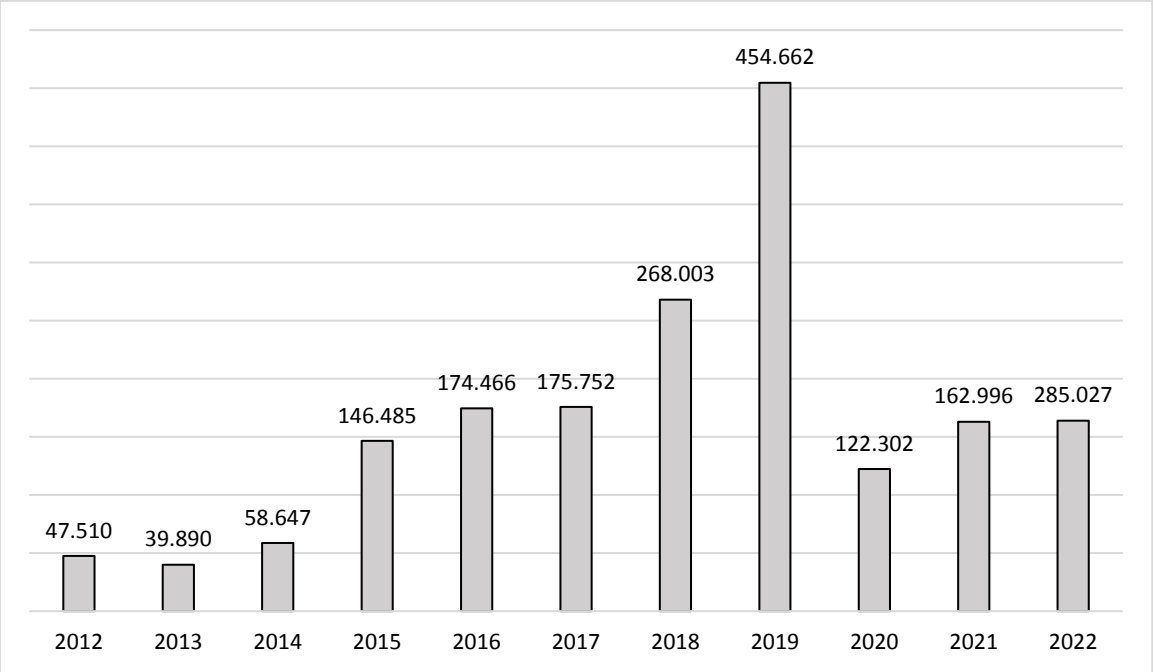
Kanun, göç tanımını yaparken düzenli-düzensiz göç ayrımına gitmiştir. Düzenli ve düzensiz göç yasal sınırlara uygun olup olmamasına göre ayrılmaktadır. Düzenli göç *(legal migration)* kişinin menşe ülkesinden başka bir ülkeye yasal yollarla geçmesini veya kalınmasını, düzensiz göç *(illegal migration)* ise göç edilen ülkenin yasal mevzuatına aykırı bir şekilde ülkeye giriş yapılması ve kalınmasını, transit geçiş yolu olarak kullanılmasını veya sığınma başvurusu reddedilmesi üzerine ülkeden çıkış yapılmamasını ifade etmektedir.

Düzensiz göç, ülkelerin göç mevzuatlarına aykırı hale gelmesinden ötürü sorunlu bir durumdur. Düzensiz göçmenler yasa dışı, kaçak göçmen isimleriyle anılmaktadırlar. Bu durum göç alan ülkeler açısından ise takibi zor ve hassas bir konudur. Ülkeler düzensiz göçle mücadelede büyük aşama kaydetseler de günümüzün değişen şartları, gün geçtikçe yeni bir düzensiz göçle karşılaşılmasına sebep olmaktadır. Ülkeler düzensiz göçle mücadele kapsamında yoğun bir şekilde çalışmalarını sürdürmektedirler. Düzensiz göçün önüne geçebilmek için kolluk kuvvetlerinin çalışmalarından yararlanıldığı, sınır duvarları/çelik bariyerler inşa edildiği, ülkeler arası ortak politikalar üretildiği görülmektedir. Bununla ilgili olarak Şekil 1'de düzensiz göç verilerine yer verilecek ve kısa bir inceleme yapılacaktır.

[2] Esasında göç oluşum nedenlerine, süresine, mesafesine ve göçün yapıldığı yerin özelliğine göre sırasıyla; zorunlu-gönüllü göç, sürekli-mevsimlik göç, iç-dış göç, kentten kente-kırdan kente-kentten kıra ve kırdan kıra olarak kategorize edilmektedir.

Şekil 1

08.12.2022 Tarihi İtibariyle Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

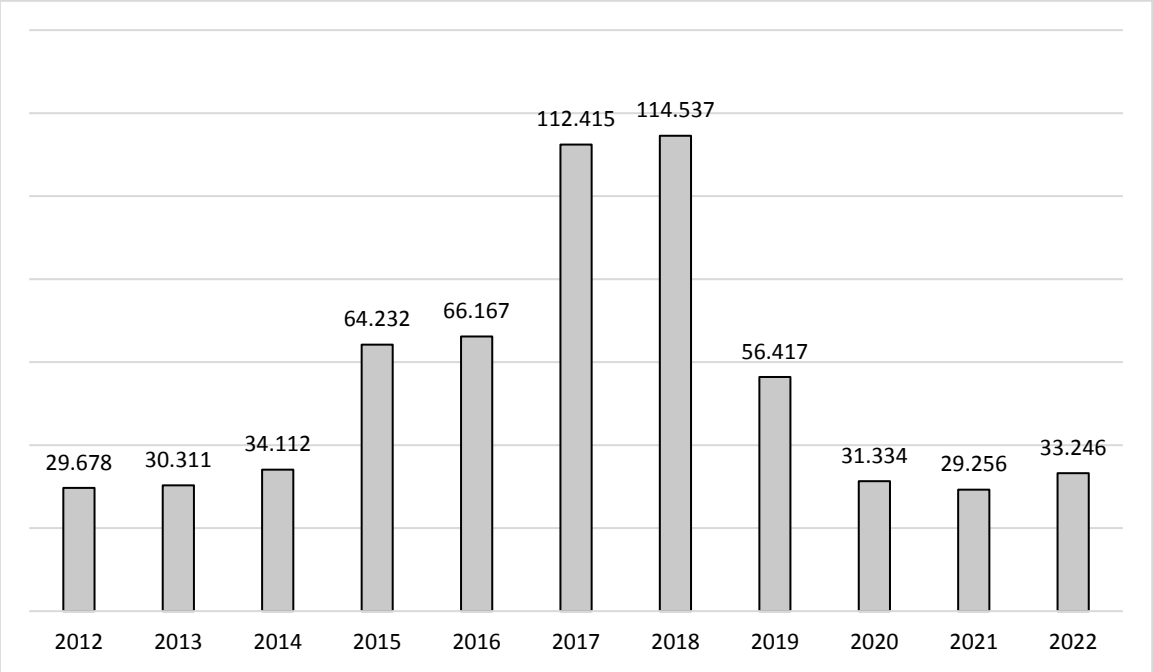

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2022

Şekil 1'de yer alan grafikte, Göç İdaresi Başkanlığı'nın istatistik raporlarından son on yılın düzensiz göçmen verileri alınmıştır. Bu veriler incelendiğinde düzensiz göçmen sayısının 2019 yılına kadar hemen hemen aynı seviyelerde seyrettiği ancak 2013'ten 2019'a kadar artış gösterdiği görülmektedir. 2020 ve sonrası için düzensiz göçmen sayısında yaşanan hızlı düşüşün dünya genelinde yaşanan salgının sonuçlarından birisi olduğu söylenebilir. Devletlerin aldıkları önlemler ile ülkelerine giriş çıkışları sıkı kurallara bağlamaları sonucunda bu durum düzensiz göçün önünü kesmiştir.

Şekil 2

Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvurusu 2022 Yıl Sonu Raporu

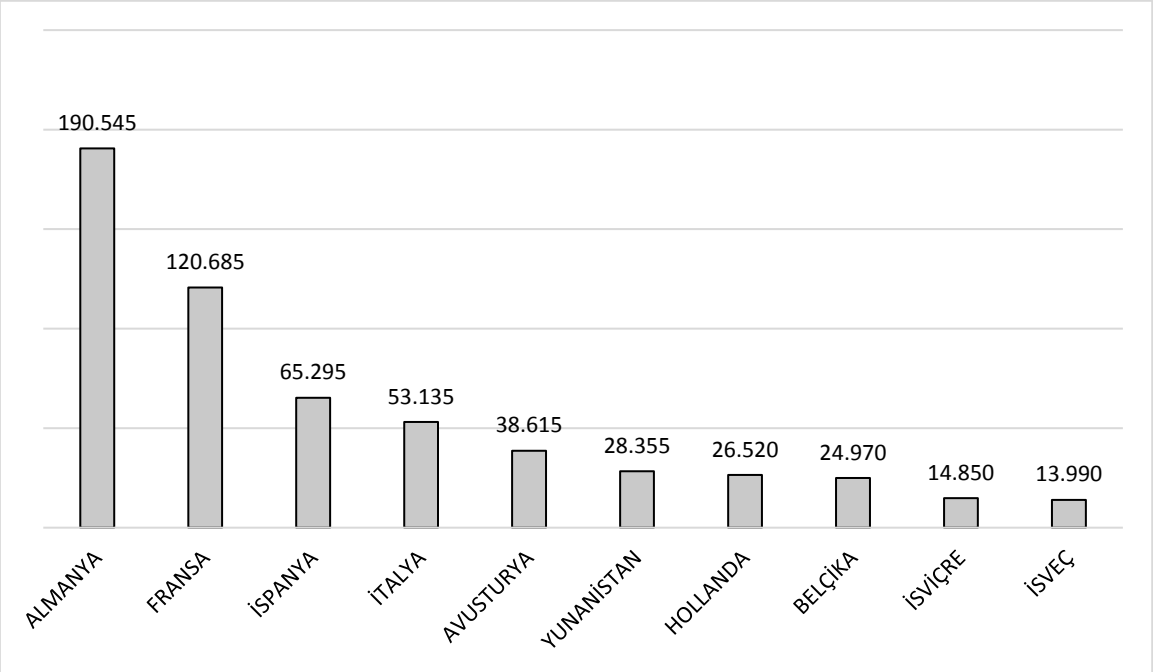

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2022

Şekil 2'de yer verilen grafikte son on yıla ait uluslararası koruma başvurularının 2019 yılına kadar artarak devam ettiği 2019 yılı itibariyle azalmaya başladığı gözlemlenmiştir. Bu durumun sebebinin bir önceki paragrafta değinildiği üzere küresel salgınlara karşı ülkelerin uyguladığı politikalar sonucunda göç hareketliliğinin azalması olduğu düşünülmektedir.

Şekil 3

AB ve EFTA Ülkelerinde 2021 Yılında Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan Yabancılar

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2022

Şekil 3 verileri incelendiğinde, 2021 yılına ait en fazla uluslararası koruma başvurusunun Almanya'da yapıldığı görülmekte ve bunun sebebine bakıldığında yaşanan tüm değişimlere rağmen Almanya'nın göçmen kabul sürecinde daha fazla rol oynamasının etkisi olduğu düşünülmektedir. Ayrıca göçmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda özellikle Almanya'da kendilerini daha fazla koruma sahibi olarak gördükleri ve yaşam olanaklarının daha iyi olduğu sonucuna varılmaktadır. Diğer ülkelerde kendilerini çoğunlukla yabancı olarak tanımlamaktadırlar. Bu duruma sadece küçük bir örnek olarak aşağıda yer alan Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılarla yapılan söyleşiler verilebilir.

"Kendimi burada yabancı olarak görüyorum. Mültecilerin çoğu yardım almıyor o yüzden mülteci değiller. Mülteci olmak istemiyorum. Türkiye'de mülteci olmak çok kötü bana göre ama Almanya'da olsak kötü değil." (Üniversite, 26, Erkek)

"Türkiye'de mülteci olmak kötü ama Avrupa'da öyle değil çünkü şu an ailem Almanya'da mülteci. Ama Türkiye'de genel olarak kötü bir şey gibi görülüyor mülteci. Türkiye'de başka bir anlama geliyor mülteci." (Üniversite, 23, Kadın)

"Ben Avrupa'ya gitmek istiyorum çünkü iki oğlum (21, 24) Almanya'da yaşıyor. Vizeye başvurdum ama çıkmadı. Çocuklarım savaş sırasında Almanya'ya gittiler, 4 yıldır

oradalar. Almanya'da okula gittiler ve devletten maddi destek alıyorlar." (Yüksek Okul, 42, Kadın) (Yücel, 2019)

İsveç uluslararası hareketliliğin ilk yıllarında en fazla göç kabul eden ülke konumundaydı. Bu süreçte İsveç'in daha dışlayıcı bir politika izlemesinin ve İsveç hükümetinin mültecilere yönelik yasaları sıkılaştırmaya ilişkin meclise sunduğu tasarının, göçmen yoğunluğunun İsveç'ten uzaklaşmasına sebep olduğu ve Şekil 3'te yer alan en düşük verinin İsveç'e ait olması sonucunu doğurduğu düşünülmektedir.

1.1.1. Göçmen

Genel olarak göçmen terimiyle ilgili de net bir tanımlama yapılmamakla birlikte, uluslararası bir sınırı geçmek suretiyle menşe ülkesinden başka bir ülkeye geçen kişiler göçmen olarak tanımlanabilir. Bir ülkedeki yabancıların tamamını kapsayan bir terimdir. (Ekşi, 2016) Göçmenlikte ana unsur kişinin kendi iradesiyle yer değişikliği yapmak istemesidir. Herhangi bir dışsal, zorlayıcı güç, bir zorunluluk hali bulunmamaktadır.

Göç ve göçmenlik terimleri esasında yabancılar hukukunun temelini oluşturmaktadırlar. Kuhlman da mülteciler için, "beynelmilel zorunlu göçmenler" ifadesini kullanmıştır (Kuhlman, 1990). Uluslararası koruma usullerinin tanımları yapılırken, çoğunlukla göç teriminden yola çıkılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

1.2. Sığınma

Milletlerarası hukukta sığınma kavramının belirli bir tanımı bulunmamakla birlikte, Pazarcı'ya (2021) göre, bir kişiye sığınma hakkı tanınması için kişinin menşe ülkesinden veya ikamet ettiği ülkeden yasal veya farklı baskılar sebebiyle ayrılması gerekmektedir. Bu ayrılmayla birlikte kişinin, yabancı bir devletin ülkesine, misyonuna, savaş gemilerine veya devlet uçaklarına girmek suretiyle koruma araması anlamına gelmektedir.

IOM Göç Terimleri Sözlüğü sığınma *(asylum)* kavramını, bir devletin ulusal ve uluslararası alanda kabul ettiği mülteci hakları ile geri gönderme yasağı kapsamında verdiği koruma olarak ifade etmektedir. Sığınma hakkını *(right of asylum)* ise "sığınma verme" ve "sığınma kazanma" hakkı olarak ele alarak devletlere topraklarında bulunan kişilere kendi takdirine göre sığınma hakkı verebileceğini veya sığınma talep edilen devlet veya takip eden devletten bu hakkın kazanılabileceğini belirtmektedir (IOM, 2019).

IOM'a göre, vatandaşı olduğu veya ikamet ettiği ülkede koruma sağlanamayan, özellikle ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ya da siyasi görüşü nedeniyle zulüm görmekten korkan kişiye sığınma verileceği belirtilmiştir. Sığınma kavramının içerisinde "haklı nedenlerle zulüm korkusu" unsuruna yer verilmektedir.

1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB)'nde sığınma hakkı temel bir insan hakkı olarak yer almakta olup her insanın zulme uğradığında başka ülkelere sığınma hakkı olduğu hükme bağlanmıştır. 14. maddenin birinci fıkrasında ise herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınmacı olarak kabul görme hakkının bulunduğu yer almaktadır.[3]

Ayrıca, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci konusuna yer verilmiş olmakla birlikte, sığınmacılara ilişkin herhangi bir husus sözleşmede yer almamaktadır. Sığınma terimine sözleşmenin başlangıç bölümünde yer verilmiştir. Başlangıç bölümünde, ülkelerin sığınma hakkını tanımaları noktasında ağır sorumluluk alacakları ve Birleşmiş Milletler (BM) tarafından da kabul gören uluslararası bir problemin çözüme kavuşturulabilmesi için uluslararası iş birliğinin zorunlu olduğu ifade edilmiştir.

Bunun yanı sıra mültecilere dair düzenlenen 31 ve 33. maddeleri sığınmacıların da sözleşmeden yararlanmasına imkân sağlamıştır. Maddeye bakıldığında Sözleşmeye taraf olan devletlerin yaşam ve özgürlüklerinin tehlike altında olduğu durumlarda kaçarak yasa dışı bir şekilde giriş yapan mültecilere yetkili makamlara en kısa süre içerisinde başvuru yapmaları ve haklı sebeplerini göstermeleri halinde ceza almayacakları ifade edilmektedir. Ayrıca taraf devletlerin, bu şekilde başvuruda bulunan mültecilere sadece gerek duyulması halinde ve ülkeleri içerisindeki statülerinin belirlenmesi ya da üçüncü bir ülkeye kabullerinin sağlanması sürecine kadar kısıtlama uygulanacağı düzenlenmektedir. Taraf devletler bu mültecilerin üçüncü bir ülkeye kabul edilmeleri sürecinde süre verme ve kolaylık sağlama açısından makul bir yol izlemektedir.

[3] "Bildirge'nin İngilizce esas metninde "everyone has the right to seek and to enjoy in other countries asylum from persecution" şeklinde yer verilerek sığınma hakkı yerine, sığınma arama hakkı (right to seek asylum) ve sığınmadan faydalanma hakkı (right to enjoy asylum) ifadeleri kullanılmıştır. Bu doğrultuda, esas metinde yer alan sığınma hakkının Türkçe çevirisindeki haliyle tam olarak aynı anlama gelmediği görülmektedir. Ancak yine de ilgili hüküm, "herkesin zulüm karşısında sığınma arama ve başka ülkelerde sığınma olanaklarından faydalanma hakkı vardır" şeklinde anlaşıldığında, aslına daha çok sadık kalınmış olacaktır (Öztürk, 2014).

1.2.1. Sığınmanın Devletler Açısından İncelenmesi

Sığınma terimi esasında koruma ve korunma olgularını içermektedir. (Öztürk, 2014). Sığınma terimi içerisinde, bir zulüm, baskı gibi zorunlu durumlardaki kaçma halini barındırmaktadır. Bununla birlikte sığınmanın egemenlik unsuruyla ilgili olduğu görülmektedir. Bu durum, sığınmacının ülkesel Birey devletten ülkesel sığınma talep etmesi halinde sığınma talep edilen ülkenin egemenlikten doğan yetkisini kullanarak talebi kabul edebilmesinden anlaşılmaktadır.

Öztürk'e (2014) göre genellikle bireyin, bir başka devletin ülke sınırları içerisindeki diplomatik temsilciliğine sığınarak koruma talep etmesi hâlinde diplomatik sığınmadan söz edilecektir. Bu devletler arasında herhangi bir antlaşma veya geçerli bir bölgesel teamül hukuku kuralı bulunmaması durumunda diplomatik sığınmaya izin verilmemesi gerektiği kabul edilmektedir. Bu sebeple, diplomatik sığınma ekseninde yabancı bireyi korumaya rıza gösteren devlet (gönderen devlet), kabul eden devletin bu duruma onay vermemesi durumunda, onun egemenliğine müdahale etmiş sayılır. Devletler açısından durum böyleyken bireyler açısından nasıl olduğu ise tezin bir sonraki başlığında açıklanacaktır.

1.2.2. Sığınmanın Bireyler Açısından İncelenmesi

1.2.2.1. Sığınmacı

Sığınmacı *(asylum seeker)*; haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu yaşayarak bu zulümden veya olası ciddi zararlardan korunmak gayesiyle menşe ülkesi dışındaki başka bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yapılan başvurusunun sonuçlanmasını bekleyen kişidir. Başvurusunun olumsuz bir şekilde sonuçlanması halinde sığınmacılar ülkeyi terk etmek zorundadırlar. Bunun yanında, bu kişilere insani gerekçelerle ülkede kalma izni verilmemişse, ülkede düzensiz ve yasalar dışında bulunan yabancılara uygulanan prosedür gibi sınır dışı işlemleri gerçekleştirilecektir. (IOM, 2019).

1.2.2.2. Mülteci

Konuya giriş öncesinde mülteci teriminin kökenini incelemekte fayda görülmektedir. Evrensel insan hakları metinlerinin ilkleri arasında yer alan ve Fransa Kralı IV. Henry

tarafından 13 Nisan 1598'de yayınlanan Nantes Fermanı, halkının çoğu Katolik olan Fransa'da Protestanlara hak ve özgürlükler veren hoşgörüyle hazırlanmış bir metindir. Fransızca'da *"Refugier"* olarak geçen bu kelime sığınan anlamına gelmektedir.[4] İngilizcede *"Refugee"* olarak yer alan kelimenin etimolojik kökeninde ise, 18 Ekim 1685'te XIV. Louis'in Nantes Fermanını iptalinden sonra Fransa'daki zulümden kaçıp başka Protestan ülkelere göç eden Fransız Huguenotları[5] için kullanıldığı bilgisi yer almaktadır. Nitekim mülteci kavramının I. Dünya Savaşı'na kadar iltica eden kişi anlamında kullanıldığı görülmektedir.[6]

Türkiye'nin "coğrafi sınırlama" şartı ile taraf olduğu 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nin ilk haline göre mülteci statüsünün md 1/A-2'de; *"1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır"* şeklinde tanımı yapılmıştır.

Yine aynı Sözleşme'nin 1/B-1-(a) maddesine göre, coğrafi sınırlama kapsamında, işbu Sözleşme'nin 1/A-2 maddesinde "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar" ifadesi, "1 Ocak 1951 öncesi yaşanan olaylar" veya "1 Ocak 1951 öncesi Avrupa'da veya başka bir yerde yaşanan olaylar" olarak anlaşılmakta ve taraf devletlerin bu hüküm kapsamında hareket etmeleri gerekmektedir.

Ancak Avrupa dışındaki göçlerin artmasıyla birlikte Sözleşme'de, daha fazla insanın mülteci statüsünden faydalanması için hem tarih hem de coğrafi sınırlamanın kaldırılması konusunda düzenleme yapılması gerektiği gündeme gelmiş ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü imzalanmıştır. Protokolde yer alan (1967 Protokolü, md.1/2), "*1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve"* kısmı sözleşme metninden çıkarılmıştır. Fakat Türkiye coğrafi şart getirerek protokolü imzalamıştır. Bu

[4] https://www.etymonline.com/word/refugee

[5] Fransa'daki Protestanlar için kullanılan kelimenin kökeni tarihçiler ve dil bilimciler arasında çoğunlukla tartışmalı bir konu olmuştur. Çoğunluk tarafından kabul gören görüş ise Almanca bir kelime olan "eidgenossen", müttefik, kelimesinden geldiği yönündedir. Literatürde Huguenot ifadesi yerine Kalvinist kelimesi de kullanılabilmektedir. (Barbaros, 2021).

[6] https://www.museeprotestant.org/en/notice/le-refugehuguenot/

kapsamda Coğrafi sınırlama çerçevesinde Avrupa Konseyi üyesi ülkeler haricinde sığınma talep eden kişilere Türkiye mülteci statüsü vermemekte, geçici koruma sağlamaktadır.

Burada mülteciliği belirleyen önemli iki faktör, "haklı sebeplerle zulüm korkusu" ve "korunma" sebepleri olarak görülmektedir.[78] Bu bağlamda, YUKK *"Mülteci"* başlıklı 61. maddesinin sözleşmeyle uyumlu olduğu düşünülmektedir.

1.2.2.3. Vatansız statüsü

Bir devlete hukuki yönden bağlılığı bulunmayan kişiler vatansız statüsüyle adlandırılır. Herkesin insan hak ve özgürlüklerine sahip olma ve bunların getirdiği imkan ve düzenlemelerden yararlanma hakkının bulunması hukuk düzeninin getirdiği normlarla koruma altına alınmıştır. Ancak vatansızlığın getirdiği hukuki zorlukların önüne geçebilmek için BM, 1954 yılında "Vatansız Kişilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme" yi kabul etmiştir. Her ne kadar sözleşmeyle hüküm altına alınmış olsa bile mülteci ve sığınmacılar gibi ayrıntılı ve kapsamlı bir koruma altında olmaması nedeniyle vatansızların hukuki durumu tam anlamıyla çözüme kavuşturulmuş değildir.

---

[7] *İran vatandaşı olan davacı tarafından, uluslararası koruma talebinin reddine ilişkin işleme yapılan itirazın reddine yönelik Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kararın iptalinin istendiği davada…İran'da din değiştirmek suretiyle ailesiyle birlikte Hıristiyanlık dinine geçtikleri, gittikleri kilisedeki papazlardan devlet yetkilileri tarafından kimlik bilgileri istenince korktukları ve kaçmaya karar verdikleri, ülkede herhangi bir siyasal, dini veya sendikal örgütte üyeliği bulunmadığı, hiç göz altına alınmadığı, hiç kötü muameleye maruz kalmadığı, mülakatlardaki ifadelerle dava dilekçesinde ileri sürülen hususlar arasında çelişki bulunan İran uyruklu davacı tarafından, din değiştirmesi sebebiyle menşe ülkesinde zulme uğrayacağı iddiasını somutlaştırabilecek herhangi bir bilgi ve belge sunulmadığı gibi ileri sürülen hususların, yukarıda yer alan mevzuat uyarınca ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağını haklı kılacak sebepler olarak değerlendirilemeyeceği, davacının ülkesine dönmemesinin zulüm görme ve baskı korkusundan kaynaklanmadığı anlaşılmakta….davacının uluslararası koruma başvurusunun kabulüne olanak sağlayacak şartların mevcut olmadığı dosyadaki bilgi ve belgelerden anlaşıldığından…(Danıştay 10. Dairesi 21.12.2020 tarih 2018/4066 E., 2020/6573 K.), Danıştay Karar Arama.*

[8] *Irak uyruklu olan davacı tarafından, uluslararası koruma talebinin reddine ilişkin Göç İdaresi Genel Müdürlüğü işleminin iptalinin istendiği davada…Uyuşmazlıkta, menşe ülkesinde zulme uğrama riski olduğunu iddia eden davacının, ülkemize ilk geldiğinde uluslararası koruma başvurusunda bulunmaksızın Fransa'ya gittiği ve orada yakalandıktan sonra ülkemize gönderilmesi üzerine uluslararası koruma başvurusunda bulunması hususu ile herhangi bir siyasi, dini veya sosyal gruba mensubiyetinin bulunmadığı, ülkesinde hiç gözaltına alınmadığı, tutuklanmadığı, kötü muameleye maruz kalmadığı, aile üyelerinden herhangi birinin yetkililerle sorun yaşamadığı, ailesinin Irak'ta yaşadığına yönelik beyanları birlikte göz önünde bulundurulduğunda; başvurusunda samimi ve inandırıcı olmadığı ve davacı tarafından ileri sürülen hususların yukarıda yer alan mevzuat hükümleri uyarınca ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağını haklı gösterecek sebepler olarak değerlendirilmesine olanak bulunmamaktadır. Davacının uluslararası koruma başvurusunun kabulüne olanak sağlayacak şartların mevcut olmadığı dosyadaki bilgi ve belgelerden anlaşıldığından…(Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu 28.02.2022 tarih 2021/2384 E., 2022/677 K.), Danıştay Karar Arama.*

2. Türk Hukukunda Koruma Usulleri

2.1. Şartlı Mülteci

Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi kısıtlama neticesinde oluşmuş bir tanım ve statüdür. Avrupa ülkeleri dışından gelen ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri sebebiyle, haklı sebeplerle zulüm korkusu yaşayan kişi olarak tanımlamak mümkündür. Bu şartların yanında menşe ülkesi dışında bulunma ve bu ülkenin korumasından yararlanamama veya bahsedilen korkudan dolayı bu korumadan yararlanmak istememe hali de bu statünün gereğidir. YUKK 62. maddesinde hükme bağlanan şartlı mülteci statüsü, bunun gibi olaylar yaşayarak ikamet ülkesinin dışında bulunup ülkesine geri dönemeyen veya dönmek istemeyen vatansız kişiye de verilebilir.

Tezin giriş bölümünde bu kavramların oldukça karıştırıldığına değinilmişti.[9] Şartlı mülteci statüsü sahibi olmak için gereken şartlar kural olarak mültecilikle aynıdır. Her ikisi için de temel teşkil eden noktalara bakıldığında, iki kavram arasındaki tek farkın 1951 Cenevre Sözleşmesine konulan coğrafi şart sebebiyle Avrupa ülkelerinden gelip gelmeme durumu olduğu söylenebilir. Görüldüğü üzere şartlı mültecilik Avrupa dışından gelen kişilere verilmektedir. Bunun dışında her iki statünün de bireysel hüküm ve sonuç doğurduğu görülmektedir. Ayrıca şartlı mülteci statüsü kitlesel olarak yapılan göçlerde verilemediğinden Suriye'den gelen göçmenlerin şartlı mülteci statüsüne sahip olamayacakları açıktır.

2.2. İkincil Koruma

YUKK 63. madde kapsamında, mülteci veya şartlı mülteci statüsüne sahip olmayan ancak korunma ihtiyacı duyan, menşe ülkesine geri gönderilirse ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezasının kesinleştiği ve infaz edileceği, işkenceye veya onur kırıcı davranış veya cezaya maruz kalacağı, silahlı çatışma durumlarında şahsi olarak şiddete maruz kalacağı korkusuyla menşe ülkesinin korumasından yararlanamayan kişiler ikincil koruma statüsüne dahil edilmektedir.

---

[9] Bkz. s. 2 vd.

İkincil koruma bir tamamlayıcı korumadır ve YUKK ile Türkiye mevzuatına girmiştir. Kanun'un 63. maddesi, mülteci veya şartlı mülteci statüsü kapsamında olmayan ancak geri gönderilmesi durumunda belirli durumlarla karşı karşıya kalacak olan yabancı veya vatansız kişinin ikincil korumadan faydalanacağını ifade etmiştir.

Bahsi geçen durumları ise menşe ülkesi veya ikamet ettiği ülkeye geri dönmesi durumunda kişi, ölüm cezasına çarptırılacak veya daha önce almış bulunduğu ölüm cezası infaz edilecek, insanlık dışı ve onur kırıcı ceza veya davranışa, işkenceye maruz kalacak olan ve uluslararası alanda veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.

İkincil koruma statüsünün şartlarında, haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu ve belirli sebeplere dayanma durumu yoktur. Bununla birlikte diğer iki kavramda olduğu gibi ikincil koruma da bireysel hüküm ve sonuç doğurmakta, kitle halinde gelen göçmenler bu koruma statüsünden yararlanamamaktadır.

2.3. Geçici Koruma

Geçmişten günümüze Türkiye, coğrafi konumundan ötürü transit geçiş noktasında olması ve kucaklayıcı tavrı sebebiyle hem bireysel olarak hem de kitle halinde gelen göçmenlere ev sahipliği yapmıştır. Daha önce bu durumun düzenlenmesi 1994 tarihli Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ile sağlanmıştır. Özellikle son yıllarda Suriye ve Afganistan'dan gelen göçmenlerin Türkiye'deki durumları yeni bir düzenleme yapılması gereğini ortaya koymuştur. Bu kapsamda kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara mülteci statüsü verilemediği için daha önce yönetmeliklerde geçen "geçici koruma" kavramı ilk kez kanunla düzenlenmiş ve YUKK'ta yer verilmiştir. 2014 yılında ise Kanun'un uygulanması amacıyla Geçici Koruma Yönetmeliği getirilmiştir. Bu yönetmelik ile 1994 Yönetmeliği kaldırılmış ve göçmenlerin durumu tekrar hukuki bir temele oturtulmaya çalışılmıştır.

Kanun'un 91. maddesine göre; menşei ülkesinden ayrılmak zorunda kalan ve geri dönemeyen, aynı zamanda sığınma ihtiyacı olup kitle halinde gelen veya Türkiye'den

geçen yabancıların geçici koruma kapsamında olacağı hüküm altına alınmıştır. Adı üzerinde geçici bir koruma sunan bu kavramın yapılan düzenlemeyle sadece bireysel statü kazanamayan kişilerin değil, sığındıkları devletin de haklarını da koruduğu söylenebilmektedir.

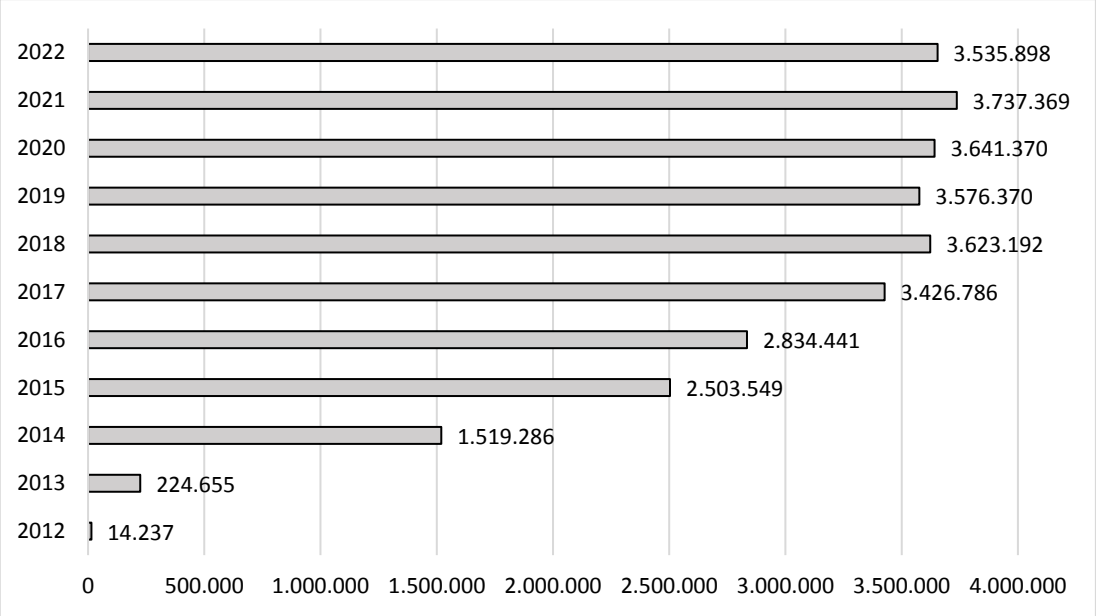
YUKK 2. maddesinin ikinci fıkrası kapsamında, mezkûr kanunun uygulanması noktasında Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşme hükümleri ve özel hükümler saklı tutulmaktadır. Örneğin mülteci konusu 1951 Cenevre Sözleşmesiyle düzenlenmiştir ve Türkiye sözleşmeye taraf bir devlettir. YUKK'ta mültecilere ilişkin hükümler bulunsa bile öncelikli olarak uygulanacak olan mevzuat 1951 Cenevre Sözleşmesi olacaktır. Bununla birlikte Kanun'la özel kanun hükümleri de saklı tutulmuştur. 5543 sayılı İskan Kanunu YUKK ile kıyaslandığında özel kanun niteliğindedir. Türk soyundan olup Türkiye'ye yerleşme niyetiyle göç eden yabancılara İskân Kanunu hükümleri öncelikli olarak uygulanacaktır (Ekşi, 2016).

Geçici koruma, Türkiye'nin kitlesel halde gelen ve mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statülerini veremediği göçmenlere verdiği korumadır. Türkiye'nin 1961 Protokolüne koyduğu coğrafi şart sonucunda, eskiden beri geçiş noktasında bulunan ve şu anda da en fazla göçmene ev sahipliği yapan Türkiye açısından günümüzde, verilen kararın ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Suriye vatandaşlarıyla yapılan görüşmelerde ise kendilerini Türkiye açısından mülteci, misafir gibi kelimelerle değil, "yabancı" sıfatıyla tanımladıkları, Türkiye'de onlara olan bakış açısından ötürü mülteci kelimesinin kullanılmasını istemedikleri anlaşılmaktadır. Almanya gibi ülkelerde mülteci sıfatına haiz olmanın olumsuz olmadığını ancak Türkiye'de bu statüyle tanımlanmak istemedikleri anlaşılmaktadır (Yücel, 2019). Tez çalışmasının "Göç" başlığı altında konuya ilişkin detaylı açıklamalara yer verilmiştir.

Şekil 4

08.12.2022 Tarihi İtibariyle Yıllara Göre Geçici Korumaya Dahil Suriye Vatandaşları

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2022.

Şekil 4'te yer alan grafik incelendiğinde, Suriye'de 2011 yılında başlayan iç karışıklıktan bu yana Türkiye'deki geçici koruma kapsamındaki Suriye'den gelen göçmen sayısının gün geçtikçe arttığı gözlemlenmiştir. Grafik son on yılın verilerini vermektedir ancak bu artış ülkeye giriş veya ülkede bulunan Suriye vatandaşı sayısının arttığını değil geçici korumadan yararlanan göçmen sayısının arttığını vermektedir. Bu sebeple grafiğe bakarak sadece Türkiye'ye gün geçtikçe daha fazla Suriye vatandaşı geldiği değil aynı zamanda savaşın ilk yıllarında daha fazla düzensiz göçün yaşandığı, sonraki yıllarda geçici koruma başvurularının arttığı söylenebilir.

Tüm bu bilgilerin yanında Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, Türkiye'de kayıt altına alınan geçici koruma altındaki Suriye vatandaşının sayısının 18 Ağustos 2022 tarihi itibarıyla daha önceki aylara göre artış göstererek 3.652.813 olduğu, yine 19 Ağustos 2022 tarihli açıklamasına göre ise olası bir seçimde oy kullanma hakkına sahip olan 120.133 Suriye vatandaşının bulunduğu görülmektedir.

3. Geri Göndermeme (*Non-Refoulement*)

Sığınma hakkının doğal bir sonucu olan geri gönderilmeme ilkesi, YUKK'nun *"Geri Gönderme Yasağı"* başlıklı 4. maddesinde, Kanun'un kapsamında yer alan hiç kimsenin, insanlık dışı veya onur kırıcı ceza veya davranışa, işkenceye maruz kalacağı ya da ırk, din, tabiiyet, siyasi fikir veya belirli bir toplumsal gruba mensubiyet sebebiyle yaşam veya özgürlüklerinin tehdit altında bulunacağı yere gönderilemeyeceği şeklinde açıklanmıştır.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesinde ise *"Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tâbiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade ("refouler") etmeyecektir."* şeklinde düzenlenmiştir.

Mevzuat hükümlerine bakıldığında, esasında BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin verdiği sayılar dikkate alınınca her ne kadar BM tarafından 21.3 milyon kişiye mülteci statüsü verilmiş olsa bile dünya genelinde çeşitli statülere sahip 65.3 milyon mülteci bulunduğu söylenebilir. Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesine koyduğu çekinceyle birlikte kendi sınırları içinde Avrupa'dan gelmeyenlere "mülteci" statüsü verilmediği Suriye'den gelenlere "geçici koruma" statüsü verildiği görülse de son 8 yıldır Türkiye, dünya genelinde fiili olarak en fazla mültecinin bulunduğu ülke olarak yer aldığı görülmektedir.

4. Mülteci, Sığınmacı, Göçmen Arasındaki Kavram Karmaşasının Giderilmesi

Bir kişinin mülteci sıfatına haiz olması için, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan koşulları sağlaması ve bu bağlamda sözleşmeyle tanınan bütün haklardan yararlanması gerekmektedir. Sığınmacı olma durumunun ise, kişinin hakkında yürütülen incelemelerin devam etmesiyle birlikte henüz mülteci statüsü kazanmamış olmasına bağlı olduğu söylenebilir. (Poyraz, 2012). Mültecilik bir statüdür ve bu sıfatı hukuki olarak kazanmış kişiyi ifade eder ancak sığınmacı, *"de facto"* henüz kanuni olarak mülteci sıfatını kazanmamış hala araştırma aşamasında olan kişiyi ifade etmekte ve geçici bir nitelik taşımaktadır.

Göç ile farkına gelinecek olunursa en güzel tanımlardan birini Kuhlman yapmıştır ve mültecilerin diğer göçmenlerden farkını açıklarken, mültecilerin *"öte taraftaki cenneti aramak için değil yaşadıkları cehennemden kaçmak için göç ettiklerini"* ifade etmiştir (Kuhlman, 1990). Bu kaçışı en doğru yansıtan örneklerinden bir tanesi de 2009 yılı Fransa-

İtalya-Yunanistan ortak yapımı “Eden à L'ouest” belgesel filmidir. “Cennet Batıda” olarak çevrilen bu belgesel filmde ironik bir cennet benzetmesi yapılmıştır. Belgeselde, ana karakter Elias’ın yasa dışı bir şekilde hareket ederek batıyı kurtuluş, cennet olarak görmesi ve Paris’e ulaşma çabası işlenmiştir. Elias mülteciliğin günümüzdeki simgelerinden birisidir. Şu anda da yoğunlukla mültecilerin Avrupa’ya doğru ulaşmaya çalıştığı söylenebilir. Sebep olarak ise kendileri ve aileleri için daha iyi sosyal ve ekonomik şartları Avrupa’da, özellikle de Almanya’da sağlayabilecekleri gösterilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

AHLAKİ PANİK KAVRAMI VE İLGİLİ TERİMLER

Ahlaki panik konusuna değinmeden önce bazı terimleri incelemenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda, tezin bu kısmında medya ve ahlaki panik kavramlarıyla ilişkili bazı terimlerden genel hatlarıyla bahsedilecektir.

1. Medya Nedir?

En basit tanımla medya inşa edilmiş mesajlar ve geçmişten günümüze insanların tüm dünyadan haberdar olmasını sağlayan bir sistemdir denilebilir. Medyanın inşa edildiğini söylerken bilinçli bir durumdan bahsedildiği açıktır ve bu durum medya alıcısı olarak neye ulaşılması gerektiği istenirse onu elde etmenin zor olmayacağı anlamını taşımaktadır. Özel medya şirketlerinin sayısının artmasıyla, şu an içinde bulunulan zamanda medyanın ekonomik kaygılar taşıdığı ve endüstriyel bir kuruma dönüştüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bakış açısı ile medyanın, toplumdaki insanları, farkında olmadan kendi iradeleriyle belirlemeye çalışacakları düşünceler konusunda etkilemeye çalıştığı söylenebilir.

Medya sektörünün doğuşunda etkili olan kitle iletişim araçlarına, teknolojinin gelişmesiyle birlikte cep telefonu, tablet ve bunların da katkısıyla sosyal medyanın eklenmesi sonucunda medyanın, toplum üzerinde bir bütün olarak etkisini gösterdiği görülmektedir. Yayılmak istenen bilgi, verilmek istenen mesaj bu iletişim kanallarından herhangi biriyle bile ulaştırılabilir. Ancak her ne kadar teknolojinin gücüyle internet ortamından kitle iletişimi sağlanıyor olsa da toplumların büyük çoğunluğunun temel iletişim araçlarını iradi bir şekilde veya dışsal etkilerle de olsa kullandıkları görülmektedir. Kullanılan toplu taşımalar, alışveriş merkezleri veya sokaklar gibi alanlarda, kişiler iradeleri dışında birçok kitle iletişim aracının etkisi altında kalabilmektedirler. Özetle, medyanın etkisi iki yönlüdür. Medya hem toplumu etkilemekte toplumla bağlantıya geçmekte, hem de toplumları iletişimle birleştirmektedir. Bir noktaya gelindiğinde yapılan haber, dizi, film vb. içeriklerle birçok toplum aynı konuyu konuşur hale gelebilmektedir.

Hemen hemen her insanla arasında bir bağ olan medyanın simgesel bir gücü kullandığı da başlıklarla göz önüne serilmektedir. Hangi kelimeyi nasıl kullanacağını seçerken, adeta anlatmak istediğini kendi dünyasına sabitlercesine bir dil, yöntem

kullanmaktadır. Bununla birlikte tüm iletişim kanalları ve medya içerikleri bir kenara bırakılacak olunursa haber içeriklerinin gücünün de çok daha geniş bir etki yarattığı söylenebilir.

Marshall McLuhan medyaya dair iletişim teorileriyle adından söz ettiren bir iletişim bilimcidir. Teknoloji noktasında, önce insanlığın teknolojiyi geliştirdiğini ve sonrasında da kendi geliştirdiği teknolojiden etkilendiğini ifade etmiştir. Ona göre, insanlığın teknolojiyle ilişkisi her zaman devam eden bir süreçtir. *"Araç mesajdır"* diyerek içerikten ziyade biçime öncelik vermiş ve konuya farklı bir yaklaşım getirmiştir. McLuhan'ın bu yaklaşımından, mesajın kendisinin de yadsınamaz derecede önemli olduğunu, ancak bir mesajın kendisinden önce yayınlandığı yerin, yayınlanma aracının daha önemli olduğunu vurguladığı sonucu çıkarılabilir.

McLuhan denince ilk akla gelen hususlardan bir diğeri de *"küresel/global köy"* kavramıdır ve "The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man" (Gutenberg Galaksisi: Tipografik İnsanın Oluşumu) isimli kitabında bu kavramı ortaya koymuştur (Mcluhan, çev. 2017). McLuhan, teknolojinin ve buna bağlı olarak iletişim ve medyanın da gelişmesiyle birlikte insanların dünyaya erişiminin kolaylaşacağı, dünyanın her yerinde olup bitenlerden haberdar olacağı ve bütün insanların aynı şeyleri takip ediyor/izliyor olacağını söylemekte ve medyanın dünyayı küresel bir köye dönüştüreceğini belirtmektedir. İşte tam da bu noktada, bir sonraki başlık altında medyanın etkileme gücünden bahsetmek yararlı olacaktır.

1.1. Medyanın Gücünü Ortaya Atan Teoriler

1.1.1. Suskunluk Sarmalı Teorisi

Konuya ilişkin bir diğer önemli iletişimci olan Noelle Neuman tarafından 1974'te ortaya konulan suskunluk sarmalı teorisi, toplumu oluşturan bireylerin toplumda oluşan baskın düşünceye katılmak yerine farklı düşünce ve yaklaşımlara sahip olmaları ancak bunu ortaya koymaları durumunda dışlanma korkusu yaşayıp kendi içlerine kapanmalarını, kendi fikirlerini açıkça beyan etmemelerini ifade eder. Toplumu oluşturan bireylerin yaşamları boyunca kendi edindikleri fikir ve görüşleri bulunmaktadır. Ancak bu fikir ve görüşler yine en fazla kendi çevrelerine yayılmaktadır. İşte bu durumda medyanın itici gücüyle oluşturduğu düşünce ağı ön plana çıkmaktadır. Medya, sahip olduğu geniş iletişim ağıyla, toplumun geneline ulaşmakta ve bir konuya dair genel-geçer görüşlerin

yayılmasına, benimsenmesine katkı sunmaktadır. Toplumsal algı olarak da tanımlanan bu genel-geçer görüşlere katılmayan ancak toplumdan farklı düşündüğü için dışlanma korkusu yaşayan kişilerin içinde bulundukları durum suskunluk sarmalı olarak ifade edilmiştir.

1.1.2. Sihirli Mermi/Hipodermik Şırınga Teorisi (Şırınga Etkisi)

Bir diğer kitle iletişim teorisi Sihirli Mermi/Hipodermik Şırınga (Şırınga Etkisi) Kuramıdır. Bu kurama göre bir fikri, bilgiyi ya da propagandayı[10], güçlü durumda yapan kişinin karşısında zayıf durumdaki alıcı bulunmaktadır. Sihirli mermi kuramı, bu zayıf kitlenin kendisini koruyacak durumu olmadan propagandaya maruz kalması ve etkilenmesi anlayışına dayanmaktadır. Detaylı incelendiğinde medyanın, kitlelerin zihinlerinde iğne etkisi yaratarak bu kişileri anında pasivize edecek kadar güçlü bir araç olduğu görülmektedir.

1.1.3. Gündem Belirleme ve Saptama Teorisi

Gündem, bir konunun, olayın veya durumun, medyanın ele alma şekline bağlı olarak kitlelere sunulma anıdır. Bir başka deyişle içinde bulunulan zaman içinde kitlelerin ne hakkında konuşacağıdır. Medyanın belirlediği gündemle kitleleri etkileme gücü yadsınamaz niteliktedir. Hatta gündemi belirleyen medya sadece haber içerikleri konusunda değil, haber dışında bir içeriğe sahip televizyon ve radyo programları ile sosyal medya dahil her alanda etkisini göstermektedir.

Kitle iletişim araçlarının kamu gündemini belirleme noktasındaki etkisini, 1968 ABD seçimlerinde seçmenlere yaptıkları anketlerle deneysel olarak incelemeleriyle katkı sunarak gündem belirleme kavramını 1972 yılında ilk ortaya atanlar Maxwell E. McCombs ve Donald L. Shaw olarak bilinmektedir. Gündem koyma ve saptama, kamunun konuların farkında olma ve konulara önem verme sırasının, haber içeriğinde yer alan öğelere veya konulara gösterilen ilgi tarafından etkilendiği bir süreç olarak ifade edilmektedir. Bu ilgi görecelidir (McQuail, 2000).

Gündem belirleme etkililiği daha çok siyasi içeriklerde kullanılmaktadır. Bilhassa seçimlere yakın zamanlarda medya toplumun ne konuşacağını belirler, seçim kampanyaları

[10] Bir inancın topluluklara yayılması için ortaya konulan bilgi ve çalışmalar bütünü olarak tanımlanabilir. Nitekim Türk Dil Kurumu'nun tanımında da bir düşünce ya da inancı başkalarına tanıtma ve yayma amacıyla söz ve yazı gibi yollarla gerçekleştirilen çalışma" olarak ifade edilmektedir.

buna göre şekil alır. Bütün yaşanan olayların sonunda yasalar ve devletlerin aldığı önlemler karşımıza çıkmaktadır. Kısacası bu durum en çok seçimleri etkilemektedir.

Bunun somut örneklerini özellikle göçmenler konusunda tüm dünyada görmekteyiz. Örneğin, İngiltere Başbakanının istifası sonrasında yeni başbakan seçimlerine adaylığını koyan ve halihazırda seçilen muhafazakâr parti lideri Liz Truss, Times Gazetesi'nin haberine göre seçim politikası olarak ülkedeki düzensiz göçmenleri Ruanda'ya gönderme konusunda açıklamalar yapmıştır. Benzer şekilde Yunanistan Savunma Bakanı Nikolaos Panagiotopoulos tarafından Yunanistan'a Türkiye üzerinden giriş yapan göçmenlerin gözaltına alınacağını ifadeleri kamuoyunda dikkat çekmiştir. Keza genel seçimlere yaklaşan Türkiye'de de göçmenlik konusu şimdiden gündemde ilk sıralarda yerini almaya başlamıştır.

Gündem belirleme ve saptama teorisi denilince akla gelen isimlerden birisi Lippmann'dır. İletişim bilimci olan Lippmann "Kamuoyu" adlı eserinde, kamuoyunun nasıl oluştuğunu inceler ve yaşanılan çevre ile ilgili edinilen bilgilerin büyük bir kısmının doğrudan değil dolaylı yoldan edinildiğini söyler (aktaran Yılmaz, 2020). Lippmann bu noktada psikolojinin önde gelen isimlerinden olan Gordon Allport'tan etkilenmiştir. Kamuoyu kavramına sosyolojik, psikolojik, sosyal psikolojik açıdan ele alan kuramlar vardır. Bir de psikolojik açıdan yaklaşanlar arasında bireyci, Lipmann kamuoyunu açıklamakta önyargı ve kişilik kavramını temel almıştır. Bununla birlikte gündem belirleme ve saptama teorisi bizi önyargı ve kalıp yargı (stereotip) kategorizasyonuna götürecektir. Stanley Cohen'in kitabında bahsettiği (aktaran Türker, 2019) biz ve onlar ayrımı bu terimlerin temelidir. Önyargı duygu içerir ve bir gruba veya bir olaya karşı edinilen tutumlardır. "Bu yaz çok sıcak geçecek. Bu işte kesin başarılı olamayacak. Gibi cümleler önyargı ifade ederler.

Siyaset bilimci Bernard Cohen ise 1963'te yayınlanan Basın ve Dış politika (The Press and Foreign Policy) isimli kitabında, "Medya ne düşüneceğimizi söylemekte başarılı olmayabilir, fakat ne hakkında düşüneceğimizi söylemekte fevkalâde başarılıdır" demiştir (Yüksel, 2007). Özetle Bernard Cohen'in de değindiği noktada medyanın, yönlendirici etkisiyle, kitle iletişiminde alıcı konumundaki toplumun/bireylerin düşünme şeklini etkileme veya onlara örtük bir mesaj verme gücünün ne kadar kuvvetli olduğunun hissedildiği düşünülmektedir.

2. Algı, Toplumsal Algı ve Algı Yönetimi

Duyular yoluyla elde edilen bilgilerin insan zihninde seçilip yorumlanmasını algı olarak tanımlayabilir, bu aşamaların bütününe algılama ve bu algılarla kişilerin kendilerinde oluşturdukları tutumlara da toplumsal ya da sosyal algı diyebiliriz. İnsanların duyu organlarıyla elde ettikleri veriler esasında aynıdır, ancak bunların zihinde düzenlenme aşamasında farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

Bilgileri algılayan kişilerin belli bir yönde düşünmesini sağlamak ve toplumsal algı oluşturmak için bu noktada medyanın bir araç olarak kullanıldığı söylenebilir. Walter Lippmann rekabetin yüksek olduğu kapitalist bir sistemde, belirli elit grupların toplumlar adına düşündüğünü, bu düşünceleri medya aracılığı ile çeşitli imgeler kullanarak karşı tarafa geçirdiklerini ve bu yollarla elit gruplara ait düşünceleri toplumların algılamasının amaçlandığını söylemiştir (İnceoğlu, 2011).

Durkheim ise toplumu bir organizmaya benzetmiş ve toplumun bütünün yaşamasına çalışan, birbirlerini destekleyerek etkileşim sağlayan bir sistem olarak görmüştür.

Algı yönetimi ise bilginin yayılması kapsamında hedeflenen toplulukların çeşitli duygu, düşünce ve davranışlarını değiştirmeyi ve onları ikna etmeyi amaçlayan çalışmalar olarak ifade edilebilir. Toplumsal algı oluşturmak için en temel şey kişiler arasındaki iletişimin sağlanmasıdır ve bunun en etkili ve kısayolu medyadır. İşte bu noktada yine önceki bölümde değinildiği üzere McLuhan'ın küresel köy benzetmesine ihtiyaç vardır. McLuhan'ın tasvirindeki gibi medyanın bireyler arası iletişimi sağlayan bir orta nokta olduğu ve bunun sonucunda toplumsal algıları yönetebilmek için bir araç görevi gördüğü söylenebilir.

3. Ahlaki Panik

Ahlaki panik ilk olarak Marshall McLuhan tarafından kullanılan, ancak Stanley Cohen'in deneysel ve bilgisel anlamda ele aldığı bir kavram olmuştur. Cohen, ilk olarak 1972'de yayınlanan "Folk Devils and Moral Panics" (Halk Düşmanları ve Ahlaki Panikler) kitabında ahlaki panik terimini etraflıca işlemiştir (Cohen, 1972, aktaran Türker, 2019). O yıldan bu yana hala etkinliğini korumakta olan bir kavram olarak doktrinde yer bulmaya devam etmektedir.

Öncelikle panik kavramını açıklamak gerekirse, insanların hayatın olağan akışı içerisinde karşılaştıkları herhangi bir olay veya içinde bulundukları durumun onlar

üzerinde yarattığı tedirginlik hissi denilebilir. Daha da genellenecek olunursa, toplumdaki bazı grupların belli bir olay çerçevesinde içinde bulundukları korku hali olarak da tanımlanabilir.

Ahlaki panik ise toplum üzerinde oluşmasına sebebiyet verilen panik havasının medya/basın-yayın organları aracılığıyla sağlanmasıdır. Medyanın ahlaki panik etkisini birçok konuda görmek mümkündür. Cohen, ahlaki panik etkilerini yedi farklı kimlik altında incelemiştir (Cohen, 1972, aktaran Türker, 2019).[11] Nitekim geçmişten günümüze seri cinayetler, bulaşıcı hastalıklar, okul ve yurtlarda meydana gelen istismar vakaları, çocuk tacizleri, mülteci ve göçmen tabloları gibi birçok olayın yansımaları medya aracılığıyla görülmektedir.

Birey toplumun en küçük parçasıdır ve bu toplumsal yapının içerisinde birbiriyle ilişki halindedirler, ayrı olarak var oldukları düşünülemez. Toplumsal değerler, normlar ve değer yargıları bireylerin toplumun içinde var olmasıyla vücut bulur ve kişiye, topluma, zamana göre değişiklik gösterir. Ancak bireyler toplumun değerlerinin içerisinde, bu değerlere ve zamanla da değer yargılarına adapte olabilirler.

Toplumlar farklı dönemlerde farklı ahlaki panik örnekleriyle karşılaşırlar. Her toplumun her kültürün kendi toplumsal sınırları vardır ve bu sınırların yabancı unsurlar tarafından ihlal edilme tehlikesi panik oluşumu için elverişlidir. Bu yabancı unsurlar bazen bir durum, bazen bir olay, bazen de bir kişi veya topluluk olarak vücut bulur ve toplumun değerlerine tehdit olarak görülmeye başlar. Cohen'e göre (aktaran Türker, 2019), bu gruplar halk düşmanları olarak adlandırılmaktadır. Nitekim her ne kadar geçmişte yazılı ve sözlü basının ahlaki panik oluşturma konusunda etkinliği fazla olsa da günümüzde görsel medya ve haber kaynaklarına ulaşılabilirlik daha kolay olduğu için görsel medyanın ağırlığı hissedilebilir noktadadır.

Cohen kitabında (aktaran Türker, 2019), 1964 yılında İngiltere'deki bir sahil kasabasında paskalya bayramı esnasında "Mod" ve "Rocker" isimli genç grupların çıkardığı küçük kavgaların plajda bulunan ve diğer insanlarda oluşturduğu etkinin basında abartılarak sunulmasıyla başlayan ahlaki panik kavramını anlatır. O zamanlardaki gençlik gruplarının yaşam tarzlarının toplum ve yönetimin gözünde nasıl kötü görüldüğü ve medyanın bakış açısıyla nasıl 'sapkın' olarak nitelendirildiğini ele alır.

Çocuk suçluluğu üzerine yapılan bir görüşmenin yer verildiği başka bir tez çalışmasında (Ümit,2006), Cohen'in de değindiği "sapkın" olarak addedilen grupların

[11] Detaylı bilgi için bkz. (s. 27 vd).

insanlar üzerinde oluşturduğu etkinin benzer bir başka örneğine yer verildiği görülmektedir. Bununla birlikte suçlulukla ilişkili olarak ahlaki paniğin kişiler üzerindeki hatta örnekte yer aldığı gibi çocuklar üzerindeki etkisinin çok net bir şekilde görüldüğü söylenebilir.

"Hakimler haberleri izleye izleye hep tutukluyor, hep yatırıyor. Haberlerde bizi öyle gösteriyor ki ben bile korkuyom bizden, sanki cani, eli kanlı terörist gibi" (Erkek, 33) (Ümit,2006)

Aslında bu görüşmede belirtilen ifadeler ahlaki paniğin özüdür denilebilir. Hem de bu söylemler toplumun çoğunluğu tarafından değil de azınlıkta kaldığı düşünülen bir kişi tarafından söylenmiştir.

Dikkat çeken ve haber değeri taşıyan olaylar elbette ki medyada yer bulacaktır. Ancak burada sorun teşkil eden husus medyanın olumlu, bilgilendirici kimliğinin dışına çıkarak abartma ve çarpıtma yoluyla içerik belirlemesi ve bunları alıcıya kafa karıştırıcı, panik etkisi oluşturacak şekilde sunmasıdır. Sık sık, *"Yaşanan olay sonrası ... konusu tartışılıyor", "...toplum tarafından nasıl karşılandı?", "...uzmanlar ne diyor?"* gibi cümlelerle öncelikle bireyleri düşünmeye ve değerlendirmeye yönlendirdiği ve aslında düşünülmesi istenen konuyla baş başa bıraktığı görülmektedir.

Hukukun üçlü sac ayağı olan norm-değer-değer yargılarının herhangi birine; mevcut durumdan daha çok muhtemel duruma sevk eden kaygı hali, hem panik etkisini oluşturan olayın ana kahramanlarına hem de netice itibariyle sorumlu olarak görülen kişi ya da kurumlara karşı var olan düşmanlık, paniğe sebebiyet veren durumun barındırdığı potansiyel tehdit hali ve buna karşı tedbirli olma konusunda çoğunluğun vardığı fikir birliği, gereken hassasiyetin gösterilmemesi durumunda yol açacağı zarara uğrama riskinin abartılarak yansıtıldığı orantısızlık durumu ve insanlar üzerindeki korkunun bir anda yayılması hususlarında aykırılık tesis etmesi bir olayın ahlaki panik içine dahil olması için yeterlidir.

Cohen'e göre (aktaran Türker, 2019), bir şeyin ahlaki panik olarak adlandırılması bu şeyin hiçbir şekilde gerçekleşmediği, bir yanılsama olduğu anlamına gelmemektedir. Bir olay, durum veya bunun yansıtılma biçiminin ahlaki panik olarak addedilmesi, o şeyin hiçbir zaman var olmadığı anlamına gelmeyebileceği gibi mevcut varlığı itibariyle kesinlik de taşımayabilir. Bu noktada medyanın gündem koyma ve saptama etkinliğine değinmekte fayda görülmektedir.

3.1. Kalıp Yargı (Stereotip)

İnsan kalabalığının ve buna paralel olarak göç hareketliliğinin artması toplumsal alanda birlikte yaşamanın zorluklarını beraberinde getirmiştir. İlk olarak Lippmann'ın "Public Opinion" (1922) adlı kitabında ortaya koyduğu kalıp yargı (stereotip) terimi akademik ve günlük kullanımda çoğunlukla kalıp yargı olarak bilinmekte ve özetle, bir sosyal gruba yönelik ayırıcı bir şekilde genelleme yapılarak verilen yargıları ifade etmektedir. Çoğunlukla önyargı ve ayrımcılıkla karıştırılan kalıp yargı kavramında olumlu ve olumsuz değerlendirmelerden birisinin baskın olduğu söylenememektedir. Ancak olumlu yönünün de olabileceği bir kenara bırakılacak olunursa önyargı ve ayrımcılık kavramları ağırlıklı olarak olumsuz değerlendirme içermektedir. Kalıp yargı konusunun gruplara etkisinin temel insani değerlerden ziyade kültürel değerlerle ilişkilendirildiği söylenebilir.

Kalıp yargı sözel ve bilişseldir. Kalıp yargılar bir grupta bulunan kişileri genelleyerek oluşturulan, basmakalıp düşünceler olarak ifade edilebilir. Kalıp yargılar çoğu insanın zihninde yer edinmiş ve kolay kolay değiştirilemeyen ögelerdir. Örneğin; avukatlar yalancıdır, erkekler ağlamaz, kadınlar daha iyi yemek yapar, Yahudilerin hepsi zengindir, şeklindeki genellemeler kalıp yargılara örnek verilebilir.

Yalan söylemeden mesleğini yapan birçok avukat bulunmakta ancak genelleme yaparak "avukatlar yalancıdır" denildiğinde bunun bir kalıp yargı ifadesi olduğundan bahsedilmişti. Bu avukat bu davayı kesinlikle kazanamaz denildiğinde ise bu ifade bir önyargı belirtmektedir. Ya da "kadınlar daha iyi yemek yapar" yargısına bakıldığında Dünya çapında en iyi şeflerin birçoğunun erkeklerden oluştuğu görülmektedir ve bu bir kalıp yargıdır. Ancak bu kişinin yemeğinin lezzetli olacağından şüphem yok" denildiğinde olumlu bir önyargı ifadesini belirtmektedir.

Walter Lippmann'ın ilk kez 1922'de kaleme aldığı "Public Opinion" (Kamuoyu) adlı kitabında "Stereotipler" başlığı altında yerini bulmuştur ve terimin 1920'lerden sonra kullanılmaya başladığı ifade edilebilir. Lippmann bu başlık altında yer verdiği bir bölümde ilerleyen dönemlerde karşılaşılacak birçok teorinin ön izlenimini göstermektedir. Kalıp yargılar dış dünyada meydana gelen birçok olayın algılanma biçiminin sadeleştirilmesiyle oluşmaktadır. Lippmann, *"Stereotipler, Dünyanın tam bir resmi olmayabilir ancak uyum sağladığımız muhtemel bir dünyanın resmidir."* demiştir (Lippmann, 1922, aktaran Yılmaz, 2020).

Peki mülteciler açısından bu durum nasıl değerlendirilebilir? Örneğin belli bir topluma mensup göçmenler için "Araplara güven olmaz, mülteciler hırsızdır" şeklindeki ifadeler kalıp yargı, "Mülteciler ülkemizi işimizi elimizden alacaklar, kesin düzenimizi bozacaklar" şeklindeki ifadeler ise önyargıdır. Ayrımcılık ise bu yargıların davranışa dönüştürülmüş halidir. Ayrımcılıkta kişiler içinde yer aldıkları topluluğa göre değerlendirilmekte ve bu kişilere ona göre bir tutum gösterilmektedir. Her üçünün de hem olumlu hem de olumsuz olabildiğine yukarıda değinilmişti.

3.2. Etiketleme Teorisi

Esasında kalıp yargı kavramıyla da ilişkili olan ve Sosyolojide en fazla suç ve sapkınlık ile özdeşleştirilmekte olan etiketleme teorisi, sapkın davranışların çevre üzerinde nasıl bir etki oluşturduğu ve bu etkinin önyargıların oluşumunda nasıl bir rol oynadığı gerçekliğine dayanmaktadır. Etiketleme teorisinin önde gelen isimlerinden birisi olan Hovvard Becker, 1963 yılında kaleme aldığı "Dışarıdakiler" isimli kitabıyla sapkınlık ve etiketleme kuramını sistematik halde incelemesiyle öne çıkmaktadır. Becker, davranışsal anlamda sapkınlığın bulunmadığını ancak, bir davranışın başka kişilerin tanımlamasıyla sapkın olarak adlandırıldığını söylemektedir. Toplumdaki birey/gruplar, belirli davranış biçimlerini normlaştırdıkları gibi bu normlara uymayan kişileri de sapkın olarak nitelendirerek "Dışarıdakiler" olarak isimlendirmektedirler. Bununla birlikte Becker, kişilerin davranışlarının normallikten sapkınlığa geçirilerek etiketlenme sürecini sistemli bir şekilde bize göstermektedir.

Stanley Cohen, her olayın medya envanterinin üç ayrı başlıkta incelendiğini ve bunların; abartma ve çarpıtma, önceden tahmin etme, sembolleştirme olarak ayrıldığını belirtmiştir (Cohen, 1972, aktaran Türker, 2019).

3.3. Abartma ve Çarpıtma

Kural olarak farklı olan şeyler dikkat çekicidir. Bu dikkat çekicilik olumlu veya olumsuz olabilir, ancak her iki türlü de farklılıklar bireylerin dikkatini çekmektedir. Farklılık kavramını; alışılmışın dışında olma, sıradan olmama olarak açabiliriz. İşte medyanın yaşanılan olayları ya da içinde bulunulan durumları büyük heyecan/olay yaratacak başlıklar kullanarak dokunaklı kelimeler seçerek haber değerini artıracak şekilde büyüterek ve özellikle haber/bilgi alıcısını korkutmak, şaşırtmak veya heyecan yaratmak

için ayrı bir gayret göstererek kullanması tam da Cohen'in bahsettiği medya ve olay ilişkisinin özetidir. Medya bu tabloda hem verici hem alıcı konumundadır. Bir başka deyişle hem panik etkisini oluşturan hem de sonuçlarından faydalanan taraf olarak yer almaktadır.

Cohen, ahlaki panik kavramını ilişkilendirdiği yedi toplumsal kimlik öbeğinden bir tanesini mülteciler ve sığınmacılar olarak göstermiştir (Cohen, 1972, aktaran Türker, 2019). Dünyanın olumlu veya olumsuz anlamda değişen şartlarına bakıldığında daha iyi şartlarda yaşama isteği veya yaşanılan yerdeki olumsuz durumlardan kaçma isteği mülteci, sığınmacı, göçmen gibi kavramların hayatın içine girmesine sebep olmuştur.

Mevzu bahis kitapta, tezde de başlıca ele alınacak olan bu kavramlar üzerinde ahlaki panik etkisi açık şekilde görülmektedir. Örneğin Cohen kitapta; Medya tarafından *"Herkese verilen sığınma hakkı…günün birinde dehşet verici biçimde patlayacak saatli bir bombadır" (Scottish Daily Mail), "Hilekâr Mültecileri Kabul Eden Yolunacak Kaz" (Press Association) ve "Cömert sosyal yardım sistemimize erişmek için Avrupa'daki her ülkeyi kat etmeye hazır beleşçi, dilenci ve hırsızlara öfkeliyiz" (The Sun)* gibi başlıklarla olayları duyurarak ve rutin olarak mültecilerin bulundukları ortamlar ve geliş amaçları hakkında olumsuz bir izlenim uyandırarak *"insan seli", "beleşçi ve dilenci", "dolandırıcı, sahte, yalancı", "istila"* gibi deyimler kullanıldığına yer verildiğini göstermektedir (Cohen, 1972, aktaran Türker, 2019).

Mevcut son başlığın ilk paragrafında farklılıklardan bahsedilmiştir. Toplumun bir kesimi tarafından hoş karşılansa bile, genel olarak aykırılık halinin, rutinin dışına çıkma durumunun psikolojik ve sosyolojik açıdan ılımlı karşılanmadığı söylenebilir. İşte medya bu açıdan farklılıkların etkisini daha da güçlendirecek ifadeler kullanmayı seçmektedir. Tıpkı toplumun rutin yaşantısının içerisinde mülteci, sığınmacı, göçmen gibi kavramlar bulunmaması gibi yukarıda da değinildiği üzere bu kavramların sahtelik, istila, dilencilik gibi sıfatlarla süslenmesi ve ılımlı havanın bozulması, medyanın dilini ne kadar iyi kullandığının göstergesidir.

3.4. Önceden Tahmin Etme

Bireyler toplum olarak yaşanılan olayların ve bununla ilişkili olarak okuyucuya, izleyiciye, dinleyiciye sunulan içeriklerin çok büyük bir kısmının tekrar yaşanma eğiliminde olduklarının farkındadırlar. Tahmin yürütmekte bazı zamanlar yetersiz

kaldıkları nokta ise yaşanılacak olanların ne zaman, nerde ve kimin tarafından meydana geldiği kısmıdır.

Ancak tahminler gerçekleşmediğinde bile haber yapılma potansiyelinin yüksek olduğu görülmektedir. "Evening Argus" gazetesinin 30 Mayıs 1966 tarihinde atılan bir manşetinde "Şiddet" alt başlığı kullanılmıştır. Halbuki haberde, sahilde sayıca fazla genç bulunmasına rağmen Brighton'da şiddetin olmadığına yer verilmek istendiği belirtilmiştir (Cohen, 1972, aktaran Türker, 2019).

3.5. Sembolleştirme

Esasında sembolleştirme olarak ifade edilen şey ahlaki panik teriminin özüdür denilebilir. Belli kelimelerin simgeleşmesi kalıp yargı, ve önyargıların toplumsal anlamda yansımalarının görülmesine sebep olmaktadır. Esasında birçok kişi için hiçbir şey ifade etmeyen terimler bir olay sonrası simge haline getirilerek sembolleştirilmektedir. İkiz Kuleler, Çernobil, Berlin Duvarı gibi birçok yer ve yapı artık sembol haline gelmiş bulunmakta ve önceden nötr olan bu ifadeler bir medya sembolü haline geldikten sonra artık duyulduklarında bireylerin zihinlerinde daha anlamlı bir yer ifade etmektedirler.

Sadece yer olarak sınırlı değil kişiler ele alındığında da konuya dair benzer örneklerle karşılaşılmaktadır. Mesela beyaz yaka suçları olarak tanımlanan, belirli konumdaki kişilerin mesleklerini icra ederken maddi kazanç sağlamaları sonucu tasvir edilen suçlar incelendiğinde, beyaz yakalı tabirinden giyim tarzıyla simgeleştirilen kişiler çoğu zaman rüşvet, kara para aklama, dolandırıcılık gibi suçların da sembolü haline gelmektedirler.

Ahlaki panik-medya ilişkisinde medya itici bir güce sahiptir. Bilhassa medya rekabeti söz konusu olduğunda toplum nezdinde yaşanılan panik hali yerini medya kanallarının rekabetine bırakır. Bu rekabetle birlikte haberlerin içeriğinde gösterilen hassasiyetten ziyade başlıkların, izlenme oranlarının daha ciddiye alındığını söylemek mümkündür. Yapılan bir görüşmede toplumun içinden birisine "Avusturya medyası nasıl bir role sahip?" sorusu yöneltilmiş, *"Medyanın zaten her söylediklerine her zaman güvenemezsin. Çoğu kârla ilgili kar sağlayan bakış açılarına ve manşetlere ihtiyaçları var. Bu yüzden her zaman kendi filtrelemenizi yapmak zorundasınız. Bu beni ilgilendiriyor ancak görmezden geleceğim."* cevabını verdiği ve tıpkı örnekte yer aldığı üzere medya kuruluşlarının arasındaki rekabete dayalı yayın anlayışının ve etkilerinin toplumun da gözünden kaçmadığı görülmüştür.

Kırçıl (2009), bunu bir örnekle açıklamıştır. 1976 yılının sonunda New York'ta New York Times, New York Daily News ve New York Post gazeteleri ile bazı yerel televizyonların, toplumdaki yaşlılara karşı işlenen suçların arttığını, bu haberlerin bir süre devam ettiğini ve iyiden iyiye yayıldığını göstermekte olduğuna ve faillerin de istisnalar hariç genç siyahi insanlar olduğuna değinmişlerdir. Medya organları bu konuyu hikâyeleştirmek suretiyle, 1976 yılının son iki ayı için diğerlerine göre daha kanlı bir olay olarak bahsederek haber yapmışlardır. Ancak bu iki aydaki verilere bakıldığında durumun medyada gösterildiği şekilde olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Esasında 1975 yılına göre cinayet oranlarında gerileme olduğu, medyanın suçluluk iddialarının temelinin bulunmadığı görülmüştür. Olaydan sonraki yıl yapılan bir anket çalışmasına katılanların %60'ının yaşlılara karşı suçluluğun arttığını düşündükleri ve 50 yaşın üzerindeki katılımcıların ise yarısının çevresinde bir yıl önceye göre daha güvensiz bir ortamda hissettikleri belirlenmiştir.

4. Değer Kavramı

Değer adı verilen kavram kişilerin iç ve dış dünyada yaşanılanlara karşı bakış açısı, olay ve durumlar karşısındaki tutum ve davranışları ile değerleri tarafından şekil almaktadır. Kişilerin değerleri de toplumsal değerlere şekil vermektedir. Nitekim Kuçuradi (2020), değer kavramı hakkında; bir nesnenin değerinin değerlendiren kişinin üzerine koyduğu bir şey olduğunu, keza o "nesnenin" değerinin, değerlendiren kişi veya değerlendirme zamanı değişirse değişebileceğinden bahsederken kişilere ve zamana göre değişebilirlikten bahsetmiştir.

5. Norm Kavramı

Değerlerin somutlaştırılmış şekli norm kavramını ifade etmektedir. Bir diğer ifadeyle, toplumun olay ve durumlara karşı edindiği tutumlar sonucunda ortaya koydukları kurallar norm olarak tanımlanabilir. Daha da geliştirilmiş halinin yasaları oluşturduğu ve toplumu her anlamda kapsayan kurallar ve ilkeler bütününü temsil ettiği, bu kapsamda yazılı normların kanun, yönetmelik gibi kaynaklar olduğu, yazısız normların ise örf, adet, ahlâk kurallarından oluştuğu söylenebilir.

6. Değer Yargısı

Değer yargıları kişiden kişiye değişen ve kültürler arası da farklılık gösteren algılama ve yorumlama şeklidir. Örneğin erkeklerin yoğunlukla bulunduğu kahvehane gibi bir ortamda bir kadının gidip oturması veya aynı kadının kalabalığın içinde sigara içiyor olması özellikle de küçük yerlerde ayıp olarak karşılanabilir. Bu kadının ayıp bir şey yaptığı düşünülebilir. İşte bu düşünce oradaki insanların değer yargılarıyla ilgilidir.

7. Toplumsal Olgular

Normlar nasıl değerlerle ilişkilendirilebiliyorsa, toplumsal olgular da normlar ve değer yargılarıyla ilişkilendirilebilir. Durkheim toplumsal olguları tasvir ederken, bireylerin dışında varlığını gösteren ve zorlayıcı dışsal bir güç olarak vücut bulan, bu zorlayıcılıkla birlikte toplumsal normları-kuralları ortaya çıkaran etmenler olarak açıklamıştır. Durkheim'a göre toplumsal olgular adından da anlaşılacağı üzere bireyden bağımsız olan, bireyin farkında olmadığı veya aksini iddia etmediği sürece uyum sağladığı sosyal olgulardır (Aytekin, 2018).

Tüm bu bilgiler ışığında elde edilen ana fikirlerden birisi değer, norm, değer yargıları ve toplumsal olguların yer ve zamana göre değiştiği hususudur. Nitekim bu tezde de incelenecek olan sığınmacı, göçmen ve mültecilik hususlarının toplumdan topluma ve zaman içerisinde değiştiği görülecektir.

8. Haber Değeri Kuramı

Haber değeri kuramı hakkında ilk çalışma Walter Lippmann tarafından gerçekleşmiştir. Lippmann ilk haber değeri kavramını ortaya koyarken açıklık, sürpriz olma, alaka durumu, anlaşmazlık ve coğrafi durum olarak ölçütler belirlemiştir, daha sonrasında bu ölçütler Johann Galtung ve Meri Ruge tarafından geliştirilerek on iki olarak güncellenmiştir.

"Bir köpeğin adamı ısırması haber değildir, ancak bir adamın köpeği ısırması haberdir." söylemi gazetecilikte simge haline gelen bir deyiş olmuştur. Bu perspektiften bakıldığında dikkat çekme, alışılmışın dışında olma hâlinin haber olma açısından ne kadar önemli bir konumda olduğunu gösterir ancak bu da tek başına yeterli değildir. Johann Galtung ve Meri Ruge'a ait "12 Haber Değeri Kriterleri" habercilikte halâ temel kabul

edilen değerlerdir (Alver, 2011). Galtung ve Ruge'a göre haberin yayınlanmasını etkileyen faktörler şunlardır:

- Ritim (Frekans)
- Dikkat Çekme Eşiği (Yoğunluk)
- Tek Anlamlılık (Netlik/Açıklık)
- Anlamlılık
- Uygunluk (Uyumluluk)
- Sürpriz (Beklenmedik Olma)
- Değişkenlik (Kompozisyon)
- Süreklilik (Devamlılık)
- Elit Ulus Faktörü
- Elit Kişilerle İlişki
- Kişiselleştirme
- Negatiflik (Olumsuzluk)

Bu on iki kuram birbirlerinden bağımsız değildir birbirleriyle ilişkilidir, aynı zamanda kümülatif değildir. Yani bir olay veya durumun haber değeri taşıması için bu on iki kriterin hepsinin aynı anda aranması gerekmez. Ancak tamamen birbirlerinden alakasız oldukları da düşünülemez. Bu başlık altında yer alan haber değeri kriterlerini açıklamakta fayda görülmektedir.

8.1. Ritim

Ritim, haber konusu yapılan olayın güncelliğini ifade etmektedir. Henüz haberin bilgilendirici ve ilgi çekici yönünü kaybetmemiş olmasıyla eş doğrultuda olup habere konu olacak olan olay veya durumun üzerinden makul bir zaman geçmiş olması gerekmektedir. Haber yapılması için gerekli makul zamanı aştıkça konu haber değerini kaybetmektedir. Bir olay güncelliğini ne kadar korumuşsa haber değeri o kadar yüksektir. Örneğin ana haber bültenlerinin, sabah ve gün ortası haber yayınlarının diğer program içeriklerinden farklı olarak her gün olması, gazetelerin günlük basılması tam da bu sebeptendir. Olayın üzerinden bir gün dahi geçmesi o olayın haber değeri niteliğini düşüren bir unsurdur.

8.2. Eşik

Eşik, haberi meydana getiren olayın ilgi çekme yoğunluğunun sınırı anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle haberin ilgi çekiciliği ne kadar yoğunsa eşik sınırını geçme seviyesi yüksektir. Eşik kriterine göre bir olayın veya olayın ana kahramanlarının can alıcılığı, ilgi uyandırması ve hitap ettiği izleyici kesiminin büyüklüğü haber değerini arttırmaktadır. Örneğin küçük bir futbol liginin iki takımının maç esnasında yaşadıkları olaylarla şampiyonlar ligindeki iki takımın maçta yaşadığı olayların eşik değeri farklıdır ve şampiyonlar liginde yaşanan bir olayın haber değeri, dikkat çekiciliği genel anlamda yüksektir.

8.3. Açıklık/Tek Anlamlılık

Galtung ve Ruge'a göre, açık yorumla anlam belirsizliklerinden arındırılmış bir olay, anlam karmaşıklığı olan bir olaya tercih edilmektedir. Açıklık tek anlamlılığı simgelemektedir. Haberi takip eden kitle yaş, cinsiyet, eğitim ve kültür düzeyi gibi açılardan bakınca farklılık göstermekte ve bu sebeple haberin herkese kolaylıkla ulaşabilmesi açısından olay veya durumun haber yapıldığında izleyicide anlam karmaşasına yol açmaması gerekmektedir. Haberi takip edenleri yormayacak şekilde kısa ve öz, anlatmak istediğini veya vermek istediği mesajı açık bir şekilde vermek olayın haber olması için önemli bir kriterdir. Açıklıktan uzaklaşmış bir haber kişilerin zihninde belirsizlik oluşturmaktadır ve bu belirsiz durum haberle ilgilenme seviyesini düşürmektedir.

8.4. Anlamlılık

Bu etmene göre bir olayın haber değeri taşıması için haberi takip eden kişiler nezdinde bir bağ kurulmuş olması gerekmektedir ve bu olayın kamuoyu gözünde nasıl karşılık bulduğuyla ilgilidir. İçerikle bireyler arasındaki ilişkinin fazlalığı haberin daha anlamlı hale gelmesini sağlamaktadır. Kişilerin kendi memleketleri, kendi iş dalları, kendi kültürleri gibi etkenler habere yakınlığı arttırmakta ve medyanın gözünden olayı haberleştirme açısından anlamlı kılmaktadır. Örneğin, Türkiye sınırındaki bir ülkede yaşanan bir olay Türkiye için daha fazla anlam ifade ederken bu olay İtalya'da yaşayan insanlar için daha az anlamlıdır.

8.5. Uygunluk (Uyumluluk)

Uygunluk kriteri, medya alıcısının haber ile ilgili beklentilerinin ve isteklerinin arasındaki uyumu ifade etmektedir. Bir olayın gerçekleşmesinin beklenilmesi veya istenilmesi ne kadar fazlaysa yayınlanma ve dikkat çekme olasılığı o kadar fazla olmaktadır (Alver, 2011).

Bir insan bir şeyin olacağını tahmin eder, bu olayın en sonunda gerçekleşmesi durumunda kolayca kabul edilmesi ve kaydedilmesi için zihinsel bir matris oluşturmaktadır ya da olayın meydana gelmesini istemektedir. Öyle ki, algıların bir kısmını gerçek anlamında saptırabilir, istediği şeyle uyumlu imgeler aracılığıyla kendisini şartlandırıp kabullenebilir. Burada bahsedilen "haber" aslında "eskimiştir". Çünkü olanla beklenen şeyler birbirleriyle uyumludur ve bunlar beklentilerden çok uzaksa uyumluluk hipotezine göre bu algılanmayacaktır (Galtung ve Ruge, 1965: 67).

8.6. Beklenmedik Olma

Yukarıda değinildiği üzere beklenen, tahmin olunan bir olayın gerçekleşmesi ne kadar haber değeri taşıyorsa tahmin edilemeyen, öngörülemeyen olaylar da medyada daha fazla yankı uyandırır, daha fazla dikkat çekici hale gelir. Rutin haber içerikleri izleyici penceresinden sıradan olaylar olarak görülmekteyken, sıra dışı, izleyici ve okuyucunun öngöremediği olayların haber değeri daha fazladır. Örneğin bir devlet yöneticisinin sorumlu olduğu olumsuz herhangi bir olay yaşanmadan görevinden istifası, beklenmedik olma kriterine göre önemli görülen bir haberdir. Ya da bir ülkede yapılan genel seçimlerde kazanma olasılığının yüksek görüldüğü anket sonuçlarının ağırlıklı olarak kazanacağını gösterdiği bir seçim sonrası bu partinin kazanması beklenen bir olaydır her ne kadar haber değeri fazla olsa da kazanma olasılığı daha az görülen bir partinin bu seçimin sonuçlarında en fazla oyu alarak iktidara gelmesi beklenmedik bir durumdur ve diğer duruma göre daha fazla yankı uyandırmaktadır.

8.7. Kompozisyon (Değişkenlik)

Bir haberin içeriği kadar medya alıcısına veriliş şekli, yani hikâyeleştirilmesi de önem taşımaktadır. Haberlerin sunumu açısından bir bütün olarak bakıldığında dengeli durması ve kurgusunun, olay örgüsünün düzgün bir şekilde biçimlendirilmesi gerekmektedir. Diğer türlü hikâyeye doğru dönüştürülememiş, iyi bir olay örgüsü

yapılmamış bir haberden merakla takip edilmesi, ilgi uyandırması beklenemez. Burada kurgudan kastedilen sadece gerçek dışı haber yapılması değil, aynı zamanda gerçek bir haberin aktarılma şeklinin de ilgi çekici olmasıdır.

8.8. Devamlılık/Süreklilik

Bir şey manşetlere çarptığında ve "haberler" olarak tanımlandıktan sonra, genişliği büyük ölçüde azalsa bile, bir süre haber olarak tanımlanmaya devam edecektir (Galtung ve Ruge, 1965: 67). Geçmişte haber değeri kazanan ve izleyiciye ulaştırılan olaylar üzerinden uzun bir zaman geçmiş dahi olsa ara ara yapılan güncellemelerle veya ardından gelen küçük olaylarla izleyici ve okuyucuların gözünde hala değerini koruduğu görülmektedir.

8.9. Seçkin Uluslardan Olma

Bazı uluslar haberlerin hazırlanmasında ve yayınlanmasında merkezi bir noktada yer alırlar, başka bir deyişle habere yön verdikleri de söylenebilir. Uluslararası olaylar yaşandığında bu ülkelerin tavırları, duruşları veya açıklamaları kamuoyunun önceliğindedir ve haber içeriklerinin değerini artırmaktadır. Uluslararası platformda yaşanılan ve ses getiren bir olay sonrası gözler ilk önce bu ülkelere, bu toplumlara çevrilmektedir. Örneğin, 8 Eylül 2022 tarihinde Kraliçe II. Elizabeth'in ölümüyle 70 yıl süren saltanatın arkasından İngiliz tahtının sahibinin değişmesi dünya çapında ses getiren ve sadece İngiltere'de değil bütün dünyada takip edilen bir olay olarak görülmektedir.

8.10. Seçkin Kişilerden Olma

Tıpkı bir önceki maddede görüldüğü gibi seçkin bir ulusa ait olmak ne kadar önemliyse bilinen/seçkin bir kişi olmak da haberciler için haber değeri yüksek bir kaynak olarak görülmektedir. Tanınan kişilerin herhangi bir noktada içinde bulundukları olay veya durumlar habercilik açısından önemli görülmektedir. İlk akla gelen siyasi haberler olmasına karşın örneğin çok ünlü bir müzisyene dair yapılan haberin, ya da bir önceki başlıkta bahsedilen Kraliçe II. Elizabeth'in ölüm haberinin ilgi çekiciliği de yüksektir. Burada temel husus çoğunluk tarafından bilinirliğin yüksek olmasıdır.

8.11. Kişiselleştirme

Bir olay veya durumun kişiselleştirilerek yansıtılması haberin anlaşılabilirliğini artıran bir etmendir. Alıcı kitlenin haberi takip ederken kendinden bir şeyler bulmasının hem haberin anlaşılabilirliğini hem de bununla birlikte takip edilme olasılığını artırdığı söylenebilir. Örnek olarak, kişilerin kendi meslek gruplarıyla ilgili haberleri ya da yaşadıkları yerleri ilgilendiren olayları daha dikkatli takip etmeleri verilebilir.

8.12. Olumsuzluk

Haberlerin çoğunun olumsuz içeriklerden oluştuğunu ve gündemi belirleyen unsurların olumsuz olduğu zaman ilgi çekiciliğin ağır bastığını görmekteyiz. Her zaman trafik sorunları, olumsuz siyasi gelişmeler, afet, kriz, zarar vs gibi içerikler izlenme değerini artırmaktadır. Örneğin yeni açılan bir hayvanat bahçesinin haberini yapmaktan ziyade hayvanat bahçesinde bulunan ziyaretçilere saldıran timsah haberi gazeteci gözünden bakıldığında öncelikle tercih edilecektir.

9. Türkiye Açısından Ahlaki Panik

Dünya genelinde aynı konulara ilişkin ahlaki panik ögeleri bulunduğu gibi belli bir yerleşim yerine dair de farklı veya daha ağırlıklı olarak görülen konuların olduğu söylenebilir. Geçmişten günümüze ahlaki panik kavramı ile Türkiye ilişkilendirildiğinde ise bu coğrafya koşullarında da çok fazla panik örneği yaşandığını ve bunların bazılarının diğer toplumlara kıyasla Türkiye'de daha ağırlıklı hissedildiği görülmektedir. Bununla birlikte ülkenin tamamında hissedilen panik ögeleri bulunduğu gibi ülke içinde bölgesel olarak hissedilen ögeler de mevcuttur.

Örneğin Türkiye'nin deprem kuşağında yer alan bir ülke olmasının yanı sıra, ülke içinde fay hatları üzerinde yer alan şehirlerde deprem yaşanma olasılığının yüksek olduğu açıktır. Bununla birlikte en küçük bir depremde bile sadece o yörede değil yakın yerleşim yerlerinin de etkilenme ihtimali yüksektir. Yaşanan bir deprem sonrası önlem alınmasına ilişkin sağlıklı uyarılar bir kenara bırakılacak olunursa çoğu haber bülteninde halkı daha fazla korkutacak şekilde başlıkların kullanılması, ülkede dikkat çeken her deprem sonrası muhtemel İstanbul depremine dikkat çekerek gözlerin Marmara Bölgesi'ne çevrilmesi, bir taraftan halkı tedbir almaya yönlendirirken bir taraftan da üzerlerinde panik oluşturacak şekilde açıklamaların yapılabildiği görülmektedir.

Bir başka yönden, özellikle Türkiye'nin doğu ve güneydoğu Anadolu bölgelerinde ağırlıklı olarak yaşanan terör olayları sadece bölge halkını değil toplumun tamamını etkilemektedir. Ancak maruz kalınan bu olaylar nedeniyle doğu ve güneydoğu bölgelerinde yer alıp aynı zamanda terör oranının düşük olduğu şehirler için de aynı panik etkisinin oluşturulduğu düşünülmektedir. Bu etki toplumda oluşturduğu önyargıyla birlikte insanların o bölgelere hem çalışmak için hem de turistik gezi amaçlı gitmesinin bile önüne geçmektedir. Toplumda yaşanan tedirginlik o yörede yaşayan veya orada doğan insanlara bakışı dahi değiştirmektedir.

İlave olarak haber bültenlerinde sıklıkla ülkedeki susuzluğa dikkat çekilmektedir. "su fakiri ülke, su kıtlığı, 120 günlük suyumuz kaldı…" gibi haber başlıklarının kullanılması insanları sadece kendi coğrafyalarında değil dünya genelinde bir kuraklık sorunu olduğu gerçeğiyle sık sık yüzleştirmekte ve bireylerde panik havasının oluşumuna sebebiyet vermektedir. İklim değişikliği üzerine çalışma yapan kuruluşlar, çevre ajansları, iklim bakanlıkları dünya genelinde yaşanan kuraklık ve su azlığını belgelerle ortaya koymaktadırlar ancak her yıl düzenli olarak yapılan kuraklık haberleri susuzluk konusunda herkesi tedbirden tasarruftan ziyade tedirginliğe düşürmektedir.

2012 yılının aralık ayında vizyona giren *"2012"* isimli filmin vizyona girmesi bir yana henüz sadece fragman yayınlanmışken, kıyamet kopacağı iddialarıyla ilgili haberler gündemde yer kaplamıştır. Bu iddiaların insanların bulundukları yerlerden daha güvenli olduğu duyurulan yerlere, Türkiye'de de Şirince'ye hareket etmeye yönlendirilmeleri ahlaki paniğin bölgesel olarak da etkilerini gösterdiğinin başka bir yansımasıdır.

Bunların dışında sadece Türkiye'de değil dünya genelinde bulaşıcı hastalıklar, salgın hastalıklar ve etkileri, seri cinayetler, dolandırıcılık ve bilhassa telefon dolandırıcılığı haberlerinin paranoya ruh halini beraberinde getirdiği görülmektedir. Ya da bazı meslek gruplarına yönelik oluşturulan içeriklerde, örneğin; kreşlerde şiddet haberlerinin yaygınlaşması sonucunda bu durum çocuklarını kreşe veren insanlar üzerinde tedirginlik oluşmasına neden olmaktadır. Bunun gibi bir öğretmenin şüpheli konumunda bulunduğu istismar vakaları veya kolluk güçlerine karşı oluşturulan olumsuz öngörüler ahlaki paniğin Türkiye ve birçok ülke medyasının öne çıkan panik izlenimleridir.

Tüm bu izlenimlerle birlikte, dünya genelinde göçmen, sığınmacı ve mültecilerin bir süredir ulusal ve uluslararası alanda görsel medyada büyük bir yer kapladığı söylenebilir. Türkiye açısından ise yer aldığı coğrafi konum nedeniyle geçiş noktasında bulunmasının etkisiyle özellikle de 2011 sonrası Suriyeli sığınmacılar ve son zamanlarda da Afgan göçmenlerin gelmesi ve onlara ilişkin yapılan haberlerde ahlaki panik etkisi başka bir

perspektiften görülmektedir. Göçmen kanal geçişleri, sınırdaki mülteciler, yürüyen mülteciler ve daha birçok görsel veride kalabalık bir göçmen kitlesinin bir sınırı, duvarı belki de bir okyanusu aşma çabasının gösterilmesi kimi zaman izleyiciyi savaş gerçekliğiyle karşı karşıya bırakırken kimi zaman da bu tablolar göç alan yerlerde yaşayan insanlar nezdinde tedirginlik hissi uyandırmaktadır.

Özellikle orta doğu ve batı arasında köprü işlevi görmüş olması sebebiyle birçok göç hareketliliğinin merkezinde yer alan Türkiye, yapılan mülteci haberleriyle ahlaki paniğin etkisini diğer haberlerin yanında ayrıca yaşamaktadır. Yaşanan kavram karışıklığı, toplum içerisindeki kültürel farklılıklar ve hukuki eksiklik sebebiyle yapılan haberlerin olumsuz yansımaları toplumda sıkça görülmektedir. Medya izleyicinin dikkatini çekmekle, izleyiciyi panik havasına sokmak arasında ince bir çizgidedir. Bu çizginin ahlaki panik yönünden aşılmasının, medyanın işlevselliğini yitirmesine sebep olacağı düşünülmektedir.

Türkiye açısından Suriyeli sığınmacıların gelmesiyle birlikte, göçmenlere ilişkin en çok karşılaşılan haberlerin hırsızlık, yağma, öldürme veya evlilik vaadiyle dolandırıcılık gibi suç türleriyle ilişkili olduğu görülmüştür. Ardından ucuz işgücü olarak görülen Suriyeli sığınmacılara verilen iş imkanlarının toplum nezdinde vatandaşlar açısından işsizlik oranlarını yükselttiğine dair yapılan haberler, dilencilik yapan kişilerinin çoğunlukla Suriye vatandaşı olmaları ve bununla birlikte sokaklardaki özellikle de suça sürüklenen refakatsiz sığınmacı çocuklara konu alan görseller Türkiye özelinde ilk sıralarda yerini almaktadır. Son zamanlarda Afganistan halkının göç etmesiyle birlikte özellikle yürüyen mülteciler ve bu kişilerin çoğunluğunu erkeklerin oluşturuyor olmasına dair verilen görüntüler toplum üzerinde daha olumsuz bir etki uyandırdığı söylenebilir. Bununla birlikte refakatsiz çocuklar[12] veya onlardan sorumlu olan bir yetişkinin gözetiminde bulunan çocuklar da mülteci sorununun can alıcı noktalarındandır. Çoğunlukla sokaklarda korunmasız bir şekilde gördüğümüz bu çocukların suça sürüklenme ve suç mağduru olma oranlarının yüksek olduğu görülmekte ve sık sık gerek haber bültenlerine gerek film ve dizilere konu olmaktadır.

Konuya ilişkin suç, toplumsal ve ekonomik hayatın ahlaki panikle ilişkisi üçüncü bölümde incelenecektir. Her ne kadar temelde farklı başlıklar altında yer alsalar da birbiriyle ilişkili yönlerdir ve her konu benzer şekilde bir diğerini etkisi altına almaktadır.

[12] Reşit olmayan ve menşei ülkeleri dışında kendilerinden sorumlu olan herhangi bir yetişkinin refakat etmediği küçükler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEDYA VE AHLAKİ PANİK İLİŞKİSİNİN BİREYLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

1. Ahlaki Panik Kavramının Suçla İlişkisi Bakımından Bireyler Üzerindeki Etkisi

1.1. Suç ve Suçluluk

Hukuk düzeni içerisinde koyulan bir kurala aykırı hareket edilmesi suç olarak tanımlanmaktadır. Peki, hukuk düzeni içerisinde koyulan kuralların niteliği nedir? Bu kurallar neye dayanılarak konulmaktadır?

Toplumların kültürel ve ekonomik yapısı, din kuralları ve içinde bulundukları dönemin şartları suçların çeşitlenmesinde etkili olmuştur. Ancak suç olarak görülen davranışlar toplumdan topluma veya aynı toplum içerisinde zaman zaman farklılık gösterebilir ve bu da toplumsal normlarla ilgilidir. Bu doğrultuda toplumun değerlerini esas alarak oluşturduğu olgulara aykırı davranılması sonucunda neyin suç olarak görüleceğinin toplumsal normlara göre belirlendiği söylenebilir.

Sosyolojide suç kavramının kamusal alan içerisinde yer alan ve buna ilişkin yaptırımların yasal olduğu durumlarda oluştuğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte, kanunların ihlaliyle oluşan veya toplumdaki kontrol mekanizmasının denetimine tabi olan eylemler suç olarak belirlenmektedir.

Durkheim, toplumun sahip olduğu ortak değerlere aykırı olup bireylerde rahatsızlık hissi uyandıran hareketleri suç olarak görmektedir. Ancak Durkheim'ın yapmış olduğu tanımın her ne kadar toplumun ortak değerlerine bağlı görünse de bunun bir kesinlik taşımadığı söylenebilir. Bunun sebebi değer kavramının göreceli olmasıdır. Her ne kadar toplumsal boyuta ulaştığı ve 'ortak değer' adını aldığı görülse de değer kavramı zamanla evrim geçirebilir ve buna bağlı olarak suç tanımı da değişkenlik gösterebilir.

Durkheim bir başka yaklaşımıyla suçu halk sağlığı faktörü olarak görmüştür. Ona göre suç, toplumsal olguların bir gerçeğidir ve bir dereceye kadar toplumda suç oluşması normaldir. Ancak o eşik aşıldığında, toplumu belirli bir bozulmaya, zararlı bir duruma dönüştürmektedir. İşte bu noktada suç normalliğin ötesine geçerek toplumlar için sorun teşkil etmektedir.

Foucault tanım yaparken suçu, günah ve hata dışındaki unsurlarla ilişkilendirmiştir. Suçu bireysel ve toplumsal değerlerin uzağında tutmuştur. Topluma adaletsizliktir ve toplumsal hasar, toplumda yaşayan tüm bireyler için birer sorun teşkil etmektedir (Foucault, 2005).

Bir toplumda bireylerin kendilerini güvende ve rahat hissedebilmeleri sadece kendi huzurlarını değil toplumsal huzuru da beraberinde getirmektedir. Yani bireysel güvenlik ve toplum huzuru birbirini bütünleştiren kavramlardır. Suç potansiyelinin ve suçluluk oranlarının yüksek olduğu toplumların problemli olmaları da kaçınılmazdır. Bir de toplumda suçlu ve suç mağduru olma noktasında güvenlik ve adalet kaygısı yaşanıyorsa, devlete güven alt düzeydeyse bireyler kendilerini koruma mekanizmaları geliştireceklerdir. Bu da suç korkusu yaşayan bireylerin de her zaman suç işleme potansiyelini taşıdıkları anlamına gelmektedir.

Eskiden beri suçluluk üzerine düşünürler farklı yaklaşımlar getirmişlerdir. Pozitif ceza hukukunun kurucularından olan Kriminolog Lombrosso, doğuştan suçlular teorisini benimsemiş ve bu teoriye göre suçluların belirli ortak fiziksel özellikler taşıdığını, bunun biyolojik bir olgu olduğunu ve doğuştan insanla geldiğini öne sürmüştür. Suçlular üzerinde yaptığı deneylerde kişilerin kafatası yapısını ve fiziki özelliklerini incelemiş, belirli ortak özellikler çıkarmış ve bunları taşıyan bireylerin suç işleme eğiliminde olduklarını söylemiştir.

Francis Galton, suçu psikolojik kuramla açıklamaya çalışmıştır. Suçluluğun psikolojik kişilik bozukluklarıyla oluştuğunu söylemektedir.

Goring ise hiç suç işlememiş bireylerle Lombrosso'nun deneylerinin sonucunda ortaya çıkardığı kriterleri taşıyan bireyler arasında karşılaştırma yaparak Lombrosso tarafından belirlenen suçlu profiline sahip olduğu halde hiç suç işlemeyen bireylerin bulunabildiğini ispatlayarak doğuştan suçluluk teorisini çürütmüş, ancak suçluların daha düşük zekâ seviyesine sahip olduğu fikrini öne sürmüştür. Hooton yaptığı çalışmalarda suçluların suçlu olmayanlardan biyolojik açıdan farklılıklarının bulunduğunu ve suçlu olan bireylerin daha aşağı bir seviyede olduğunu ortaya koymuştur. (Akıncı, 2002) Bu düşünürlerin çalışmalarında elde ettiği ortak bulgu ise suçlu bireylerde zekâ seviyesinin düşük olduğudur.

1.2. Suç ve Medya İlişkisi

Suç ve medya ilişkisi ele alındığında, ana çıkış noktası suç oranlarının artışının neyle ilişkilendirilebileceğidir. Gerçekten medya envanterleri mi suç oranlarını etkilemektedir, yoksa suç oranları arttığı için mi medya bunu gözler önüne sermektedir? İşte öncelikle bu soruların cevaplandırılması gerekmektedir.

Medyanın, olayları haber haline getirirken izleyicilere abartılı bir şekilde yansıtması bir yana, bu durumun toplumun sosyal yapısında da bir sorun teşkil ettiği söylenebilir. Nitekim mültecilere yönelik tutum ve davranışlar toplumsal önyargı ve kalıp yargıları beraberinde getirmekte ve toplumsal kutuplaşmaya zemin hazırlamaktadır. Bu sebeple göçmenlere ait suç ve suçluluk oranları ülkelerin göç politikalarını da şekillendirmektedir.

Suç korkusu suçun kendisinden daha fazla sorun teşkil eden, bireyselliğin ötesinde toplumsal bir durumdur. Güvensiz bir ortamda bulunma ve yaşama kaygısı hem suçlu hem de suç mağduru olma korkusunu beraberinde getirmektedir. Bu korkular hem yerel halk hem de göçmenler tarafından derinden hissedilmektedir. Vatandaşların kitle iletişiminde maruz kaldığı ya da iletişim kanalıyla almayı tercih ettiği haberler nasıl panik ortamının oluşmasına sebebiyet veriyorsa benzer şekilde sığınmacılar açısından bakıldığında, kendilerine karşı şiddet, tehdit haberlerinin yaygınlığının da panik etkisi uyandırdığı görülmektedir.

1.3. Suç ve Ahlaki Panik İlişkisinde Haber Programları Örnekleri

Bu başlık altında özellikle haber manşetlerinde sıklıkla mültecilerin gittikleri yerlerdeki suç oranlarını arttırdıklarına ilişkin örneklere yer verilmektedir. Şekil 5'te yer verilen haber mültecilerin suç oranlarını arttırdığını göstermekteyken Şekil 6'da ise Müslüman göçmenlere karşı işlenen suçlardaki artışa ilişkin bir haber görseli bulunmaktadır.

Şekil 5

Göçmenlerin Bulunduğu Yerlerde Suç Oranlarının Artış Gösterdiğine İlişkin Haber Görseli

Kaynak: CNN, 2015.

Şekil 6

Müslümanlara Karşı İşlenen Suçlarda Artışa İlişkin Haber Görseli

Kaynak: CNN, 2015.

Literatürde suç kavramıyla ilgili çeşitli tanımlar yapılmış olsa da yasa koyucuların tanımları toplumsal düzeni tehdit eden davranışların suç olarak görüldüğü yönündedir. Medyada görüldüğü kadarıyla mülteciler, sıklıkla cinayet, taciz, hırsızlık gibi suçlarla anılmışlardır. Bunlar da toplumun ve tek tek bütün bireylerin en temel haklarını ihlal eden ve yaşamlarını güvensiz bir ortamda geçirmelerine sebep olan suçlardır.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu "Ceza sorumluluğunun şahsiliği" başlıklı 20. maddesiyle ceza sorumluluğunun şahsiliğini ve hiçbir kimsenin bir başkasının fiilinden ötürü sorumlu tutulamayacağını hükme bağlarken, 1982 Anayasası'nın "Suç ve cezalara ilişkin esaslar" başlıklı 38. maddesinin yedinci fıkrasında yine ceza sorumluluğunun şahsiliğine yer verilmiştir.

Gerek Anayasa gerekse Kanunla hüküm altına alınmış olan suç ve cezaların şahsiliği ilkesi ceza hukukundaki en temel ilkelerden biridir ve kişilerin, başka bir kişinin işlediği suça ortak olmadığı sürece, sadece kendi işledikleri suçlar sebebiyle cezalandırılabileceklerini esas almaktadır. Ancak somut örneklere bakıldığında sık sık mülteci, göçmen, sığınmacılar tarafından işlenen suçların sadece suçu işleyen kişiye değil göçmen topluluğunun geneline atfedilmesi gerçeğiyle karşı karşıya kalınmaktadır. Bu durum tezin ikinci bölümünde değinilen etiketleme/kalıp yargı kavramıyla ilişkilidir (s. 30 vd).

Ahlaki panik etkisinin en fazla kullanıldığı görsellerden bir tanesinin de güvenlik birimlerinin sığınmacı ve göçmenler üzerindeki kontrolünü gösteren durumlar olduğu görülmektedir. Görsel anlamda insanlar üzerinde somut, önleyici bir kontrol gücüne sahip görülmeleri ile kıyafetleri ve kullandıkları ekipmanlardan dolayı kolluk birimlerinin her dönemde ılımlı olmayan bir görüntüde oldukları düşünülmektedir. İnsanların kolluk güçleriyle olan iletişimi genellikle mesafelidir.

Her ne kadar güvenliği sağlasalar da kolluk kuvvetleri insanlar üzerinde çoğunlukla korku hissi yaratmaktadır. Bu bağlamda zaten polisin karşısında yer alan gruplar çoğunlukla olumsuz karşılanıp toplum nezdinde aykırı bulunmaktayken bir de karşılarında mültecilerin olduğunu görmek toplumun onları kabullenmesini zorlaştırmaktadır. Nitekim mülteciler ve polisin karşı karşıya geldiği durumlarda mültecilere suçlu, terörist, düzen bozan gibi sıfatlar yakıştırılmaktadır. Şekil 7 ve 8'de de bir örneğinin görüldüğü, güvenlik birimleriyle göçmenler arasında geçen diyaloglar ve görüntüler toplum nezdinde panik etkisi yaratmaktadır.

Şekil 7

Melilla Şehrinde Yaşanan İzdihama İlişkin Haber Görseli

Kaynak: VOICE OF AMERICA, 2022.

Şekil 8

Melilla Şehrine Geçiş Sırasında Yaşanan İzdihama İlişkin Haber Görseli

Kaynak: CGTN, 25.06.2022.

Şekil 7 ve 8'de yer verilen ve dünyayı sarsan bu olayda İspanya tarafındaki Melilla şehri sınırında, Fas'tan İspanya'ya düzensiz göçmenlerin geçmeye çalıştığı sırada yaşanan izdiham sonrası 18 kişinin öldüğü haberi yayınlanmıştır. Göçmenlerin ölümüyle sonuçlanarak uluslararası alanda büyük yankı uyandıran bu haberde yasa dışı sınır geçişlerinin ve karşısındaki polis müdahalesinin hem görsellere yansıma biçimi hem de sonuçları incelenmiştir. Tezin birinci bölümünde mültecilik olgusunda bahsi geçen zorunlu kaçış hali, göçmenleri yasa dışı geçişlere sevk etmekte ve polis müdahalesiyle karşılaşmaları sonucunda izdihama sebebiyet vermektedir. Nitekim kolluk birimlerinin müdahalesi, geçiş esnasında yaşanan ölümler ile yaşam ve ölüm arasında kalma hali sınır geçişleri konusunda göçmenlerde tedirginlik hissi oluşturmaktadır.

Şekil 9'da Polonya-Belarus sınırında güvenlik güçlerinin göçmenlere gaz ve tazyikli suyla müdahalesine yer verilmiştir. Haber, Polonya halkı tarafından bir grup yabancının kendi güvenlik birimlerini ihlal etmeye çalışarak ülkelerine girme çabası olarak görülmektedir. Göçmenlerin bakış açılarının ise içinde bulundukları kaçış haline engel olmaya çalışan güçlerin var olduğu yönünde olduğu düşünülmektedir.

Şekil 9

Polonya Güvenlik Birimlerinin Göçmenlere Müdahalesini İçeren Haber Görseli

Kaynak: TRT HABER, 2021

Şekil 9’da göçmenlerin sınırda yaşadığı zorluklardan bir kesite yer verilirken Şekil 10’da yer alan haber içeriğinde ise, 10.08.2021’de Ankara Altındağ’daki Battalgazi Mahallesi’nde Suriyeli sığınmacıların oluşturduğu bir grup ile Türk bir genç arasında yaşanan tartışma sonucunda Türk gencin bıçaklanarak hayatını kaybetmesiyle iki taraf arasında gerilim yaşanmış ve etkisini sürdürmüştür. Yerel halkın yürüyüşler düzenleyerek Suriyeli sığınmacılara ait ev ve dükkanlara saldırarak tepkilerini göstermesiyle Ankara Emniyet Müdürlüğünün tedbirler aldığı görülmüştür. Yapılan haberlere ve köşe yazılarına bakıldığında mahalle halkı açısından Altındağ olayları için Battalgazi’deki olayların Suriyeli sığınmacıların ekonomik olarak güç kazanmasıyla birlikte yerli halkın bundan duyduğu rahatsızlıkların etkili olduğu düşüncesi varken diğer bir açıdan da yaşam haklarının ellerinden alınması korkusu Suriyeli sığınmacılara karşı gösterilen tepkilerin sebeplerindendir.

Şekil 10

Suriye ve Türk Vatandaşları Arasında Yaşanan Gerginliğe İlişkin Haber Görseli

Kaynak: BBC, 2021.

Şekil 10’da örneği verilen, bahsi geçen konuya sığınmacılar tarafından bakıldığında ise, herhangi bir ayrım yapılmaksızın bütün Suriye vatandaşlarının düzgün bir ortamda yaşama ve sığınma hakkına sahip olmalarına gösterilen tepki ile ev ve dükkanlarının

yağmalanmasının üzerlerinde panik etkisi oluşturduğu düşünülmektedir. Bu durum onlar için sadece barınma sorununu değil aynı zamanda daha düzgün, iyi yaşam şartlarında yaşayamama sorununu da beraberinde getirmektedir.

Şekil 11 ve 12'de örneklerine yer verilen suç ve ahlaki panik ilişkisinde, bir başka haber başlığının Almanya'nın Köln şehrinde 2016 yılının yılbaşı gecesi tren garı çevresinde yaşanan toplu taciz olaylarına ilişkin olduğu görülmüştür. Almanya tarafından, Köln şehrinde yılbaşı kutlamaları esnasında yaşanan saldırı, taciz ve hırsızlık içeren olaylar incelendiğinde şüphelilerin tamamına yakınının Kuzey Afrika ve Orta Doğu kökenli göçmenler oldukları bildirilmiştir.[13] Olaylar sonrası Köln'de çokça yürüyüş düzenlendiği görülmüş ve haber bültenlerinde ilk sıralarda yerini almıştır. Bu yürüyüşlerin bir kısmı, güvenlik ve yaşam konusunda toplumun kaygılanmasına yol açtığı düşünülen mültecileri protesto etme amacı taşırken bir kısmı da yaşanan olaylar sebebiyle sadece Müslüman veya göçmen oldukları için toplumdaki önyargı ve panik halinden etkilenen göçmenler için bu durumdan sıyrılmayı amaçlamaktadır.

Şekil 11

Köln Saldırısına İlişkin Habere Ait Görsel

Kaynak: HABERTÜRK, 2016

[13] (https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160111_koln_saldiri_sorusturma)

Bunun yanı sıra büyük çoğunluğun göçmenler olduğu haberinin verilmesiyle olayların, ülkede ırkçılığı körüklemesinden endişe edildiği ve Köln'de mültecilerin saldırıya uğradığı haberleri yapılmıştır. BBC News Türkçe kanalının haberine göre 11.01.2016'da Köln'de yaşanan tacizlerin yaşandığı tren istasyonuna yakın bir konumda bir grup Pakistan ve Suriye vatandaşı kalabalık bir grup tarafından saldırıya uğramışlardır. Bu durum diğer Müslüman veya göçmenlerin kaygı duymalarına sebep olmaktadır.

Şekil 12

Köln Saldırısı Sonrası Yapılan Eylemleri Konu Alan Haber Görseli

Kaynak: HABERTÜRK, 2016.

Avrupa'nın en fazla mülteci kabul eden ülkesi olan Almanya'da Dünya çapında ses getiren böyle bir olayın yaşanması ve çokça mağdurun bulunması önce Almanya'daki sonra da mülteci kabul eden diğer ülkelerdeki kaygıyı arttırmıştır. Daha önceleri insanlarda mültecilere kucak açan bir yaklaşım varken olaylar sonrası karşıt görüşlerin arttığı ve hem Alman yönetiminin hem de başka ülkelerin tavırlarını sertleştirdikleri görülmüştür.

Özellikle yıllardır gündemde yerini alan bir başka madde de göçmen Türklerin maruz kaldığı olaylardır. Türkiye'den yurtdışına gerçekleşen göçler zaman içerisinde göç alan toplumların ırkçı bakış açısına sahip olmalarına dönüşmüş ve göçmenlerin yaşamlarını olumsuz etkilediği görülmüştür. Şekil 13 ve Şekil 14'teki görseller bu ırkçı görünümün birer örneğidir.

Şekil 13

Almanya'da Yaşanan Irkçı Saldırıyı Konu Alan Haber Görseli

Kaynak: HABERTÜRK, 2018

Şekil 14

Hollanda'da Yaşanan Irkçı Saldırıyı Konu Alan Haber Görseli

Kaynak: A HABER, 2022.

1.4. Suç ve Ahlaki Panik İlişkisinde Dizi Örnekleri

Şekil 15

"Stateless" Dizisi 2. Bölümden Bir Sahneye Ait Görsel

Kaynak: NETFLIX, 2020

Şekil 15'teki görsel "Stateless" isimli 2020 yılı Netflix yapımı diziden alıntılanmıştır. Dizi, Avustralya'da bir sığınma merkezinde geçmektedir. İsteğe bağlı yayın hizmeti veren bir platform olan Netflix'te yayınlanan bu sekiz bölümden oluşan mini dizide, Avustralya'da yasadışı göçmenlerin tutulduğu sınır gözetim merkezinin durumu ve göçmenlerin yaşadığı sorunlar üzerine odaklanılmaktadır. İçeriğiyle, sığınma merkezlerinin durumunu gözler önüne sererken bir yandan da duruma mültecilerin ve halkın penceresinden bakılmasını sağlamaktadır. Görselin alındığı sahnede, taşkınlık çıkaran bir sığınmacının kör nokta denilen güvenlik kamerasının görmediği bir yerde güvenlik birimlerince şiddete uğratıldığı gösterilmiştir. Sığınma merkezlerinin sığınmacılar için bir hapishane gibi gösterildiği ve kötü şartlar sunduğu düşünülmektedir.

Dizinin başrollerinden birisi Sofie isimli bir Avustralya vatandaşıdır. Göçmenlerden birisi ve Sofie arasında geçen;

"-Bu hapishanede yıllarca kalacağız. Kimse orda tutulmamalı.

-Evet. Orası korkunç bir yer" şeklindeki bir diyalog bu duruma bir başka örnek teşkil etmektedir.

Dizide yer verilen bir başka karakter ise Javad isimli genç bir göçmendir. Bu gencin, sınır kampında seslerini duyurabilmek adına yapılacak protestolara katılım sağlamakta olduğu anlaşılmaktadır. Sahnede ifadesini almak isteyen sınır görevlisinin, onu tecride göndereceğini ancak yetkililerle bilgi paylaşması durumunda tecritten kurtulabileceğini söylediği, sahnenin sonunda Javad'ın konuşmasına rağmen yine de tecride gönderildiği gösterilmektedir. Dizinin sığınmacılar üzerinde hapis korkusu uyandırması, sığınmacıların sürekli tecride konulma riskiyle karşı karşıya bırakılmaları ve sınır kamplarının geçici barınma merkezinden ziyade hapishane görünümünde kullanılması, esasında sığınma merkezlerinin neden hapishane olarak betimlendiğini açıklar niteliktedir.

Keza dizinin 2. bölümünde yer alan bir sahnede, Pakistan ve Afganistan'dan göç eden iki sığınmacının arasında geçen konuşmada "Çünkü biz teröristiz" diyerek mültecilerin terörist sıfatıyla değerlendirildiği ve sınır kamplarının hapishane gibi kullanıldığına değinilmesi yine bu fikri destekler niteliktedir.

2. bölümün başka bir sahnesinde Avustralya Barton'da yaşayan iki kadın arasında geçen bir konuşmada, birinci kadının eşinin sığınma merkezinde güvenlik görevlisi olarak çalışmakta olduğu, ikinci kadın ise insan hakları savunucusu olarak gösterildiği görülmektedir. Birinci kadın eşine, sığınmacıların davranışlarıyla ilgili kendisine dikkat etmesi konusunda uyarıda bulunmakta ve "*Sana karşı kullanabilecekleri bir şeyi işe götürme. Senin için endişeleniyorum"* şeklinde ifade ederek sığınmacıların ona zarar verme ihtimali olduğunu vurgulamaktadır. Buna karşılık ikinci kadının *"Onlar saldırgan suçlular değil."* şeklinde uyarıda bulunması üzerine birinci kadının: *"Woomera'da ne bulsalar kullanıyorlardı. Taş, sopa, benzin…"* şeklinde cevap verdiği görülmüştür.

Bir sonraki sahnede insan hakları savunucusu olan ikinci kadın diğerine, sığınmacılardan beş yıldır hapiste olanlar hakkında endişelenip endişelenmediğini sormuş ve karşılığında *"hayır"* yanıtını almıştır. Bütün bu cevapların, aslında sığınmacılarla ilgili daha katı olan ve her zaman endişeyle yaklaşan yerel halktan belli bir kesimin temsili olduğu düşünülmektedir. Şekil 16'da toplumun olumsuz bakış açısına ilişkin başka bir dizi örneği incelenecektir.

Şekil 16

"Yalnız Kurt" Dizisi 12. Bölümden Bir Sahneye Ait Görsel

Kaynak: ATV, 2021.

Şekil 16'ya ait bu görsel Türkiye yapımı "Yalnız Kurt" isimli diziden alıntılanmıştır. Dizinin bu sahnesinde boynunda Suriye atkısı olan bir kişinin bir Türk'ü öldürmesiyle başlayan gerilim ortamı içerisinde Arapça yazıların bulunduğu birçok dükkâna nasıl zarar verildiğinin bir örneği gösterilmektedir. Esasında dizinin bu sahnesinde Türk vatandaşını öldüren kişinin Suriye vatandaşı olmadığı ve toplumun sahip olduğu panik ve önyargıdan faydalanarak Türkler ile göçmenlerin karşı karşıya getirilmek istendiği konusu işlenmiştir. Ancak dizi içerisinde ahlaki panik etkisi görülmüş olacak ki dizinin senaryosunda yer alan sahnelerdeki kurgunun içerisinde bile göçmenlere karşı yoğun bir önyargı ve olumsuz bakışın var olduğu görülmektedir. Bu konuya ilişkin özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde çok fazla benzer olay yaşanmaktadır. Gerçekte yaşanan bir örneğinin de daha önce bahsi geçen Şekil 10'da yer verilen Ankara'nın Altındağ ilçesindeki olaylar olduğu görülmüştür.

2. Ahlaki Panik Kavramının Toplum Hayatı Açısından Bireyler Üzerindeki Etkisi

Toplum, esasında birey kavramına dayalı olan benzer paydada buluşan insanların bir araya gelerek oluşturduğu birliktir. Birey toplumun en küçük parçasıdır ve birbirleriyle ilişki içerisindedirler, birbirinden ayrı düşünülemezler. Toplumsal değerler, normlar ve değer yargıları bireylerin toplumun içinde var olmasıyla vücut bulur ve kişiye, topluma, zamana göre değişiklik gösterir. Toplumsal algı da bu çerçevede şekillenir. Esasında ayrı başlıklar altında yer almış olsalar da ahlaki panik kavramının toplumsal hayat ve suç ile olan ilişkisi iç içe geçmiş konulardır.

2.1. Toplum Hayatı ve Ahlaki Panik İlişkisine Ait Haber Örnekleri

Bu başlık altında toplumdaki göç olgusunun sosyal yaşamı nasıl etkilediğine dair inceleme yapılarak haber programları özelinde görsel verilere yer verilecektir. Bu kapsamda yapılan incelemelerde göçmenlerin barınma ihtiyaçları, göç alan toplumlardaki yaşam kaygısı unsurları ön plana çıkartılmıştır.

Şekil 17

Almanya'daki Göç Akışına İlişkin Haritayı Konu Alan Haber Görseli

Kaynak: FRANCE 24, 2015.

Şekil 17'de yer alan haberde *"Ülke sığınmacı akınıyla boğuşuyor"* şeklinde başlık atılmış ve yine kelimelerin gücünü kullanarak toplum üzerinde olumsuz bir etki yaratılmaya çalışılmıştır. Haberin devamında ise Almanya'nın sığınmacılar konusunda barınma sorunuyla karşı karşıya kaldığına değinilmiş ancak haber başlığı yazılırken daha olumsuz bir ifadeyle, daha olumsuz bir izlenim uyandırılmak istenmiştir.

Şekil 18'de yer verilen bir haberde ise, Danimarka'nın yerel halkının ülkelerinde, Arap ülkelerinden gelen çok fazla insana sahip olduklarını, bu durumu ve Müslümanları sevmediklerini belirttikleri sokak röportajları, yapılan eylemlerde "Camilere hayır.", "Daha ne kadar?" gibi cümlelerin yazılı olduğu afişlerin bulunduğu görüntülere yer verilmiştir. Haber içeriğinde "Danimarka'da, ülkeyi daha az misafirperver hale getirerek sığınmacıların gelişini caydırmayı amaçlayan politikalar işe yarıyor gibi görünüyor." ifadesi kullanılmıştır. Haberin yer aldığı görseldeki afişlerde İslamlaşmanın kanser hastalığı gibi olduğu ve insanlık için en büyük tehlike olduğu vurgusu yer almaktadır.

Şekil 18

Danimarka'da Yapılan Yürüyüşlere İlişkin Haber Görseli

Kaynak: PBS NEWS HOUR, 2016.

Yine halkın eylemlerinde ana konu olan ve Şekil 19'da yer verilen görselde, Güney Almanya'da Kandel'de sığınma talebi reddedilen bir Afgan göçmen tarafından 15 yaşında bir kız çocuğunun 27.12.2017'de öldürülmesinin toplum üzerindeki kaygısı ele

alınmaktadır. Özellikle öldüren kişinin yaşını küçük belirttiği ancak yargılama aşamasında yapılan taramada yirmili yaşlarda olduğunun öğrenildiği ve bu olayın Almanya'da mülteci tartışmalarını gündeme getirdiği, yaşını küçük göstererek mültecilik statüsünü kötüye kullandıklarının iddia edildiği, ülkedeki suç artışının göçmenlik politikasıyla ilgili olduğu, hükümet tarafından desteklenen bir araştırmada Almanya'nın bir eyaletinde son iki yılda şiddet suçlarının yüzde on arttığını ve bunların yüzde 92'sini genç erkek göçmenlerin oluşturduğu bildirilmiştir.

Şekil 19

Kandel'de Yaşanan Cinayet Olayı Sonrasında Yapılan Yürüyüşe İlişkin Haber Görseli

Kaynak: PBS NEWS HOUR, 2018.

France Médias Monde kanalına ait haberde, 13.11.2018'de yapılan bir sokak röportajında muhabir ve yerel halk içerisinden bir kadın arasında geçen konuşmada;

-*"Yerel halk sığınmacıları nasıl görüyor ve göçmen karşıtı ruh haline ilişkin görüşünüz nedir?"* Sorusuna,

-*"Mülteciler iyi davrandığında insanlar pozitif oluyor ve onları seviyorlar. Ama çok fazla olumsuz şey oluyor, çok fazla saldırı var. Kızımın çantasını çaldılar. Polis yaralanmadığına şükret dedi. Tek başıma dışarı çıkmaktan korktuğumu söylemeliyim.*

Şehir merkezi iyi aydınlanıyor bu yüzden sorun yok. Aksi halde dışarı çıkamam ve bu korkunç. Eskiden böyle değildi özgürce hareket edebiliyorduk. Şimdi kısıtlı ve kadınların tecavüze uğraması, bu kesinlikle kabul edilemez.

Kadınlar daha önce hiç böyle tecavüze uğramamıştı ve öldürüldü ve her şey onlar suçlu ve yine de burada, Avusturya'da tutuluyorlar. Hemen terk etmeliler ya da kilitli olmalılar." şeklinde cevap verdiği gözlemlenmiştir.

Benzer şekilde "Stateless" dizisinde de sığınma merkezinden kaçan kadın bir göçmen tarafından merkezdeki yetkili kişiye, *"Benim evim yok. İran'da bana işkence ediyorlar. Tecavüz ediyorlar. Suçumun ne olduğunu söyle. Beni hapishanene mi götürüyorsun?" (4. Bölüm)* şeklinde bir söylemde bulunduğu sahnede, aslında toplumdaki yerli kadınlarda oluşan taciz ve tecavüze uğrama korkusunu menşe ülkesine dönme korkusu yaşayan mültecilerin de yaşadığını söyleyebiliriz. Yine göçmen kadının sözlerinde, tezin 1.4. başlığı altında da değinilen, sığınma merkezinin bir hapishaneye benzetildiği vurgusu tekrar öne çıkmaktadır.

Tüm bu bilgiler ışığında görülmektedir ki hem yerli hem de göçmen kadınlar cinsel dokunulmazlıkları, can güvenlikleri konusunda ayrı bir kaygı duymaktadırlar. Bu durum sadece kendi güvenliklerini değil anne olmanın getirdiği kız çocuğu sahibi olma durumundan ötürü çocuklarının güvenliğini de kapsamaktadır.

Bu bilgilerle birlikte bir de gelen göçmenlerin demografik dağılımının dikkat çeken hususlardan birisi olduğu görülmektedir. Özellikle savaş veya iç karışıklıktan etkilenerek gelen grupların toplumsal düzen konusunda oluşturdukları roller, özellikle genç erkek göçmen sayısının fazla olduğunun görülmesi ev sahibi ülkelerin gözünde önem kazanmaktadır.

Şekil 20

Kitle Halinde Göç Eden Mültecilere Ait Bir Görsel

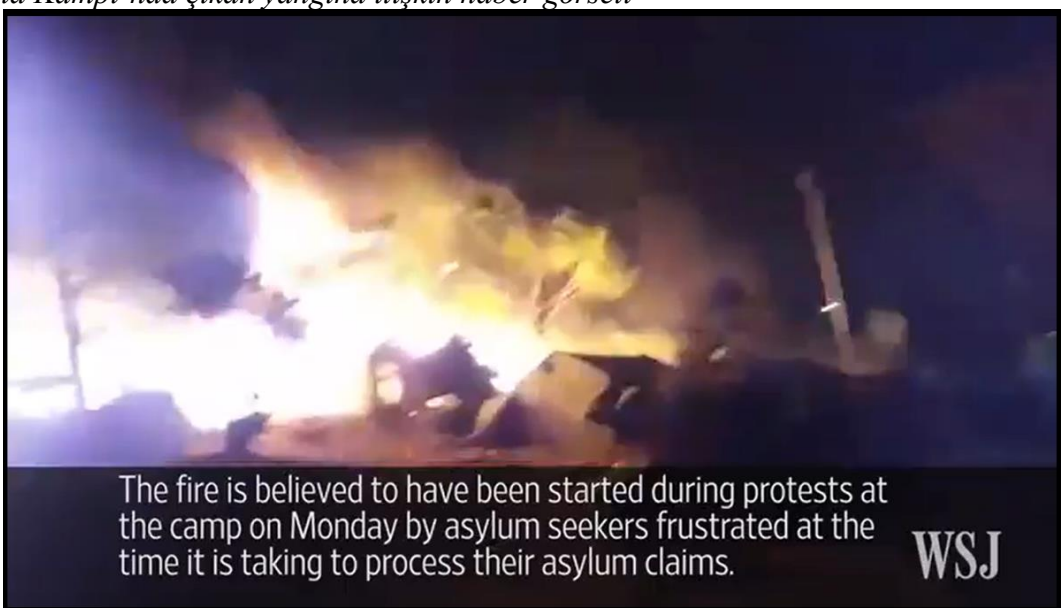
Kaynak: BBC TÜRKÇE, 2021.

Örneğin, Şekil 20'deki resim "Yürüyen Mülteciler" olarak haberlere geçen onlarca görselden sadece bir tanesidir. Dünya genelinde içinde bulundukları zor durumdan kaçan göçmenlerin yürüyerek sınırlara ulaşma çabası göz önünde bulundurulduğunda, özellikle kalabalık gruplar halinde ve çoğunlukla erkek yoğunluğunun olduğu şekilde geldiklerinde toplumsal düzen kaygısı yaşanmasının doğal olduğu düşünülmektedir.

Bir başka toplumsal panik ögesi oluşturan husus da göçmenlerin göç ettikleri yerlerde evsiz kalma korkusu yaşadıkları ve belki de bu olumsuz durumu göç ettikleri her yere taşıyabilecekleri düşüncesidir. Aşağıda yer alan ilk beş şekilde verilen haber görselleri bazen kaza sonucu bazen de kasıtlı bir şekilde mülteci kamplarında çıkan yangınlardan alınmıştır. Şekil 21 ve devamındaki dört şekilde yer alacak olan kamp alanı görselleri, bu yangınlardan ötürü mültecilerin yaşadıkları ortamların nasıl etkilendiğini görsel anlamda ortaya koymaktadır.

Şekil 21

Moria Kampı'nda çıkan yangına ilişkin haber görseli

Kaynak: WSJ, 20.09.2016.

Şekil 21'deki WSJ kanalının haberine göre Midilli adasında birçok sığınmacıyı yargılamak için acele eden yetkililer tarafından, sığınma talepleri olumsuz sonuçlanan sığınmacıların durumu protesto ettikleri sırada yangını çıkardıkları düşünülmektedir. Her iki durumda da yangının sonuçlarının ağır olacağı düşünülmektedir.

Şekil 22

Moria Kampı Yangını Sonrasındaki Kamp Alanının Görüntüsü

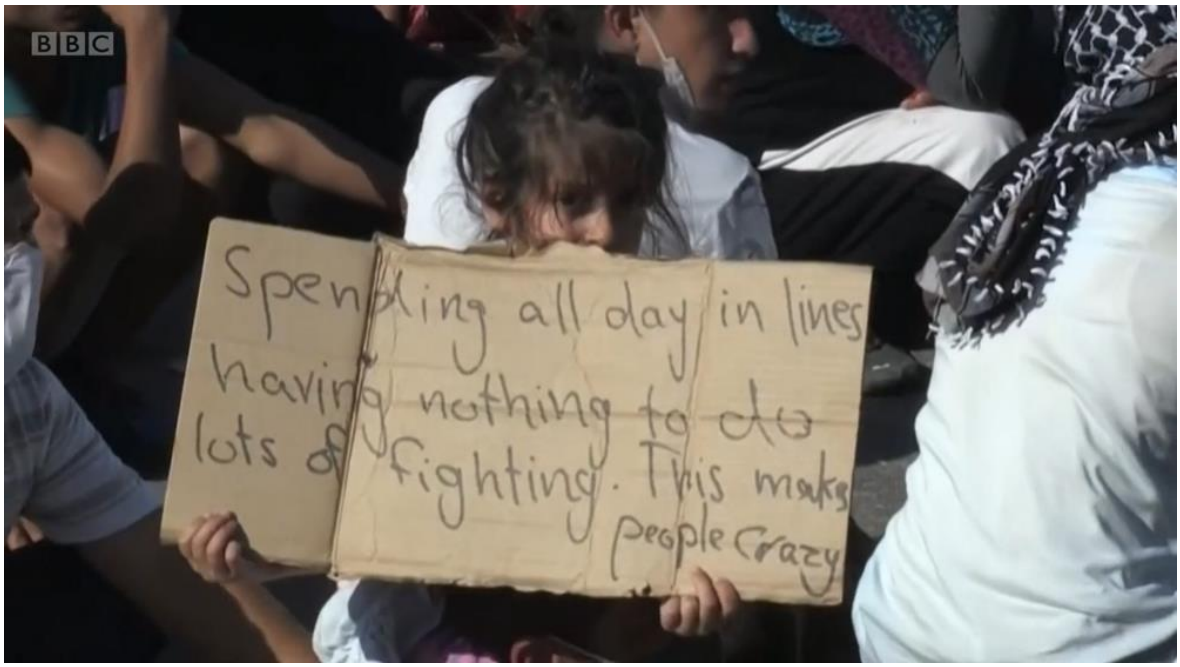

Kaynak: BBC, 11.09.2020

Şekil 22'deki haberi konu alan yangın sonrasında Ezidi bir kadınla yapılan röportajda mülteci kadının yaşadıklarını, *"Ailemizde 31 kişiyi aldılar. Erkeklerimizi öldürdüler. Kadınlarımıza kızlarımıza el koydular. Bize siz kafirsiniz dediler. DEAŞ bize büyük bir katliam yaptı. Bize haksızlık yaptılar. İşkence ettiler. Nasıl yaşadığımızı biz de bilmiyoruz. Çadırlarda bir şekilde yaşam mücadelesi veriyoruz."* şeklinde ifade etmiştir. Nitekim mültecilerden birisinin *"Her şey yok oldu. Evim, burası bitti"* yönündeki söylemi, göçmenlerin barınma ihtiyacını gözeterek çıktıkları bu göç yolculuğunda kampları da ev olarak gördüklerini, evsiz kalma korkusu yaşadıklarını ve bu durumun hayati önem taşıdığı anlamına gelmektedir. Kaldı ki menşe ülkelerinde içinde bulundukları durumdan evlerini bırakarak kaçmalarının sonucunda ilk ihtiyaçlarından birisinin barınma olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır.

Şekil 23

Moria Kampı Yangını Sonrası Yapılan Eylemleri Konu Alan Haber Görseli

Kaynak: BBC, 11.09.2020

Şekil 23'te bir görseline yer verilen habere göre Yunanistan Midilli Adası Moria kampı alması gerekenden çok daha fazla göçmen barındırıyordu ve olası bir yangında etkilenebilecek kişi sayısının da normalin üzerinde olduğu açıktı. Kampta birlikte yaşayan Hosseini ailesinin babası, yangın daha büyümemişken bile çadıra döndüğünde küçük kızının "Ölecek miyiz?" sorusuyla karşılaştığını ve korkunç bir görüntü olduğunu

söylüyor. Gerek göçmenleri protesto etmek amacıyla kasıtlı olarak çıkarılan gerekse doğal sebeplerle çıkan yangınlara bakıldığında mülteci kamplarıyla ilgili göçmenler üzerinde oluşan evsiz kalma korkusunun mültecileri en çok etkileyen hususların başında geldiği düşünülmektedir. Kaldı ki zaten kaçış sebeplerinin özü de evsiz/yurtsuz kalma düşüncesidir.

Şekil 24'te de görseline yer verilen, Bangladeş'te Arakanlı Müslümanların kaldığı Rohingya mülteci kampında yangın çıkması sonucu en az on beş kişinin hayatını kaybettiği haberlerine ilişkin, Birleşmiş Milletler Mülteci Ajansı (BMMYK) tarafından yangın sırasında 45 bin kişinin evsiz kaldığı bilgisi paylaşılmıştır (Euronews, 2021). Aynı kamp yerinde dört ay arayla çıkan ikinci yangın olarak kayıtlara geçmiştir (AA, 2021). Arakan'da 2012 yılında Müslümanlar ve Budistler arasında çıkan şiddet olayları 2017 yılına kadar sirayet etmiş ve yapılan saldırılar Arakan'da ordu ve Budist milliyetçilerin şiddet eylemlerine yol açmıştır. Bu olaylardan sonra baskı ve zulümden kaçan Müslümanlar Bangladeş'e sığınmışlardır.

Şekil 24

Rohingya Kampı Yangınına Ait Görsel

Kaynak: GAZETE DUVAR, 2021.

Bir başka haberde Bangladeş'in güneydoğusunda bulunan Arakanlı mültecilerin kaldığı Kutupalong kampında yangın çıktığı belirtilmektedir. BM ve uluslararası insan hakları örgütleri, Arakanlı Müslümanlara yönelik şiddeti "etnik temizlik" ya da "soykırım"

olarak adlandırıyor. Bunun yanında Bangladeş'te Arakanlı Müslümanların kaldığı Cox Bazar'daki Balukhali mülteci kampında da çıkan yangında yüzlerce mülteci barınaksız kalmıştır (Euronews, 2021).

Şekil 25'te verilen görsel Irak'ın kuzeyindeki Duhok kentinde Ezidi iç göçmenlerin bulunduğu Şariya Kampı'nda çıkan yangına aittir. Habere göre Şariya Kampı'nda sebebi belirlenemeyen yangında hemen hemen 130 çadırın zarar gördüğü belirlenmiştir (AA, 2021).

Şekil 25

Şariya Mülteci Kampı Yangını Sonrası Kamp Alanın Görüntüsü

Kaynak: AA, 2021.

Kamp alanlarında yaşanılan olaylardan ötürü mültecilerin kaygılı oldukları gerçeği gibi, toplumların mültecilere ev sahipliği yapma konusundaki tedirginliklerinin başında güvenlik kaygısı gelmektedir. Suç mağduru olma korkusunun temelinde de bu yatmaktadır. Yaşanılan bu tip olayların yaşandığı çevrede oluşturduğu etki yerel halk üzerinde göçmenler tarafından saldırıya uğrama korkusu yaşanmasına neden olmaktadır.

Şekil 26

Sığınma Merkezi Çalışanı Bir Kadının Öldürülmesine İlişkin Haber Görseli

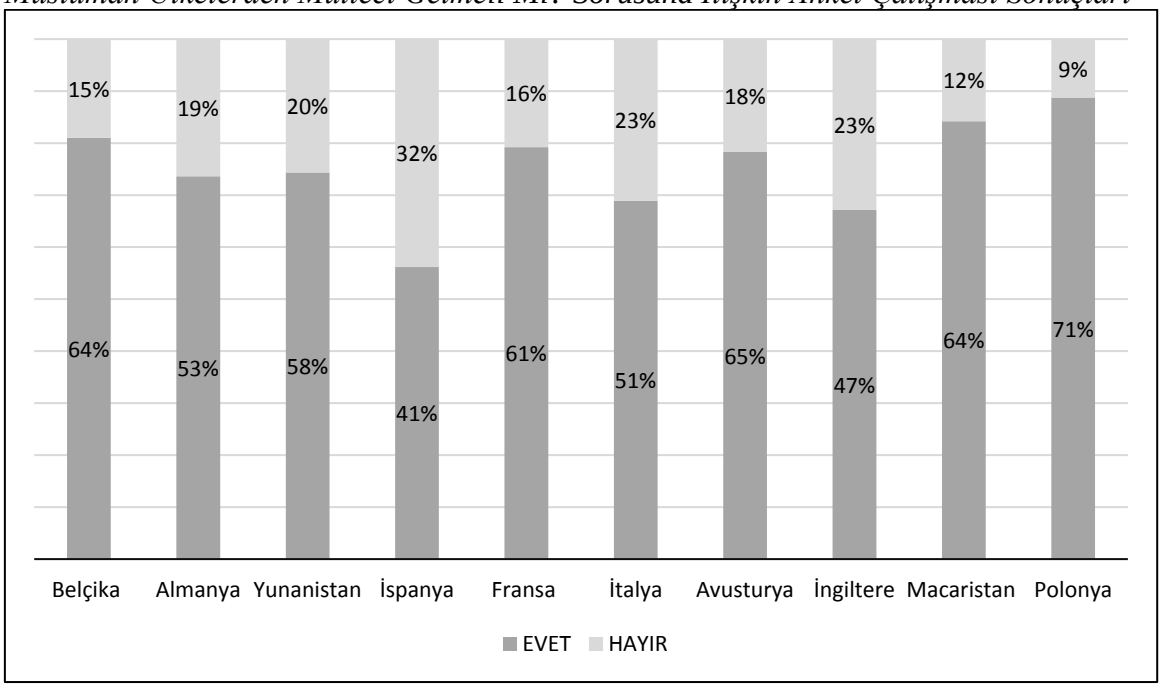

Kaynak: CNN, 14.09.2015

Bir başka açıdan Suriyeli sığınmacıların da benzer korkuları yaşadığını söylenebilmektedir. Sadece kimlikleri sebebiyle önyargıya, ayrımcılığa veya toplumsal baskıya uğramaları ve bunun somut yansımalarıyla karşı karşıya kalmaları aynı korku ve kaygı halinin mülteciler üzerinde de görülmesine sebebiyet vermektedir. Bu konu sık sık kamuoyu yoklamalarıyla gündeme getirilmekte ve toplumun bakış açısı ölçülmeye çalışılmaktadır. Şekil 27'deki grafik de aynı şekilde kamuoyunun algısı ölçülerek yapılan bir ankete ilişkindir.

Şekil 27

Müslüman Ülkelerden Mülteci Gelmeli Mi? Sorusuna İlişkin Anket Çalışması Sonuçları

Kaynak: Chatnam House, Euronews, 2017.

Dönemin ABD Başkanı Donald Trump yedi Müslüman ülkeden gelen göçmenlere vize yasağı getirmiştir. Bu durum tepki görmüştür ancak grafikte de görüldüğü üzere çoğu Avrupa ülkesi bu duruma olumlu yaklaşmışlardır. Şekil 27'deki grafik incelendiğinde başta Avrupa'nın en büyük ve en fazla nüfus yoğunluğuna sahip olan ülkeleri olmak üzere toplam on örneklem ülkede toplumdaki insanların büyük kısmının Müslüman ülkelerden gelen göçmenleri istemediği sonucuna ulaşılmaktadır (Euronews, 2017). Bunun dışında haber bültenlerinde sıklıkla görülen başka husus da Şekil 28'de bir örneğine yer verilen toplumsal önyargılar sebebiyle göçmen halkın maruz kaldığı olumsuz durumlardır.

Şekil 28

Göçmenlerin Ördek Çaldıkları İddiasına İlişkin Haber Görseli

Kaynak: CNN TÜRK, 20.07.2022

Şekil 28'de yer verilen görsel analiz edildiğinde, sosyal medyada İstanbul Başakşehir'e bağlı Bahçeşehir semtinde bir kadının gölden ördek alarak çantasına koyduğu yönündeki paylaşılan görüntüler toplumda tepkiyle karşılanmıştır. Sosyal medyada kadınların Suriye vatandaşı oldukları düşünülerek *"Arap çöllerinde yaşayan Bedeviler.", Hayatlarında su ve suda yüzen hayvan görmedikleri için kazları çantalarına koyup götürdüler.", "Bunlar her şeyi yerler.", "İşleri güçleri çalmak, yok etmek."* gibi ifadeler kullanıldığı görülmüştür. Ardından yabancı uyruklu kadınların kamuya ait bir alandan ördek çaldıklarına ilişkin görüntülerin yayınlanması üzerine, Emniyet Genel Müdürlüğü birimlerinin başlattığı çalışmalar sonucunda, Irak uyruklu kadınların kendi ördeklerini komşular rahatsız olduğu için göle bırakmak istedikleri ve ördek çalmadıkları ortaya çıkmıştır.

Bir başka benzer olay da Taksim'de yaşanmıştır. Habere göre İspanyol bir gazeteci olan Lluis Miquel Hurtado'nun eşiyle birlikte İstanbul'da turist olarak bulundukları sırada, bir grup Türk vatandaşı İspanyol gazeteciyi Afgan ve Suriyeli sığınmacılara benzetmeleri sonucunda darp etmişlerdir. Gazeteci ise kendisinin Afgan ve CIA ajanı olmakla suçlandığını ve göçle birlikte kötüye giden kültür şokunun birçok Türk'te önyargı ve düşmanlığa sebep olduğunu belirtmiştir. (A HABER, 2022)

Bir diğer haber serisi de sık sık birçok ülkede metrolarda yaşanan ırkçı tepkilerden oluşmaktadır. Son olarak Türkiye'de Taksim metrosunda, yanında eşi ve küçük çocuğu

bulunan Senegal vatandaşı bir göçmene ağır hakaret ve sinkaflı küfürler kullanan bir vatandaşın tepkisi gözler önüne serilmektedir. Sadece Türkiye değil başka ülkelerde hem mültecilerin hem de göçmenlerin sıklıkla benzer muamelelere maruz kaldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun dışında toplumdaki bu önyargının bir diğer yansıması olarak Şekil 29'daki haber içeriği örnek verilebilir.

Şekil 29

Suriye Vatandaşlarına İlişkin Haber Görseli

Kaynak: SHOW TV, 2022.

Esasında Şekil 29'daki haber içeriğine bakıldığında halkı yanıltmak suretiyle dilencilik yapan bir grup Suriye vatandaşından bahsedilmektedir. Videoda yer alan görüntülerde Suriye vatandaşı dilencilerin muhabirlere taş attığı ve onları tehdit ettiği, çöpten ekmek topluyorlarmış görüntüsü vererek halkı yanılttıkları ve dilencilik yaptıkları görülmektedir. Her ne kadar haberde yer alan dilencilerin Suriye vatandaşı olduğu görülmekteyse de asıl haber içeriğinin dolandırıcılık ve dilencilik temelli olduğu, buna ilişkin haber yapılmak istenirken dilenen kişilerin özellikle Suriye uyruklu olduğunun hem haber başlığı hem de içeriğinde belirtildiği ve manşet oluştururken şehir zorbası diyerek nitelendirilmeleri, görsel medyada Suriyeli sığınmacılara karşı toplum üzerinde önyargı ve panik oluşumuna sebebiyet verdiği açıktır.

İngiltere savunma bakanı Wallace'ın Mail on Sunday gazetesinde yayımlanan yazısında, İngiltere'ye getirilmeleri konusunda sorumluluklarının bulunduğu Afgan

göçmenler için Afganistan dışında göçmen merkezleri kuracakları yönünde açıklama yapmasının sonucunda, bu merkezlerin Türkiye'de kurulacağı yönünde hiçbir ifade yok iken BBC Türkçe yaptığı açıklamayla İngiltere'nin, Pakistan ve Türkiye gibi ülkelerde mülteci merkezi oluşturmayı planladıkları şeklinde haber yapmıştır. Henüz gerçek durum araştırılmadan sığınmacıların merkezlere yerleştirileceği ve ülkede kalıcı olacakları yönünde yapılan haberler toplumda panik etkisi uyandırmıştır. Ancak BBC Türkçe kanalının yayınladığı haber sonrası ortaya çıkan tabloda bilgi yanlışlığını fark ederek özür metni yayınladığı ve bahsi geçen makalede konunun atıf yapılmadan haberleştirildiğini vurguladığı görülmüştür.

Şekil 30

"Human Flow" 2017 Yılı Almanya Yapımı Belgesel Filmden Bir Görsel

Kaynak: AMAZON STUDIOS, 2022.

Şekil 30'da görseli verilen ve Türkçe adı "İnsan Seli" olan belgesel film esasında tezde değinilen bütün unsurların özetidir. Çocuklar, sınırdaki mülteciler, sığınma kampları, kolluk güçleriyle yaşanan gerginlik ve daha birçok konu tek bir filmde özetlenmiş gibi görünmektedir. Bu açıdan mültecilerin vurguladığı en temel noktanın insan hakları olduğu düşünülmektedir.

Şekil 31

Göçmen Kanal Geçişlerine İlişkin Görsel

Kaynak: THE GUARDIAN, 2021.

Şekil 31'de yer verilen haber görseli ele alındığında konuya ilişkin önemli bir nokta yine kanal geçişlerinde öne çıkmaktadır. Sıkça karşılaşılan, göçmenlerin yer değiştirme isteklerinin olumsuz şekilde sonuçlandığı durumlardan birisidir. Ayrıca hangi şartlarda dünyanın hangi ülkesine gidilirse gidilsin manşetlerde ve içeriklerde mülteci ve kriz kelimelerinin çoğu zaman bir arada kullanıldığı görülmektedir. *"Border crisis", "Sığınmacılar Türkiye'den geçerken Yunanistan sınırında gerginlik tırmanıyor.", "desperate journey" (Umutsuz Yolculuk), "Yunanistan'ın bu bölgelerinde, sakinler ve göçmenler arasında kriz artıyor", "İnsanlık dramı yaşanıyor"* şeklindeki başlıklar bu örneklerden sadece bazılarıdır (ABC NEWS, 2020)

Avusturya'da yapılan bir sokak röportajında ise *"Avusturya'daki mültecilerin durumu nasıl?"* sorusu halka yöneltilmiş ve gelen cevaplar arasında bir kişinin *"Düzelmedi. Atalarımızın göç ettiği yıllar öncesini düşündüğünüzde onlar için nasıldı? Şimdi bize gelen insanlarla durum tersine döndü. Ancak doğrudan deneyimlenmeyeni yargılamak da zor"* dediği, duruma empati kurarak iki tarafın da gözünden bakmaya çalıştığı görülmektedir.

Toplumun göçmenlere bakışının yanında sığınmacılar için de durum tedirginlik vericidir. Örneğin bir araştırmada, Suriye'den göç etmiş ve İstanbul'da işçi olarak çalışan bir aileyle yapılan röportajda "Mohamed" isimli göçmen, patronlarının onlara televizyon verdiğini, Suriye'de yaşananları kendi kanallarından takip ettiklerini ve orada olmaları

durumunda terör örgütünün kızlarını, kendilerini çok zaman önce öldüreceklerini söylemiştir (Akdeniz, 2014). İçinde bulunulan zorlu durumdan kaçılmış bile olunsa hala medyanın göçmenlerin zihinlerinde oluşturduğu baskı ve panik onlarla birlikte başka yerlere taşınmaktadır.

2.2. Toplumsal Hayat ve Ahlaki Panik İlişkisi Temelinde Çocuk Göçmenlerin Durumu

Değinilmesi gereken en önemli hususlardan birisi de, mülteciliğin bir başka boyutu olan çocuklardır. Mülteciliğin toplumsal etkileri denilince özellikle belgesel filmler incelendiğinde çoğunlukla çocukların ön planda olduğu görülmektedir. Her zaman insanlığın en hassas noktalarından birisi çocuklardır ve onları göçmen olarak görmek geleceğin inşasını yaparken sağlam olmayan bir zemin hazırlanması anlamına gelmektedir. Örneğin Şekil 32'de yer verilen TRT Belgesel kanalı yapımı, "Başka Bir Öykü/Kampın Çocukları" belgeselinde Somali'de yaşayan iki küçük çocuğun hayatıyla birlikte kıtlık, kuraklık gibi zorlu yaşam koşullarında mücadele veren binlerce çocuğun hikâyesi gözler önüne seriliyor. Kamp, BM tarafından insani yardım amaçlı oluşturulmuştur.

Şekil 32

"Başka Bir Öykü/Kampın Çocukları" Belgeseline Ait Görsel

Kaynak: TRT BELGESEL, 23.05.2019.

Şekil 33

Halep'te Çatışma Sonrası Enkazdan Çıkarılan Çocuğa Ait Haber Görseli

Kaynak: AL JAZEERA, 2016.

Yukarıdaki Şekil 33'te yer alan resim savaşın simgesi haline gelen görüntülerden birisidir. Haber ilk yapıldığında Halep'teki saldırıların ardından enkazdan çıkarılan Ümran isimli bir çocuğun bakışlarındaki yaşadığı korku tüm dünyada en çok konuşulan görsellerden birisi haline gelmiştir. Çocuğun gözlerindeki korku ifadesinden savaşın en başta çocuklar için nasıl bir yıkıma sebebiyet vereceği açık bir şekilde görülmektedir. Şekil 34 ve 35'te ise mülteci kamplarındaki çocukların içinde bulundukları durumlara ait görsellere yer verilecektir.

Şekil 34

"Mülteci/Cerablus" Belgeseline Ait Bir Görsel

Kaynak: TRT BELGESEL, 2019

Şekil 35

"Mülteci/Cerablus" Belgeseline Ait Bir Görsel

Kaynak: TRT BELGESEL, 2019

Yine Şekil 34 ve 35'teki görsellerin yer aldığı 2019 yılı TRT Belgesel yapımı "Mülteci/Cerablus"ta mülteci çocukların kamp alanlarında zor şartlarda yaşadıkları görülmektedir. Su, elektrik, ısınma gibi temel insanî ihtiyaçların kamp alanlarında erişimi

zordur. Bunun yanında, hem çocukların çocukluklarını yaşama imkanlarının orada şartlar elverdiği kadar kurdukları oyunlarla sınırlı olduğu hem de temel ihtiyaçlarını sağlamak için küçük yaşlarda bile çadırların yapımında katkı sağlayarak veya su kuyruklarında bekleyerek iş bölümüne ortak oldukları görülmektedir.

Şekil 36

Polonya Sınırındaki Ukraynalı Çocuklara ilişkin Haber Görseli

Kaynak: TRT HABER, 2022.

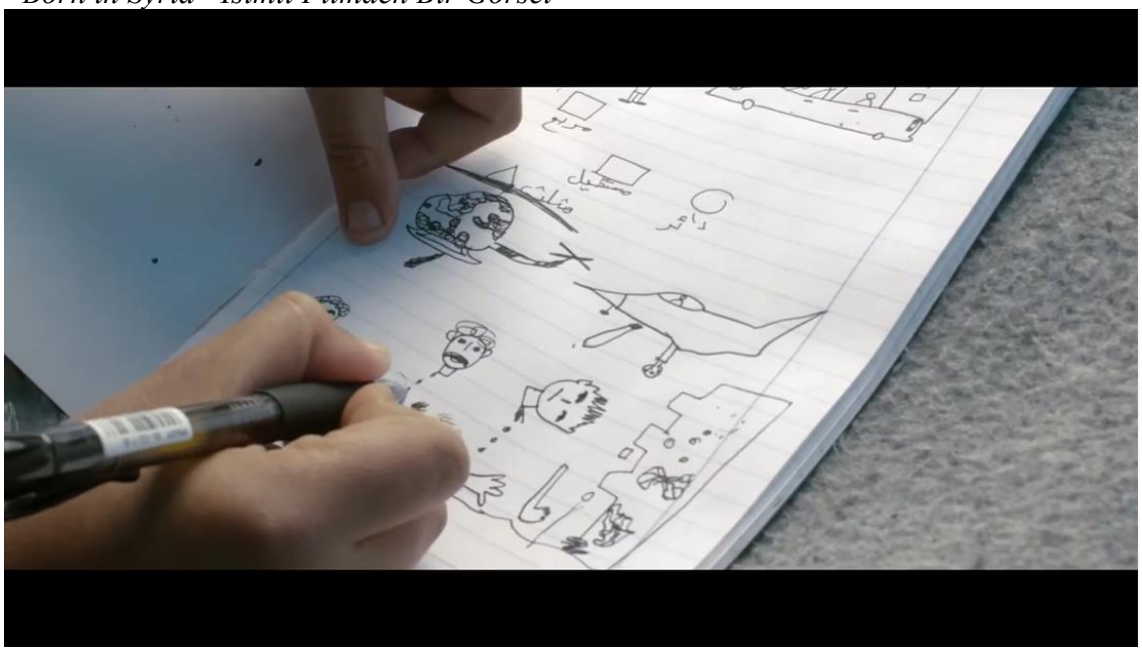
Şekil 36'daki resim içinde bulunduğumuz yıla gelindiğinde haber bültenlerinde yerini bulan görseller arasındadır. Bu tabloya bakıldığında göçmenlik konusunda yerin, zamanın, olayın kahramanlarının değiştiği ancak mağdurların hiç değişmediği görülmektedir. Rusya ve Ukrayna arasındaki gerilim hattı ve akabinde başlayan savaş her zamanki gibi ilk başta yine çocukları mağdur etmiştir.

Bunların dışında, konu çocuklar olunca göçün değişmez sonuçlarından bir tanesi kayıp çocuklardır. Savaşta veya yer değişikliği esnasında aile bireylerini kaybeden refakatsiz çocuklara ilişkin herhangi bir kayda da ulaşılamaması durumunda çoğunlukla takibi yapılamayan bir sürece girdikleri düşünülmektedir. Bunun kamuoyuna yansıyan bir örneği Hollanda'da görüşmüştür. Hollanda'da yayın yapan NRC gazetesinde yer alan haberde, gazetenin kaybolan sığınmacı çocuklarla ilgili yaptığı araştırmada ülkedeki yaklaşık bin altı yüz mülteci çocuğun kaybolduğu bilgisine ulaşılmış, çocukların büyük kısmının ise Cezayir, Fas ve Afganistan kökenli oldukları kaleme alınmıştır. Sadece

kamplarda kaybolan çocukların değil aynı şekilde dışarıdaki refakatsiz çocuk kategorisinde olup kaybolan çocukların sayısı da bir o kadar fazladır. Ayrıca bu durum Hollanda'nın sığınma şartları bakımından en zorlu koşullara sahip ülkelerden bir tanesi olmasıyla da ilgilidir. (Independent Türkçe, 2019).

Şekil 37

"Born ın Syria" İsimli Filmden Bir Görsel

Kaynak: Doc Land Films, 3.11.2020

Şekil 37'de yer alan resim, 2016 yılı Danimarka-İspanya yapımı "Born in Syria (Nacido en Siria)" filminden bir kesittir. Konu olarak çocukların ön planda olduğu bu belgesel filmde, bir çocuğun kaleminden dökülen savaş algısının onların dünyalarında oluşturduğu tahribat açıkça gösterilmektedir. Mülteciliğe ilişkin belgesellerin birçoğunda savaşların ve mülteci olgusunun çocuklar üzerindeki etkisi konu alınmaktadır. Suriye, Ukrayna, Afganistan ve daha birçok ülke vatandaşının yerlerinden edilmesiyle birlikte başlayan bu göç akımlarında sadece son 10 yıl değil daha eski zamanlardan beri çocukların mülteciliğin ana karakterlerinden birisi olduğu düşünülmektedir. Buna başka örnek verilecek olursa en son Ukrayna'da hayatını kaybeden çocuklardan bahsedilebilecektir. Şekil 38 ve 39'da da görüleceği üzere çocuklara ilişkin kayıplar sıklıkla insanların eylemlerine, bu kayıpların farklı platformlarda dile getirilmelerine konu olmaktadır.

Şekil 38

Ukrayna'da Savaşta Ölen Çocuklar İçin Yapılan Eylem Haberinden Bir Görsel

Kaynak: 26.08.2022 DW NEWS

Şekil 39

Ukrayna'da Savaşta Ölen Çocuklar İçin Yapılan Eylem Haberinden Bir Görsel

Kaynak: DW NEWS, 26.08.2022

Şekil 40

Ukrayna'daki Savaşın İstanbul'da Oluşturduğu Etkilere Dair Haber Görseli

Kaynak: DW NEWS, 26.08.2022

Şekil 38, 39 ve 40'ta yer alan haber görsellerinde hem Ukraynalı hem de Rus turistler arasındaki tansiyonun yüksek olduğu ve İstanbul'da iki tarafın karşı karşıya geldiği, bu durumun gerilimi arttırdığı vurgulanmaktadır. Habere göre 49 yaşında bir kadın, uzun zamandır Türkiye'de yaşamaktadır ancak oğlu ve torunları Ukrayna'da kalmıştır. O ve bir grup insanın her gün İstanbul'da durumu protesto ettikleri ve öldürülen sivillerin unutulmasını istemedikleri habere yansımıştır. Kadının açıklamalarında, "*Ukraynalı çocukların savaşla ne alakası var? Şu ana kadar 360'ı öldü ve enkaz altında daha kaç tanesi var bilmiyoruz. Bu çocuklar için buradayız"* diyerek bütün çocukların yaşamasını istediğini belirtmiştir.

Şekil 40'taki habere göre "Savaşın başlamasından bu yana on binlerce Ukrayna vatandaşının Türkiye'ye geldiği, aynı zamanda İstanbul'a Moskova topraklarından her gün çok sayıda Rus uçağının indiği belirtilmiştir. Türkiye, bölgede Moskova'ya yaptırım uygulamayan birkaç ülkeden biri olduğu için hala birçok Rus Türkiye'ye gelmekte ve Ukrayna vatandaşıyla karşılaşmakta ve tahmin edilebileceği gibi bu da çatışmalara yol açmaktadır.

Konuya dair farklı yerlerde farklı göçmenlerle yapılan görüşmelerde de çoğunlukla çocuklarının hayatlarını onların gelecekleri için riske attıklarından, göç etmeleri durumunda çocukları daha iyi şartların, daha iyi eğitim olanaklarının beklediğinden

bahsedildiği gözlemlenmiştir. TRT Haber tarafından 25.11.2021 tarihli Belarus-Polonya sınırında Avrupa'ya göç yolundaki kadınların dramı başlıklı haberde, sınırdaki Iraklı göçmen bir kadının, çocuklarının göç şartlarında çok zorlandıklarından bahsederek aslında kendisi için gelmediğini, çocukları için geldiğini, Irak'a dönmek yerine her yere gidebileceklerini söylediği görülmektedir (TRT HABER, 2021). Bunun gibi, yine mülteci ailelerin çocuklarının can güvenlikleri konusunda kaygılandıklarına dair diğer bir örnek de Şekil 41'de yer alan haber içeriğinde görülmektedir.

Şekil 41

Aylan Bebeğe Ait Resimleri İçeren Gazete Örneklerinin Kullanıldığı Haber Görseli

Kaynak: DW NEWS, 2016.

Şekil 41'deki bu resim son yılların en çok dikkat çeken ve tüm dünyayı etkisi altına alan göç kaybına ait bir resimdir. Ajlan bebek Ege kıyılarında cansız bir şekilde yatarken bulunmuş ve savaşın, insanlığın, özellikle de çocukluğun nasıl kanayan bir yarası olduğunun simgelerinden birisi haline gelmiştir. Ajlan bebeğin babasının bütün ailesini bu göç yolculuğunda kaybettiği ve halâ ifadelerinde göçmenlerin, özellikle de çocukların mağduriyetine değindiği görülmektedir. Bu resimle ifade edilmek istenen savaş ve göç mağduru çocukların durumunun göç yolculuğuna çıkan aileler için kendi çocukları adına kaygı hali barındırmasıdır.

2.3. Toplum Hayatı ve Ahlaki Panik İlişkisinde Tartışma Programı Örnekleri

Bu başlık altında tartışma programları incelenecek olup araştırma kapsamında, özellikle izleyicileri düşündürecek şekilde sorular sorulduğuna dair gözlemler yapılmıştır. Şekil 42'de yer verilen ve diğer programlarda da olduğu gibi alanlarında uzmanlığa sahip isimlerin konuk olduğu tartışma programı örneğinde de görüldüğü üzere olumsuz soru kalıpları kullanılarak atılan başlıkların diğer yapım türlerine göre daha fazla etki gösterdiği düşünülmektedir.

Şekil 42

Göçmenler Üzerine Konuşulan Tartışma Programı Görseli

Kaynak: HABERTÜRK, 2022

Şekil 43

Türkiye'deki Göçmenlere İlişkin Tartışma Programı Görseli

Kaynak: HABER GLOBAL, 2021

Yine Şekil 43'te "Afgan-Suriyeliler Artık Geri Dönmeyecek Mi?" gibi olumsuz şekilde ifade edilen konu başlığında da aynı etki görülmektedir. Tartışma programlarında konu başlıklarının soru cümlesi olarak aktarılmasının ve düşünmeye sevk etmesinin gayet doğal olduğu düşünülmektedir. Ancak Şekil 42 ve 43'teki bu iki haberde de görüldüğü gibi örneğin, "Afgan ve Suriyeli sığınmacılar ülkelerine dönecekler mi?" sorusu yerine "Afgan-Suriyeliler artık geri dönmeyecek mi?" şeklinde soru sorulması izleyiciyi daha olumsuz düşünmeye sevk edecektir. 13.12.2019 tarihli ABC NEWS kanalına ait haberde: "Hindistan'ın yeni vatandaşlık yasası Müslüman karşıtı mı?" ifadesi kullanılmıştır. Keza burada da Müslümanlara yönelik olumsuz anlam içeren bir soru cümlesi kullanıldığı görülmekte ve haberi izleyen kişilerde, Hindistan'da İslamiyet karşıtı bir durumun mevcut olduğu düşüncesinin oluştuğu düşünülmektedir.

Tartışma konusu haline gelen ve medyanın da sıkça kullandığı bir başka konu ise uluslararası koruma başvurusunda bulunan veya yararlanan yabancıların hakları açısından onlara sunulan imkanlara ilişkindir. Gerek 1982 Anayasası'nın 42. maddesi, gerekse AİHS Ek 1 Numaralı Protokol'ün 2. maddesi eğitim ve öğretim hakkını herkese sağlamaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin ise 22. maddesinde işbu Sözleşme'ye taraf devletlerin temel eğitim konusunda kendi vatandaşlarına uyguladıkları prosedürü mültecilere de aynı şekilde uygulayacakları, temel eğitim haricindeki eğitimle ilgili konularda ise genel olarak aynı

şartlardaki yabancılara tanınan imkanlardan daha azına göre davranamayacakları hüküm altına alınmıştır. YUKK yabancılara yardım ve hizmetlere erişimi düzenleyen 89. maddesi ile Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin (YUKKY) ilk ve ortaöğretimi düzenleyen 105. maddesi gereği ise sığınma başvurusu sahibi veya uluslararası koruma statüsüne sahip yabancılar ve aileleri, ilköğretim ve ortaöğretim eğitim hizmetlerinden yararlanabileceklerdir.

Ancak toplum nezdinde, özellikle de uluslararası koruma başvurusunda bulunan veya koruma sağlanan kimseye diğer yabancılara göre daha ayrıcalıklı bir muamele edildiği şeklinde yaygın bir inanış vardır. Bu tartışmanın en başında ise üniversiteye sınavsız giriş hususu yer almaktadır. Şekil 44'te de yer verilen, çoğunlukla tartışma programlarında yer bulan ve sınavsız geçişe kapı aralandığı gibi bir iddianın toplumun hassas olduğu bir noktada, izleyiciler üzerinde eşitsizliğe uğranıldığı düşüncesini oluşturduğu görülmektedir.

Şekil 44

Suriyeli Sığınmacıların Yararlandığı Hizmetlerin Konu Alındığı Tartışma Programı Görseli

KAYNAK: HABERTÜRK, 2020

Konuya ilişkin yasal incelemede devlet üniversiteleri ve özel üniversiteler öğrenci alımında, Türk ve yabancı öğrenciler için farklı koşullar getirmekte ve yabancı öğrenci alımının belli bir kontenjan dahilinde tutulduğu görülmektedir. Devlet üniversiteleri yabancı öğrenci alırken kendi hazırladıkları Yabancı Öğrenci Sınavına tabi tutmakta veya not ortalaması sistemini dikkate almaktadırlar. Özel üniversiteler ise kendi belirledikleri

koşullara göre alım yapmaktadırlar. Yabancı öğrenciler sadece talepte bulunarak herhangi bir üniversiteye yerleşemezler, tercih edebilecekleri üniversiteler belirlidir. Ayrıca yabancı öğrenciler için hem birinci hem de ikinci öğretim harca tabidir.

İşte tüm bu bilgiler ışığında medyada ve toplumda dolaşan sınavsız eğitim şartlarına ilişkin duyumlar gerçeği yansıtmamaktadır. Ancak görülen o ki bu durumun topluma yansıması bu şekilde değildir. Toplumdaki baskın düşünce Suriye vatandaşlarının sınavsız eğitim imkanlarına sahip olduğu yönündedir.

3. Ekonomi ve İşgücü-İşsizlik Açısından Bireyler Üzerindeki Ahlaki Panik Etkisi

1982 Anayasası 48. maddesiyle, herkesin istediği sahada çalışıp sözleşme yapabilme hürriyetine sahip olduğunu hükme bağlamış ancak çalışma hakkından yabancıların yararlanması izin şartına bağlanmıştır. İHEB 23. maddesinde ise çalışma hürriyetinin kapsamının daha geniş olduğu ve çalışma koşullarının uygunluğunu, adaletli ve eşit ücret alınması ile işsizlik durumları da göz önünde bulundurularak bu hususlara bir koruma getirildiği görülmektedir.

Anayasa'nın 16. maddesine göre, temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilecektir. Bu sınırlandırmaları yapma yetkisi yasama organındadır ve ayrımcılık yasağı gözetilerek sınırlandırma yapılmalıdır. Benzer şekilde Beyanname'nin 2. maddesi ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi 6. Maddesinde çalışma hakkı kapsamında ayrımcılık yasağı düzenlenmiştir.

Avrupa Sosyal Şartı'nın 1. maddesinde çalışma hakkı düzenlenmiştir. Madde kapsamında taraf devletlerin çalışma hakkını etkili bir şekilde kullanması amaçlanmıştır. Ayrıca 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 17 ve 18. maddeleri de taraf devletlere ülkelerinde yasal bir şekilde bulunan mültecilere olan davranışlarının nasıl olması gerektiği hüküm altına alınmıştır. (Yıldırım, 2021).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yayınlanan 31.03.2019 tarihli son verilere göre Türkiye'de çalışma izni verilen 31.185 Suriye vatandaşı bulunduğu, ortaklarından en az birisi Suriye vatandaşı olan şirket sayısının ise 15.159 olduğu açıklanmıştır.

Kitlesel olarak gerçekleşen göçlerin sonuçlarından bir tanesi olan sosyal hayata uyum kadar ekonomik hayata ne kadar uyum sağlanacağı da önemlidir. Göçmenlerin işgücünün kullanımında yasal düzenlemelerle bir düzen sağlanmakta ve karışıklıkların

yaşanmasının önüne geçilmek istenmektedir. Beyin göçü söz konusu olduğunda bu yasallığın ve ülkelerin iş piyasasının korunduğu görülebilmektedir. Ancak başrolde mülteci ve sığınmacılar bulunduğunda işsizlik oranlarının bu durumdan güçlü bir şekilde etkilendiği ve kayıt dışı istihdamın arttığı hem göçmenlerin hem de o ülkenin vatandaşlarının gözünden görülebilmekte ve ciddi bir işgücü sorunuyla karşılaşılabilmektedir.

Göçmenler genel itibariyle toplum nezdinde, sığındıkları ülkelerin ekonomisine katkıda bulunmak yerine sömüren bir grup olarak görülmektedirler. Bununla birlikte göç ettikleri ülkelerde çalışan yerel halkın amiyane tabirle işlerini ellerinden aldıkları gibi şeylerle itham edilmektedirler. Fakat esasında durum tam olarak böyle değildir. Göçmenlerin geldikleri ülkelerde iş kurdukları veya kayıt dışı daha düşük ücretlere çalıştıkları için öncelikli olarak tercih edilebilir oldukları verilerle desteklenen gerçekliği olan bir husustur. Yine de durum böyle olsa bile göçmenlerin de aynı zamanda tüketici oldukları ve bir yandan da üreten tarafta bulundukları da bir gerçektir (Gerek, C. 2021, Artı ve Eksileriyle Göçmenlerin Ekonomiye Etkileri). Göçmenlerin bu durumda yerel halkın iş imkanlarına dahil olmak yerine ikame iş kollarında bulunmaları iki taraf için de fayda getiricidir. Ancak Şekil 45'te de görüldüğü üzere mevcut durumda çoğunlukla aynı işleri tercih etmeleri ülkenin ekonomik sistemine herhangi bir artı etki yaratmamaktadır.

Şekil 45

Mülteci Akışının Ev Sahibi Ülkelerin Ekonomisine Olan Etkisini Konu Alan Görsel

Kaynak: FRANCE 24, 2022.

Mültecilerin ekonomiye etkilerine ilişkin bir başka haber örneğine Şekil 46'da yer verilmiştir. Haber içeriğinde mültecilerin barınma, gıda ulaşım gibi ihtiyaçlarının ev sahibi ülkeler açısından büyük ekonomik maliyetlere yol açtığı görülmektedir.

Şekil 46

Ukraynalı Mültecilerin Ekonomiye Etkisine Dair Haber Görseli

Kaynak: FRANCE 24, 2022

Özellikle Rusya-Ukrayna savaşıyla birlikte Ukraynalı göçmenlerin başka ülkelere sığınmalarıyla mülteci krizinin ekonomik etkilerinin tekrar gündeme geldiği görülmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (BMMYK) verilerine göre, Rusya saldırılarının başladığı tarihten sonraki ilk bir aylık süreçte 3 milyon 626 bin 546 kişi Ukrayna'yı terk etmiştir (AA, 2022). Bu durumun savaş sonrası meydana gelen her göç akışında olduğu gibi Ukraynalı mültecilerin gittiği Avrupa ve diğer yerler için de ekonomik kaygıları artıracağı söylenebilir. Şekil 47'de yer alan haber içeriği de ülkeler üzerindeki bu ekonomik baskı durumunun yansımalarından birisidir.

Şekil 47

Göçün Ev Sahibi Ülkelerin Ekonomilerine Olan Etkisini Konu Alan Haber Görseli

Kaynak: FRANCE 24, 2022.

Suriyeli sığınmacıların göç ve fiyatlar üzerine, daha açık ifadeyle sığınmacıların malların fiyat düzeyi üzerindeki etkisini inceleyen bir araştırmada, kayıt dışı istihdam edilen Suriye vatandaşlarının sektörel dağılımda Türk vatandaşlarının yerini almaları ve ucuz işgücü olarak görülmeleri/tercih edilmeleri sonucunda üretilen malların fiyatlarında düşüş gözlemlenmiştir. Çalışma verilerine göre kayıt dışı çalışan Suriye ve Türk vatandaşları arasında belirli bir dereceye kadar birbirlerinin işini yapabilecek durumda oldukları ancak Suriye vatandaşlarının, Türklerin yapmayı tercih etmeyeceği işlerde de çalışabildiklerini göstermiştir (Yıldız&Yıldız, 2017).

Tüm bu işgücü tespitlerini peki medyada nasıl gözlemleyebiliriz? Özellikle Suriyeli sığınmacıların ucuz iş gücü olarak görülmeleri sadece Türkiye'de değil göçmenlerin bulunduğu birçok ülkede sorun haline gelmiştir. Göçmen işçiler emeği sömürülen grup olarak görülmektedir ve bu durum işverenler tarafından çoğu zaman suistimal edilmektedir. Kayıt dışı çalışma haliyle de sıklıkla karşılaşıldığı için işçilerin en fazla şikayet ettikleri konu ücretlerini alamama durumu olmaktadır. Ancak sığınmacıların çalışma ihtiyaçları her daim olduğundan mecburiyetten çalışmaya devam etmektedirler.

Sadece ucuz işgücü olarak görülen göçmenlerin değil kalifiye olarak iş becerisine sahip, eğitimli göçmenlerin de yerli halkın işgücü piyasasındaki yerini doldurabildiği görülmüş ve bu durum haberlere de yansımıştır. Stanley Cohen kitabında, ahlaki panik konusunu yedi tanıdık toplumsal kimlik öbeğiyle ilişkilendirmiş ve bunlardan

sonuncusunda mültecilere yer vermiş, ev sahibi ülke vatandaşlarının *"Mülteci ve sığınmacılar ülkemize akın ediyorlar, işlerimizi dolduruyorlar"* şeklinde tepki gösterdiklerinden bahsetmiştir (Cohen, 1972, aktaran Türker, 2019). Buna karşılık, Şekil 48'de yapılan haberde bir örneğinin görüldüğü kalifiye işlere ilişkin iş sektöründe, mültecilerin önemli rol oynadığı durumlar da mevcuttur.

Şekil 48

Mültecilerin Ev Sahibi Ülkelerin Ekonomisine Olan Etkisinin İncelendiği Haber Görseli

Kaynak: FRANCE 24, 2022.

Konuya ilişkin bir başka dikkat çeken husus; göçmenlerin toplumda ve işgücü piyasasındaki varlığı noktasında, günlük hayatta farklı bir dilin yoğun kullanılmasının ev sahibi toplum için bir başka tedirginlik yaşatması durumudur. Dil ve yerleşim yeri konusunda Türkiye'nin batısına doğru gidildiğinde nasıl ki turistlerin geldikleri yerlerde yoğun bir yerleşme göstermeleri ve dükkanların isimlerinin yabancı tabelalar olduğunun görülmesi kişiye kendi ülkesinde yabancılık hissi yaşatıyorsa, benzer şekilde Suriye, Afganistan gibi ülkelerden gelen göçmenlerin yoğun olduğu güneydoğu gibi bölgelerde farklı dilde tabelaların var olduğunu görmek de aynı hissin yaşanmasına sebebiyet vermektedir.

Bu sadece toplumsal hayatı değil işgücü piyasasını da etkilemektedir. Yerli halkın sıklıkla, Türkiye'ye gelen göçmenlerin kendi işlerine engel olduklarını, sadece iş kurmak değil aynı zamanda her tarafta tabelaları farklı dilde yazılmış iş yerlerinin bulunduğunu dile getirmeleri aslında bunun en bariz örneklerinden birisidir. Sadece serbest meslekte

çalışan kişileri iş kaybı yaşama korkusuyla değil bu hizmeti alan halkı da kendi ülkelerinde yaşamadıkları düşüncesi uyandırarak tedirgin ettiği söylenebilir. Bunun en bariz örneği yine güneydoğu bölgesinde yaşanmaktadır. Yağmalanan dükkanlara bakıldığında çok büyük bir çoğunluğunun isminin başka bir dilde yazıldığı görülmektedir.

Benzer şekilde zamanında her ne kadar bu durum Almanya'nın işgücü politikasının bir sonucu olsa bile Almanya'ya göç edenlerin de yerel halk üzerinde aynı baskıyı hissettirdiği söylenebilir. İşte bu sebeple işsizlik yer ve zamana göre değişkenlik gösterebilir ancak dünyanın her yerinde çok düşük bir oranda bile olsa mevcut olduğu söylenebilmektedir. Ancak bu konuda asıl problem işsizliğin kişisel kaynaklı ya da menşe ülkenin durumundan kaynaklı olması değil, ülkeye gelen her türlü göçmenin yerel halkın iş alanını daraltmasıdır.

İmkan sahibi olan göçmenlerin kendi dükkanlarını açıyor olması imkanı olmayanların ise ucuz işgücü olarak görülerek öncelikli işçi durumuna koyulması yerel halkın iş kaynaklarını etkilemektedir. Bu anlamda sadece Türkiye özelinde Suriye ve Afganistan'dan gelen göçmenlerin değil, mevcut durumda Ukrayna'dan göç eden kalifiye göçmenlerin de gittikleri ülkelerde kritik iş kollarını doldurdukları haberlerinin medyada yer bulduğu görülmektedir.

2022 yılı Dünya Göç Raporu'na göre, Dünya genelinde göçmen işçi sayısı 169 milyon olmakla birlikte bu sayı kadın, erkek ve çocuk olarak ayrılmaktadır. Her yaş ve cinsiyet grubuna göre değişen iş türleri ayrı ayrı zorluklarını da beraberinde getirmekte ve kişileri bazı durumlarda çok ağır çalışma şartlarına sürüklemektedir. Göçmen işçiliğinin ana sebebinin ise yoksulluk olduğu görülmektedir. Yine rapora göre, yoksulluk sebebiyle kişilerin yer değiştirmesi bir yana göçle birlikte göçmenler ve diaspora tarafından 2020'de küresel olarak aktarılan uluslararası havalelerin 702 milyar dolar olduğu belirtilmektedir. Ayrıca yukarıda değinildiği gibi erkek göçmenlerin sayıları nasıl kadın göçmenlerden fazlaysa erkek göçmen işçilerin sayısı da kadın göçmen işçilerin sayısından her zaman fazla olmuştur. Erkek göçmenler daha çok fiziki güç gerektiren işlerde çalışıyorken, kadınlar genelde evden el emeği isteyen işlerde çalışmaktadırlar (IOM, 2022).

Göçün bir diğer yüzü ise çocuk işçiliğidir ve tüm dünyada hem ekonomik hem de toplumsal/sosyal bir sorundur. Yukarıda göçmen işçilerin sömürüldüğünden bahsetmiştik. İşte bu sömürüden en çok zarar görenler göçmen işçi çocuklardır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'nun (UNICEF) yayımlanan son raporu dünya genelinde işçi olarak çalıştırılan çocukların sayısının son yıllarda artarak dünya genelinde 160 milyona yükseldiğini ortaya koymuştur. Rapora göre, çocuk işçilerin yüzde 70'i tarım (112 milyon), yüzde 20'si hizmet (31,4 milyon) ve yüzde 10'u da (16,5

milyon) sanayi sektöründe çalışmaktadır (UNICEF 10.06.2021 Basın Bülteni). Her ne kadar en düşük oran endüstri-sanayi sektöründe görülüyor olsa da çocuk işçiler için en ağır şartların bu sektörde olduğu söylenebilecektir. Örneğin Bangladeş gibi Asya ülkelerinde pil fabrikalarında çocuk işçiler çalıştırılmaktadır. Keza yirminci yüzyılın başlarında mermi kovanlarına sadece çocukların parmakları sığabildiği için mermi fabrikalarında çocuk işçi çalıştırılmaktaydı. Bunlar da çalışan her on çocuktan birinin fiziksel olarak tehlikeli işlerde çalıştığı bilgisini doğrular niteliktedir.

Yukarıda değinildiği üzere göçün hem ana sebebi hem de bir başka kötü sonucu olan yoksulluk, çocuk işçiliğini ve hatta göçmen çocuk işçiliğini ayrıca etkilemektedir. Özellikle zorunlu kaçış sebepleriyle yapılan göçlerin insan onuruna yakışır şekilde bir yaşam sürülmesiyle sonuçlanması gerekirken yine yoksullukla sonuçlandığı görülmektedir.

Hem Türkiye hem de göçmen kabul eden diğer ülkelere bakıldığında, Tablo 1'de de yer yer aldığı gibi göçmen, sığınmacı ve mültecilerin büyük bir çoğunluğunun büyük şehirlere yerleştiği görülmektedir. Bunun en temel sebebi ise büyük şehirlerde iş imkanlarının fazla olmasıdır.

Tablo 1

Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Kayıtlı Suriye Vatandaşlarının İlk On İle Göre Dağılımı

Şehir	Suriye Vatandaşı Sayısı
İstanbul	550.466
Gaziantep	465.515
Şanlıurfa	383.844
Hatay	368.820
Adana	257.867
Mersin	243.976
Bursa	185.332
İzmir	149.995
Konya	123.853
Ankara	100.222
Diğer	824.367

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2022.

Her ne kadar geçimlerini sağlamak için çalışmaya başlasalar da mültecilerin yerleştiği birçok ev sahibi ülke toplumunda, devletten ciddi yardımlar aldıkları ve ülkelerinin ekonomisi için büyük bir yük oluşturdukları gibi bir yargı mevcuttur. Ev sahibi toplumlar açısından ülkelerine gelen mültecilerin ekonomik bir külfet teşkil ettikleri görüşü

ağır basmaktadır. Görüşme yapılan birçok göçmen maddi anlamda büyük zorluklar yaşadıklarından bahsetmişler ve devletten herhangi bir yardım almadıklarını belirtmişlerdir.

Bir diğer zorlayan husus ise ev kiralarının yüksek oluşudur. Göçmenler ucuz işgücü olarak görüldüklerinden iş bulma açısından tercih edilebilir olmalarına rağmen, ev bulma açısından da kiraların yüksek oluşu ve ev sahipleri açısından herhangi bir güvence sunamamalarından ötürü ters bir etkiyle karşılaşmaktadırlar. Birçoğu kimsenin onlara ev vermek istemediğini söylemektedir.

Ayrıca iş bulma noktasında da zorluk yaşayan göçmenler uzun süre iş aramakta, fiziki güç gerektiren işlerde tercih edilmekte ve bunun sonucunda da yine uzun saatler zor şartlarda çalıştırılmaktadırlar. Ancak en küçük bir işe bile ihtiyaç duyuyor olmaları bu zorlu şartlarda çalışmalarına neden olmaktadır. Bununla dışında Dünya genelinde mülteciler açısından bir diğer ekonomik problem oluşturan durum da menşe ülkelerindeki ekonomik tablonun kötü olmasıdır. Sadece göç alan ülkelerde değil geri dönmeleri durumunda kendi ülkelerinde de iş ve ev bulma kaygısı taşıdıkları anlaşılmaktadır.

Peki, "Suriyeliler hastanelerde öncelikli mi?, Hastane ücreti ödemiyorlar mı?, Vergi ödemiyorlar mı?, Elektrik, su, doğal gaz faturası ödemiyorlar mı?" şeklindeki halk söylemleri ne anlam ifade etmektedir? Medyada sıklıkla işlenen, çoğunlukla da sığınmacıların devlet yardımlarından faydalandıkları ve Türk vatandaşlarından daha ayrıcalıklı konumda yer aldıklarına yönelik, bu iddiaları destekler nitelikte haberler yapıldığı görülmektedir.

1951 Cenevre sözleşmesinin 23. maddesi taraf devletlere, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, sosyal yardım konularında vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını uygulayacaklarını ifade ettiğine değinilmişti. Ancak maddede sığınma başvurusunda bulunan yabancılarla ilgili hükme yer verilmemiştir.

YUKK 89. maddesinin ikinci fıkrasında başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ihtiyaçları doğrultusunda sosyal yardım ve hizmetlere eriştirilebilecekleri belirtilmişken, ayrıca üçüncü fıkra hükümlerinde sağlık güvencesi olmayıp ödeme gücü de bulunmayanların 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine tabi olduğuna yer verilmiştir. Ayrıca Kanun'un 90. maddesine göre, bu kişilerin kendisine sağlanan hizmet, yardım ve diğer imkânlardan haksız olarak yararlandığının tespit edilmesi hâlinde, bu hizmetlerin bedellerini geri ödemekle yükümlü hale getirilecekleri hükme bağlanmıştır.

Netice itibariyle, göçmenlerin toplumlar açısından ağır yük oluşturduğu ve diğer ülke vatandaşlarının yararlanamadığı imkanlardan yararlandığı gibi iddialar var olsa da bunların gerçek veriler kullanılmadan haberlere yansıtılmasının olumsuz sonuçlara yol açtığı düşünülmektedir. Özellikle Şekil 49 ve 50'de de inceleneceği üzere bu tarz olumsuz yorumların halkın güvenerek seçtiği yöneticiler tarafından yapılmasının panik unsurlarını arttıracağı düşünülmektedir.

Şekil 49

Suriye Vatandaşlarına Verilen Sağlık Hizmetine İlişkin Haber Görseli

Kaynak: HRT AKDENİZ, 2018.

Şekil 49'da yer verilen haberde, HRT Akdeniz kanalında yer alan haberde Suriyeli sığınmacıların Hatay'da hastane ücreti ödemedikleri ve hastanede öncelik sahibi oldukları iddialarına ilişkin dönemin CHP Hatay İl Başkanının yaptığı açıklamaya yer verilmiştir. Suriye vatandaşlarına devlet hastanelerinde öncelik verildiğini belirten bu ve benzeri bir haber halkın kendi oylarıyla seçtiği bir yetkilinin söylemini içerdiğinde, bu durumun izleyiciler üzerinde kaygı hali oluşturabileceği söylenebilir. Ayrıca geçici koruma kapsamındaki Suriye vatandaşlarının öncelikli hasta olmalarını gerektiren bir düzenleme bulunmamakta ve bu husus hastanelerde verilen öncelik hakkının acil durumlar içermesi halinde uygulanabileceği anlamını taşımaktadır.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 24. maddesi çalışma şartlarını düzenlemekte ve mülteciler ile vatandaşlar arasındaki eşitliğin gözetilmesi hususunu içermektedir. Keza 29.

maddenin birinci fıkrası da taraf devletlere bu konuda sınır getirmiş ve mültecilere, her ne isimle olursa olsun, benzer koşullarda vatandaşlarına uyguladıklarından veya uygulayabileceklerinden farklı ya da daha yüksek resim, harç ve vergi uygulamayacaklarına ilişkin hüküm tesis edildiği görülmektedir.

Şekil 50

Gaziantep'te Suriye Vatandaşlarının Durumuna İlişkin Haber Görseli

Kaynak: HABER GLOBAL, 2021.

Şekil 50'deki program incelendiğinde, program içeriğinde yer alan röportaj bölümüne geçmeden önce Türkiye'de yaşayan Suriye vatandaşı sayısı ve yaşanan artıştan bahsederken arka planda daha gergin bir müzik kullanıldığı ve daha önceki paragraflarda bahsedildiği gibi izleyiciyi olumsuz düşünmeye sevk eden bir soru ifadesinin manşet olarak yapıldığı belirlenmiştir. Sunucunun giriş konuşmasında mahalleden bahsederken cümle içerisinde *"Artık bir Suriyeli mahallesine dönüşen Şenyurt'ta"* ifadesi kullanılmıştır. Akabinde Şahinbey Belediyesi'ne bağlı Şenyurt Mahallesi muhtarıyla görüşme yapılmış, muhtar mahallede en az 2000 Suriyeli sığınmacı bulunduğunu belirtmiş ve *"Suriyelilerin bize zararı var. Bizi bir iki sene içinde mahallede yok ederler."* diye belirtmiştir. Ek olarak evlerine kömür verilmeyen Suriyeli sığınmacıların tepki gösterdiğini söylemiştir. Bunun yanı sıra göçmenlerin her şartta çalıştıklarını, esnafların büyük bir çoğunluğunun göçmenlerden oluştuğunu ve yerel halka faydalarının olmadığından bahsetmiştir. Geri

dönüşlere ilişkin ise Suriyeli sığınmacıların geri döneceğine inanmadığını, kayıt dışı olanların nasıl bir faaliyette bulunduklarının belli olmadığını söylemektedir.

Bahsedilen röportajda esasında Gaziantep'teki Suriye yoğunluğu ve yaşam düzeni üzerine bir haber yapılmıştır. Ancak her ne kadar haber bu yönde yapılmış olsa da bizzat bölgede yaşayan sürekli olarak yaşanan olay ve durumların içerisinde bulunan insanların, kaldı ki resmi olarak göçmenler konusundaki bakış açısını öğrenmek toplum nezdinde bireylerde olumsuz bir tavır oluşturabilmektedir.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Temelinde göç olgusunu barındıran göçmen, sığınmacı ve mülteci terimlerinin çoğunlukla birbirleri yerine karıştırılarak kullanılması, bu statülere sahip kişilerin gerçek haklarının bilinmemesine ve bunun neticesinde toplumda önyargı halinin oluşmasına sebep olmaktadır. Özellikle hukuki değerlendirme yapıldığında ve Türk Hukuku'nda yapılan düzenlemeler de eklendiğinde bu hukuki ayrımların toplumu oluşturan bireylerin çoğunluğu tarafından bilinmemesi göçmenlere karşı tutumların da farklı olması sonucunu doğurmuştur. Örneğin, sadece Türkiye'de değil, yabancı toplumlarda da mülteciler için; "ülkemizden gitsinler", "ne zaman geri dönecekler?", "mültecileri istemiyoruz" gibi söylemlerde bulunulurken, esasında geri gönderme yasağı kapsamında hiç kimsenin ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti ve siyasi düşüncesi sebebiyle işkence veya onur kırıcı ceza veya davranışa maruz kalacağı veya bu sebeplerle hayatının veya özgürlüklerinin tehdit altında olacağı yerlere gönderilemeyeceği hususunu bilmeden değerlendirdikleri düşünülmektedir.

Bunun yanında insanların özellikle görme duyularıyla keşfettikleri şeylerin daha fazla etkisi altında kaldıkları bir gerçektir. Bu gerçekliğin görsel medya alanına dahil edilmesiyle insanların izledikleri içeriklerden daha fazla etkilendikleri ve bunları zihinlerinde yaşatmaya devam ettikleri görülmüştür. Her yaşta, her kesimde, her toplumda değişerek oluşan görsellik algısının kişilerin veya toplumun değer ve değer yargılarıyla ilgili olduğu ve bunların toplumdaki normları belirleme noktasında önem arz ettiği söylenmiştir.

Bu tez çalışması sürecinde yapılan araştırmalarda, medyanın görsel algı gücünün ahlaki panik terimiyle açıklandığı ve bu panik etkisinin hiçbir ayrım gözetmeden herkesi kapsayabildiği görülmüştür. Ahlaki panik kavramının temeli yaklaşık 60 yıl önce atılmıştır. O yıllarda birçok bilim insanı, düşünür tarafından gözlemlenen bu etkinin gün geçtikçe insanlar tarafından daha fark edilebilir bir noktaya ulaştığını ancak buna rağmen teknolojik gelişmelerin de etkisiyle, konu itibariyle etki alanının genişlediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Önceleri, kitle iletişim araçlarının hitap ettiği kesimin daha küçük olması ve şu anki durumda insanlar arası etkileşimin hem kişiler özelinde hem de toplumlar arasında gün geçtikçe artar hale gelmesinin medya tarafından da daha fazla işlenebilir içerikler üretilmesi anlamına geldiği düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında görüldüğü kadarıyla göçmenlere ilişkin içeriklerin çoğunu haber bültenlerinin oluşturduğu ancak dizi, film, belgesel, tartışma programı gibi birçok mecrada tema haline geldiği fark edilmiştir. İsteğe bağlı yayın hizmetinin de dünya genelinde gelişmesiyle beraber göçmenlik konusu daha fazla izleyici kesimi tarafından takip edilebilir hale gelmiştir.

Esasında ahlaki panik, etkilerini hayatın birçok yönünde hissettiriyor olsa da temelde toplumu oluşturan bireylerin en fazla etkilendikleri ve ahlaki panik etkisini en fazla hissettikleri hususlar suç ve suçluluk, toplumsal/sosyal yaşam ve ekonomik açılardan ahlaki panikle olan ilişkidir. Bu doğrultuda bireylerde en fazla hissedilen korku ve kaygı halinin suçlu olma veya suç mağduru olma hususları olduğu gözlemlenmiştir. Öncelikle yaşam hakkının tehlikeye maruz bırakılması, sonrasında da taciz, hırsızlık, yağma, dolandırıcılık gibi suçların mağduru olma korkusu insanların göç ve mültecilik konusunda olumsuz yönde farklı bakış açıları elde etmelerine ve önyargı sahibi olmalarına kapı aralamıştır. Bu noktada en temel insan hakkı olan yaşama hakkının tehlikeye atılması ihtimali ile toplumsal düzenin bozulma riskinin bireyler nezdinde ilk sırada önem taşıdığı net bir şekilde görülmüştür.

Bu durumu Amerikalı Psikolog Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi açısından değerlendirmenin yerinde olacağı düşünülmektedir. Maslow'a göre bireylerin ihtiyacı piramidin en altından üste doğru sırasıyla;

- nefes alma, yeme-içme barınma gibi fiziksel ihtiyaçlar,
- güvenlik ihtiyacı,
- aitlik ve sevgi ihtiyacı,
- saygı ve başarı gibi değer ihtiyaçları,
- önyargısız, ahlaklı, problem çözücü olma gibi kendini gerçekleştirme ihtiyacı

Şeklinde sınıflandırılmaktadır. Maslow'a göre kişiler alt sıradaki ihtiyacını karşılamadan bir üst sıradaki ihtiyacını gözetememektedirler. İşte bu sebeple kişilerin ahlaki panik etkisinde kalmalarını en iyi özetleyen ifadenin bu teori olduğu düşünülmektedir. Çünkü toplumu oluşturan bireylerin önceliğinin yaşam hakkı, bunu sağladıktan bir sonraki aşamada güvenlik ihtiyacı olduğu ve piramidin en üzerinde önyargısız olma durumunun bulunduğu düşünülürse mültecilere yönelik medyada servis edilen içeriklerin kaygı hali oluşturmasının bir bakıma gayet doğal bir durum olduğu düşünülmektedir. Mültecilerin gözünden duruma bakıldığında da keza içinde bulundukları durumdan kaçış sebeplerinin öncelikle fiziksel sonrasında güvenlik ihtiyacı olduğu açıktır. İki yönlü bakıldığında da bu ihtiyaçların hem ev sahibi ülkedeki kişiler hem de mülteciler

için aynı şeyi ifade etmesi görsel medyanın panik oluşturabilecek içeriklerinden aynı şekilde etkilenilmesiyle yakından ilişkilidir.

Çalışma kapsamında ahlaki panik ile ekonomi arasındaki ilişkide özellikle dil problemi ve zorunlu göç hali bir araya geldiğinde mültecilerin iş ve ev gibi zorunlu ihtiyaçlarını karşılama noktasında zorlandıkları, ağır şartlarda düşük ücretlerle çalıştıkları, bunun yanında iş ihtiyaçlarından ötürü de ev sahibi ülkelerde bazı iş sahalarında öncelikli işçi olarak tercih edildikleri, hatta bazen hem bu sahalarda tercih edilebilirlikleri ile hem de kendi iş sektörlerini kurmaları sonucunda ev sahibi ülke vatandaşları için iş bulma sorununa yol açtıkları gözlemlenmiştir. Bunun dışında ev sahibi ülkelerin ekonomilerinin de mültecilik durumunda olumsuz etkilendiği, mültecilere sağlanan şartların BM tarafından maddi destek sağlanmasına rağmen bu ülkelere ağır yükler yüklediği düşünülmektedir. Ancak bunun medyaya yansıyan kısmı daha çok yasal düzenlemelerde yer almayan hususlara ilişkindir. Örneğin araştırma kapsamında görülmüştür ki, medyada mültecilere eğitim, sağlık, ekonomi anlamında kendi ülke vatandaşlarından daha ayrıcalıklı imkanlar sağladığına ilişkin haberlere çokça yer verilmiştir. İşin aslına bakılırsa bunun yasal bir dayanağının olmadığı ve bu bilgilerin doğruluğunun bulunmadığı resmi olarak açıklanmış yine de bu husus izleyiciler üzerinde şüphe bırakmıştır.

Araştırma kapsamında medyanın olumsuz soru öbekleri kullandığı ve kullandığı dilin izleyiciyi düşünmeye sevk eder nitelikte olduğu görülmüştür. Medya kanallarının her zaman bunu doğrudan veya kasıtlı olarak yapmadığı, her içeriğin olumsuz olmadığı söylenebileceği gibi rekabet şartlarının bunu doğrudan yapmaya yönlendirebileceği de söylenebilmektedir. Örneği özellikle dizi, film, belgesel türlerinde hazırlanan yapımların izleyiciler üzerinde paniğe sebebiyet vermek yerine bilgilendirme, gerçeği gösterme gibi amaçlar taşıdığı ancak yine de ters etki yaparak ahlaki paniğe de sebebiyet verebildiği düşünülmektedir.

Öneriler

Bu tez çalışması kapsamında yapılan değerlendirmeler sonucunda hem literatüre hem de Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna katkı sağlaması açısından aşağıdaki şekilde öneriler getirilmiştir. Bu çerçevede;

-Ahlaki panik konusundaki toplumsal algıyı ölçmek amacıyla, RTÜK'ün çalışma faaliyetleri kapsamında kamuoyu araştırmalarının gerçekleştirilebileceği,

-Ahlaki panik teriminin, RTÜK çatısı altında ortaya çıkarılan ve geliştirilen, toplumu oluşturan bireylerin, özellikle de çocukların gelişiminde, izleme ve dinleme alışkanlıklarının kazanılmasında önemli bir role sahip olduğu düşünülen "medya okuryazarlığı" ile ilişkilendirilerek bu çalışmanın kapsamına dahil edilebileceği, medya okuryazarlığı içerisinde okullarda seçmeli ders konusu olarak yer verilebileceği,

-Mülteci hukuku temelinde oluşturulan ayrımların medyanın panik etkisi ile birlikte toplum üzerinde oluşturduğu duruma yönelik olarak Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, Göç İdaresi Başkanlığı gibi kurumlarla iş birliği yapılabileceği ve bu alanda ortak çalışmalar yürütülebileceği,

-RTÜK bünyesinde yapılan medya ve iletişim çalışmaları içerisinde ahlaki panik konusuna yer verilebileceği, medya organlarıyla bir araya gelerek çalıştay düzenlenebileceği,

-Son yıllarda yoğunlaşan uluslararası göç dalgasının yarattığı olumsuz tabloların azaltılması ve göçmenlerin de içerisinde bulunduğu toplumlardaki bireylerin önyargısız, problem çözücü olma gibi kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarının sağlanması adına daha kucaklayıcı bir tavrın oluşması yönünde adımlar atılabileceği, bu kapsamda uluslararası alanda yer alan OFCOM, CSA, ZAK gibi düzenleyici denetleyici kurumlarla çalışmalar yapılabileceği,

-Ahlaki paniğin yayın içeriklerinde var olan etkisinin yoğun olduğu durumlarda, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un *"Yayın Hizmeti İlkeleri"* başlıklı 8. maddesi kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği noktasında çalışmalar yürütülebileceği, işbu madde kapsamında değerlendirilmesi halinde hukuki yaptırım uygulanıp uygulanamayacağı ile ilgili uzmanlık esaslı çalışmalar yapılabileceği,

-Yargısal denetimden çok bir öz denetim mekanizmasına sahip olan ahlaki panik kavramı ile ilgili farkındalık sağlamak amacıyla RTÜK bünyesinde "Youtube" hesabını kullanarak bilgilendirici videolar hazırlanabileceği,

-Yapılan literatür araştırması sonucunda ahlaki panik kavramının kullanıldığı çok az araştırmaya rastlanılmakla birlikte kavramın oluşmasında başrole sahip olan medyanın, RTÜK'ün ana hizmet alanı olmasından kaynaklanan ilişki sebebiyle daha farklı konularla ele alınarak sonraki uzmanlık tezlerinde çalışılabileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

Akdeniz, E. (2014). Suriye Savaşının Gölgesinde Mülteci İşçiler. Evrensel Basım Yayın.

Alver, F. (2011). Gazetecilik Bilimi ve Kuramları. Kalkedon Yayınları.

Barbaros, H.S. (2021) 'Post Tenebras Lux' the Huguenot diaspora in early modern London and its reflections in refugee wills [Yüksek lisans tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi]

Cohen, S. (2019). Halk Düşmanları ve Ahlaki Panikler (D. Türker, Çev.) Heretik Yayınları. (Orijinal Baskı, 1972).

Cole, S. (1999). Sosyolojik Düşünme Yöntemi Sosyoloji Bilimine Giriş (B. Demirkol, Çev.) Vadi Yayınları.

Demirdağ, A. (2021). Suriyeli Mültecilere İlişkin Kalıpyargı İçeriği ve Davranış İlişkisi: Duyguların ve Ahlaki Dışlamanın Aracı Rolü [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]

Durkheim, E. (2018). Sosyolojik Yöntemin Kuralları (E. Aytekin, Çev.) Pozitif Yayınları. (Orijinal Baskı, 1895).

Ekşi, N. (2016). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku. Beta Yayınları.

Erdemir, H.G. (Yönetmen). (2019) Mülteci/Cerablus [Belgesel film]. TRT Belgesel.

Freeman, E. & Moorhouse, J. (Director). (2020) Stateless [İnternet dizisi]. Netflix.

Galtung, J. ve Ruge, M.H. (1965). Dış Haberin Yapısı. Dört Norveç Gazetesinde Kongo, Küba ve Kıbrıs Krizlerinin Sunumu. Barış Araştırmaları Dergisi, 2, 64-91.

Gavras, C. (Director). (2009) Eden à L'ouest [Sinema filmi]. KG Productions & Novo RPI & Medusa & Greek Cinema Center & Ert Tv & Odeon & France 3 Cinéma & Pathé Production.

Gerek, C. (2021). Artı ve Eksileriyle Göçmenlerin Ekonomik Etkileri. Daktilo 1984.

Güler, B. (Yapım Yöneticisi), (2021, 28 Temmuz). Mesele [Televizyon yayını]. Haber Global.

İnceoğlu, M. (2011). Tutum Algı İletişim. Siyasal Kitabevi.

İnceoğlu, Y. (1994). Çeşitli Ülkelerde Medya. Der Yayınları.

Keçeciler, Z. (Yönetmen). (2021) Bir Başka Öykü/Kampın Çocukları [Belgesel film]. TRT Belgesel.

Kepsutlu, B. (Yapım Yöneticisi), (2021, 19 Aralık). Ajanda. Haber Global.

Kırçıl, A.G. (2009). Türkiye'de medya, suç ve ahlaki panik ilişkisi [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]

Kuçuradi, İ. (2020). İnsan ve Değerleri. Türkiye Felsefe Kurumu.

Kuhlman, T. (1990). Towards a Definıtıon of Refugees. Serie Research Memoranda, 1-16.

Lippman, W. (2020). Kamuoyu (O.D. Yılmaz, Çev.) Kabalcı Yayınları. (Orijinal Baskı, 1922).

Lull, J. (2001). Medya İletişim Kültür. Vadi Yayınları.

Marsh, I. & Melville, G. (2014). Crime, Justice and the Media. Routledge.

McLuhan, M. (2017). Gutenberg Galaksisi/Tipografik İnsanın Oluşumu (G. Çağalı Güven, Çev.) Yapı Kredi Yayınları. (Orijinal Baskı, 1962).

McQuail, D. (2000). Mass Communication Theory. Sage Publications.

Öztürk, N.Ö. (2014) Uluslararası koruma çerçevesinde mültecinin hukuki statüsünün belirlenmesi [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]

Öztürk, N.Ö. (2015). Mültecinin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi. Seçkin Yayıncılık.

Par, K. (Yapım Yöneticisi), (2022, 20 Nisan). Kübra Par'la Açık ve Net [Televizyon yayını]. Habertürk.

Pazarcı, H. (2021). Uluslararası Hukuk. Turhan Kitabevi.

Perruchoud&Redpath-Cross. (2013). Uluslararası göç hukuku göç terimleri sözlüğü. Uluslararası Göç Örgütü (IOM).

Poyraz, Y. (2012). Suriye Vatandaşlarının Geçici Korunması ve Uluslararası Mülteci Hukuku. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 20 (2), 53-69.

Senar, E. (2019). A moral panic sketch: (RE)Presenting the contours of a moral panic and partaking of media [Yüksek lisans tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi]

TCK, Türk Ceza Kanunu (Kanun No. 5237). Resmî Gazete 25611 (12 Ekim 2004).

Tosun, Ç. (Yönetmen). (2021) Yalnız Kurt [Televizyon dizisi]. Sinegraf.

Türk Dil Kurumu. (2022). Türkçe sözlük. TDK Yayını.

Ümit, E. (2006). Kentte suça karışmış çocuklarda toplumsal ortam ve ceza ehliyeti araştırmaları [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]

Weiwei, A. (Director). (2017) Human Flow [Sinema filmi]. AC Filmler & Katılımcı Medya.

Yıldırım, H.S. (2021) Uluslararası koruma ve geçici koruma kapsamında yer alan yabancıların çalışma hakkı ve bu gruplara sağlanan teşvikler [Yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi]

Yıldız, T. & Yıldız, İ. (2017) Suriyelilerin Türkiye Ekonomisinde Kayıt Dışı İstihdama Etkileri ve Bunun Yansıması Olarak Türkiye'ye Maliyetleri Üzerine Bir İnceleme. İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi, 2(3), 30-46.

Yılmaz, Ö.D. (2019). Türkiye'de Ulusal Medyada Suriyeli Sığınmacıların Temsili [Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi]

YUKK, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (Kanun No. 6458). Resmî Gazete 28615 (11 Nisan 2013).

YUKKY, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik. Resmî Gazete 29656 (17 Mart 2016).

Geçici Koruma Yönetmeliği. Resmî Gazete 29153 (22 Ekim 2014).

Yücel, Z.Y. (2019). Ulus Devlet, Mültecilik ve Menşe Ülkeye Geri Dönüş: Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Mülteciler [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]

Yüksel, E. (2007). "Kamuoyu Oluşturma" ve "Gündem Belirleme" Kavramları Nerede Kesişmekte, Nerede Ayrılmaktadır? Sosyal Bilimler Dergisi, 571-586.

Zin, H. (Director). (2016) Born in Syria [Sinema filmi]. Documentary Films.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

https://www.bbc.com/news/world-europe-54125761. (Erişim tarihi, 02.04.2022)

https://www.bbc.com/news/world-europe-54116336. (Erişim tarihi, 02.04.2022)

https://tr.euronews.com/2017/02/10/avrupalilardan-musluman-gocmen-konusunda-trumpa-destek (Erişim tarihi, 15.04.2022)

https://www.etymonline.com/word/refugee (Erişim tarihi, 18.04.2022)

https://www.museeprotestant.org/en/notice/le-refugehuguenot/ (Erişim tarihi, 18.04.2022)

https://www.youtube.com/channel/UC4LA4MqNnS6s7Mb6JJCBM8w/videos (Erişim tarihi, 21.05.2022)

https://www.gazeteduvar.com.tr/bangladeste-rohingya-multeci-kampinda-yangin-en-az-yedi-olu-haber-1516946 (Erişim tarihi, 26.05.2022)

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160111_koln_saldiri_sorusturma (Erişim tarihi, 29.05.2022)

https://www.wsj.com/video/fire-burns-down-refugee-camp-in-lesbos/81FA4367-FA19-4DDC-90F4-D15E839A8368.html (Erişim tarihi, 02.06.2022)

https://www.aa.com.tr/tr/dunya/irakta-ezidi-gocmenlerin-kaldigi-kampta-yangin-cikti/2264251#! (Erişim tarihi, 19.06.2022)

https://www.youtube.com/watch?v=u5wUX1WGfJY (Erişim tarihi, 28.06.2022)

https://www.youtube.com/watch?v=hrc3aK-Uh4c (Erişim tarihi, 29.06.2022)

https://www.ahaber.com.tr/gundem/2022/07/24/muhalefetin-korukledigi-irkcilik-buyuyor-ispanyol-gazeteci-arap-zannedilerek-darbedildi (Erişim tarihi, 30.06.2022)
https://www.bbc.com/news/world-europe-53925209 (Erişim tarihi, 07.07.2022)
https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58205315 (Erişim tarihi, 10.07.2022)
https://www.youtube.com/watch?v=n7TFKKqrnvs (Erişim Tarihi, 12.07.2022)
https://www.trthaber.com/haber/dunya/polonya-sinirindaki-ukraynali-cocuklarin-20-saatlik-drami-661889.html (Erişim tarihi, 18.07.2022)
https://tr.euronews.com/2021/03/23/banglades-te-arakanl-muslumanlar-n-kald-g-multeci-kamp-nda-yang-n-en-az-15-olu-400-kay-p (Erişim tarihi, 20.07.2022)
https://www.youtube.com/watch?v=pVszcX9bLKM (Erişim tarihi, 21.07.2022)
https://www.indyturk.com/node/38521/d%C3%BCnya/hollanda%E2%80%99da-m%C3%BClteci-kamplar%C4%B1nda-45-y%C4%B1lda-yakla%C5%9F%C4%B1k-bin-600-%C3%A7ocuk-kayboldu (Erişim tarihi, 02.08.2022)
https://www.youtube.com/watch?v=j2wFjdglZPc (Erişim tarihi, 03.08.2022)
https://www.youtube.com/watch?v=FZAbDg5pQRY (Erişim tarihi, 01.09.2022)
https://turkiye.iom.int/tr/veri-ve-kaynaklar (Erişim tarihi, 03.09.2022)
https://www.youtube.com/watch?v=deMuwBJjqwk (Erişim tarihi, 04.09.2022)
https://www.cnnturk.com/video/turkiye/goletten-kaz-calindi-iddiasi (Erişim tarihi, 04.09.2022)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Zeynep KAMAN

E-Posta Adresi : zeynepkaman06@gmail.com

İş Deneyimi :

Unvan	Görev Yeri	Yıl
Üst Kurul Uzman Yardımcısı	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu	2019-Devam

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Hukuk	Ankara Üniversitesi	2012 – 2017

RTÜK